

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НУШ

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НУШ

Навчально-методичний посібник

Укладач:
Артур Бобро

Ніжин – 2025

УДК 373.3(477)(076)

A43

Рекомендовано Вченою радою

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

(НДУ ім. М. Гоголя)

Протокол № 11 від 29.05.2025 року

Рецензенти:

Микола Криловець – доктор. пед. наук, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Лариса Дубровська – канд. пед. наук, доцентка кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

A43 Актуальні проблеми організації НУШ: навчально-методичний посібник для студентів IV курсу факультету психології та соціальної роботи ОПП 013 Початкова освіта / уклад. А. А. Бобро. – 2 видання, доповнене. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2025. – 119 с.
ISBN 978-617-527-322-7

Навчально-методичний посібник «Актуальні проблеми організації НУШ» розроблений для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня ОПП Початкова освіта і містить комплекс матеріалів: лекційний курс, структуру навчальної дисципліни, питання практичних занять, орієнтовні питання до контрольних робіт за розділами, критерії оцінювання, завдання та рекомендації до НДЗ і самостійної роботи, додатки.

УДК 373.3(477)(076)

ISBN 978-617-527-322-7

© А. А. Бобро, укладання, 2025

© НДУ ім. М. Гоголя, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ І. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС	5
1.1. Тематика лекцій.....	5
1.2. Матеріали до лекційних занять.....	6
1.2.1. Тема 1. Організація освітнього середовища у НУШ.	
Інтегроване навчання у НУШ.....	6
1.2.2. Тема 2. Процес виховання в умовах НУШ. Співпраця з батьками учнів у НУШ.....	26
1.2.3. Тема 3. Організація інклюзивного навчання у НУШ.....	47
1.2.4. Тема 4. Дистанційне навчання у НУШ.....	56
1.2.5. Тема 5. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів.	
Автономія та самоуправління у НУШ	62
1.2.6. Тема 6. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів	86
1.2.7. Тема 7. Заповнення класного журналу у початкових класах НУШ.....	88
РОЗДІЛ ІІ. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НУШ»	93
2.1. Загальна інформація про дисципліну.....	93
2.2. Тематика практичних занять.....	95
2.3. Завдання до самостійної роботи.....	102
2.4. Орієнтовні питання до контрольних робіт за розділами.....	105
2.5. Критерії оцінювання.....	110
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	113
ДОДАТКИ	118

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку освіти виникає потреба у педагогах нового типу, які мають не тільки глибокі компетентності з фахових дисциплін, а насамперед, володіють рядом додаткових навичок, які забезпечують професійну ерудицію, вміння працювати в команді, швидко приймати рішення, брати відповідальність на себе, критично підходити до вирішення різних ситуацій, високу загальну культуру, здатність формувати творчу особистість майбутнього громадянина. Процес розвитку зазначених вище навичок багато в чому залежить від формування готовності майбутніх учителів початкової школи до організації і впровадження освітнього процесу у сучасній початковій школі. Даний процес супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці освітньої системи нашої держави та освітнього процесу сучасного закладу вищої освіти.

Нині відбувається заміна освітньої парадигми, запропоновано новий зміст, інші підходи, формується інший педагогічний менталітет спеціалістів. За цих умов майбутньому вчителю початкової школи необхідно орієнтуватися в широкому спектрі питань, пов'язаних з діяльністю початкової школи і мати певні навички вирішення проблем, які можуть виникати під час освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти першого ступеня.

Навчально-методичний посібник розроблений згідно діючої програми підготовки здобувачів вищої освіти ОПП Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня та містить матеріали до лекційного курсу, матеріали що організують самостійну, індивідуальну та аудиторну роботу студентів. В ньому охарактеризовані основні напрями змісту навчальної дисципліни та комплексно представлені всі види робіт: плани семінарських занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, завдання до контрольних робіт за розділами, що передбачені навчальним планом, перелік рекомендованих та використаних джерел. На допомогу студенту представлені теоретичні матеріали доповнені організаційними матеріалами, та переліком нормативної бази організації діяльності закладу загальної середньої освіти першого ступеня.

Представлені у посібнику матеріали базуються на сучасній концепції Нової Української школи і співвіднесені з актуальними вимогами сучасного закладу загальної середньої освіти першого ступеня.

РОЗДІЛ І. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

1.1. Тематика лекцій

Тема 1. Організація освітнього середовища у НУШ. Інтегроване навчання у НУШ.

Роль учителя у формуванні психологічно безпечного середовища. Забезпечення права вибору. Формування спільних цінностей. Ранкові зустрічі. Фізичне середовище. Розвиток відповідальності. Встановлення правил. Інтеграція. Інтеграція в освіті. Інтегроване навчання. Роль і місце інтеграції в початковій школі. Інтеграція навчальних предметів як засіб формування в учнів початкової школи цілісності сприйняття світу. Інтегроване навчання як освітня перспектива

Тема 2. Процес виховання в умовах НУШ. Співпраця з батьками учнів у НУШ.

Наскрізний процес виховання. Виховання морально-етичних цінностей молодших школярів. Виховання соціально-політичних цінностей молодших школярів. Спілкування з батьками, як основний шлях співпраці. Форми спілкування з батьками. Залучення батьків до освітнього процесу. Педагогіка партнерства - основний принцип співпраці з батьками.

Тема 3. Організація інклюзивного навчання у НУШ.

Організаційні аспекти створення інклюзивних класів початкової школи ЗЗСО. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами: організація роботи, повноваження, оплата праці. Корекційно-розвиткові заняття для учнів з ООП в початковій школі ЗЗСО. Індивідуальна програма розвитку, навчальні плани учнів початкової школи з ООП. Оцінювання учнів початкової школи з ООП.

Тема 4. Дистанційне навчання у НУШ.

Засоби зв'язку при дистанційному навчанні. Різні умови дистанційного навчання. Зміст освіти і дистанційне навчання. Розклади дистанційного навчання у початковій школі.

Тема 5. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів. Автономія та самоуправління у НУШ.

Сутність критичного мислення та його структура. Сучасні технології розвитку критичного мислення молодших школярів. Методи розвитку критичного мислення молодших школярів. Створення умов для розвитку критичного мислення молодших школярів. Концептуальні основи автономії сучасного ЗЗСО.

Організаційна автономія. Академічна автономія. Фінансова автономія. Кадрова автономія. Піклувальні ради.

Тема 6. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів.

Сутність формувального оцінювання та його цілі. Алгоритм діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання. Свідомство досягнень учня початкової школи (I, II цикли).

Тема 7. Заповнення класного журналу у початкових класах НУШ.

Основи ведення класного журналу у початковій школі. Особливості фіксації освітніх галузей у журналі. Підсумкове оцінювання учнів (I, II цикли).

1.2. Матеріали до лекційних занять

Тема 1. Організація освітнього середовища у НУШ

1. Роль учителя у формуванні психологічно безпечного середовища
2. Забезпечення права вибору
3. Формування спільних цінностей
4. Ранкові зустрічі
5. Фізичне середовище
6. Розвиток відповідальності
7. Встановлення правил

1. Роль учителя у формуванні психологічно безпечного середовища

Плануючи організацію освітнього середовища в початкових класах, не лише важливо, а й необхідно брати до уваги теорію розвитку дитини, описану в працях багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних авторів (Е. Еріксон, Л. Виготський, Ж. Піаже та ін.)

Освітнє середовище у початкових класах має бути безпечним місцем, де діти відчуватимуть себе захищеними та в безпеці, де відбувається більшість навчальних видів діяльності. Окрім цього, освітнє середовище має відображати філософію концепції Нової української школи та освітню програму.

З першого погляду на середовище в класі ми можемо зробити висновок кому воно належить – вчителям і їхньому баченню щодо освіти чи дітям і їхнім батькам, їхньому баченню освіти. Можна стверджувати, що середовище в класі, де не видно дитячих робіт, робіт їхніх сімей, членів місцевої громади, не належить дітям. Таке середовище створюється лише вчителем для того, щоб викладати навчальну програму без врахування таких чинників, як інтереси і потреби дітей, їхні попередні знання та досвід.

Лише вчитель здійснює контроль щодо того, як, де, і якими навчальними матеріалами будуть користуватися діти. У такому класі немає місця для творчості, досліджень, розвитку позитивної самооцінки дітей.

Усі діти заслуговують навчатися у такому середовищі, де забезпечуються їхні потреби – базові потреби, потреби у навчанні, додаткові потреби (для дітей з особливими освітніми потребами). У такому освітньому середовищі є баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами діяльності, ініційованими самими дітьми. Таке середовище забезпечує можливості дітям робити власний вибір, можливості для розвитку нових та удосконалення наявних практичних навичок, отримання нових знань, розвитку свого позитивного ставлення до інших. Дуже важливо, щоб вчителі повною мірою розуміли свою роль як моделі бажаної поведінки та ставлення до людей з повагою, добротою й відповідальністю.

Учителі початкових класів мають усвідомлювати основні риси відповідальності, яку вони несуть за своїх учнів, що передбачає такі обов'язки:

- Поважати кожну дитину.
 - Вірити в успішність кожної дитини.
 - Бути чесними і визнавати власні помилки.
 - Вміти слухати й дотримуватися конфіденційності.
 - Бути послідовними й справедливими.
 - Мати високі очікування щодо кожного учня, у тому числі учнів з особливими освітніми потребами.
 - Цінувати особисті зусилля дітей.
 - Організовувати стимулююче навчальне середовище.
- Постійно поновлювати свої знання про дитячий розвиток.

2. Забезпечення права вибору

Отже, освітнє середовище створюється для заохочення самовизначення дітей у класі та розвитку їхніх спроможностей, оскільки відомо, що люди, які контролюють те, що відбувається з ними, краще адаптовані до життя.

Одним із важливих чинників для розвитку самовизначення і самоактуалізації дітей є забезпечення можливості здійснювати вибір у класі і, відповідно, приймати самостійні рішення, усвідомлюючи при цьому їх наслідки. Такі можливості для вибору вчителі можуть легко знайти впродовж навчального дня – це і вибір навчальних матеріалів, підходу до вирішення проблеми, місця за столом, де вони хочуть працювати та ін. Ми, дорослі, знаємо, коли у нас є вибір змісту й підходів до поставлених проблем, ми виявляємо більше бажання і готовність працювати з ними. Те саме стосується і дітей. Їхні бажання і шкільні успіхи зростають, коли дитина певною мірою контролює своє навчання. Сучасні дослідження у сфері

мозку, поведінкових ситуацій та індивідуальні свідчення підтверджують, що особистий вклад у поставлене завдання є гарною спонукуючою і дає позитивні результати. Отже, коли вчителі розширюють сферу питань, до вирішення яких вони залучають учнів, вони тим самим покращують якість навчання.

Ось декілька прикладів із дослідження, проведеного американським дослідником Алфі Кон: Коли першокласникам надали можливість вибирати певні аспекти їхнього навчання, наприклад, навчальні завдання, ті виконували більшу кількість завдань за короткий час.

Коли першокласникам дали можливість вибирати матеріали для виготовлення творчої роботи (колаж), їхні роботи були більш творчими порівняно з роботами дітей, які використовували ті самі матеріали, але при цьому вони їх не вибирали.

Коли першокласники рік займалися без підручників та стандартних оцінок, а основна увага приділялася інтелектуальній самостійності, яку діти мали можливість проявити, працюючи в малих групах над вирішенням певних проблемних завдань, можливість вільно пересуватися класом для пошуку необхідних навчальних матеріалів, у дітей розвивалися складніші навички формування причинно-наслідкових зв'язків.

Підсумовуючи сказане, хочеться процитувати цього дослідника, який чітко й промовисто говорить про справжні цінності, закладені у наданні людям можливості вибору та контролю.

«Дозволяти людям приймати рішення стосовно себе – природніше, ніж контролювати їх. Це більше відповідає основним цінностям, що більшість з нас декларативно підтримує. Крім навичок, які будуть корисними для учнів у майбутньому, вони повинні мати змогу мати можливість вибору вже сьогодні. Зрештою, діти – це лише дорослі у-становленні. Вони є людьми, чії нагальні потреби, права і досвід вимагають серйозного ставлення. Скажімо так: учнів потрібно не лише навчати жити у демократії, вони повинні мати цю можливість вже сьогодні».

3. Формування спільних цінностей

Важливим складником системи формування нового змісту освіти є чітке бачення результатів педагогічного партнерства «учень – вчитель», в основі якого відповідні цінності, зазначені в Концепції Нової української школи, що, в свою чергу, рекомендовані Європейським парламентом та Радою Європи, і містять 24 риси і чесноти, що їх визнали пріоритетними понад 50 країн світу. Це: креативність, цікавість, критичне мислення, любов до навчання, мудрість, відвага, наполегливість, чесність, енергійність, любов, доброта, соціальний і емоційний інтелект, співпраця, справедливість, лідерство, вміння пробачати, скромність,

розсудливість, самоконтроль, поцінування краси, вдячність, оптимізм, гумор і віра (концепція Нової української школи).

Діти приходять із сімей, де також є певні цінності, тому важливо їх обговорювати з усіма дітьми класу і визначати спільні цінності, які будуть лежати в основі дій як дітей, так і дорослих – вчителів і батьків. Як тільки ці цінності будуть обговорені та прийняті усіма дітьми як дороговкази їхньої поведінки у школі та вдома, їх (цінності) варто написати на великому аркуші паперу і вивісити так, щоб їх було легко бачити.

Визначити спільні цінності класу можна наступним чином:

- Під час групового заняття, коли весь клас зібрався у місці проведення ранкових зустрічей, попросіть дітей розповісти про ситуації, в яких вони почували себе дуже добре і в яких – погано.

- Задайте запитання, які допоможуть виявити ті цінності, які були присутні або відсутні у зазначених ситуаціях.

- Обговоріть ці цінності з дітьми – дайте їм можливість виразити свої позитивні і негативні почуття.

- Запитайте дітей, що, на їхню думку, означає бути чесним, добрим, відповідальним, аби зрозуміти, як діти ставляться до різних цінностей, виходячи з власного досвіду. Наприклад, візьмемо для розгляду таку цінність, як «повага». Запитайте дітей, чи повинні дорослі їх поважати? Як дізнатися, чи тебе поважають? Чи поважають діти в класі один одного? Звідки вони про це знають?

- Запитайте дітей, що означає захищати когось словами, а не кулаками. Чи можуть вони пригадати такий випадок зі школи? Запитайте дітей про випадки, коли їх ображали, або коли вони запобігали образі.

- Записуйте на папері думки, які виникають під час обговорення.

- Моделюйте навички активного слухання і використовуйте цей час, аби підкреслити, що кожен у класі може говорити по черзі і ви хочете почути всі їхні думки.

Таким чином, діти демонструють повагу один до одного, а ви – до дітей.

Важливим елементом виступає участь дітей в організації середовища класу, вона допомагає сформувати у них почуття відповідальності і того, що класна кімната належить саме їм. Іншими словами, діти беруть участь в організації своєї навчальної домівки. Для вчителя важливо заохочувати дітей брати участь у прийнятті рішень щодо того, де розмістити навчальні матеріали, як оформити клас, визначення відповідальних за ту чи іншу роботу. Діти можуть допомагати розвішувати таблички з назвами навчальних центрів чи навчальних матеріалів, складати розклад робіт, робити календарі днів народжень тощо.

4. Ранкові зустрічі

Створення спільноти в класі.

Практика ранкових зустрічей є однією з успішних практик, що допомагає вчителю у створенні спільноти в класі, що зазвичай потребує часу, уваги й терпіння. Ранкова зустріч сприяє створенню взаємин між дітьми і дорослими у класі, які формують відчуття спільноти в кожного з її членів. Створення спільноти у класі стає ефективнішим, коли вчитель виконує роль фасилітатора (людини, яка допомагає зробити так, щоби все відбувалося належним чином, але не намагається жорстко контролювати цей процес). У такому випадку ранкова зустріч стає інтерактивною і невимушеною. Коли значна частка відповідальності за проведення ранкової зустрічі перекладається на дітей, вчитель може використовувати свій час для заохочення спілкування дітей, надання їм допомоги тощо.

Під час проведення практики ранкової зустрічі відбувається розвиток важливих навичок дітей, серед яких – навички спілкування, академічні і соціальні навички. Крім цього, практика ранкових зустрічей сприяє створенню у класі позитивного настрою та позитивній поведінці.

Ранкова зустріч з дітьми дає педагогам можливість навчити дітей взаємній повазі та позитивному ставленню один до одного, сприяти формуванню цілісного колективу.

Розвиток навичок спілкування.

Уміння розмовляти й слухати є найважливішими якостями, необхідними для демократичної культури. Ранкова зустріч дає дітям змогу брати участь у групових обговореннях, а вчителям – моделювати й активно розвивати в дітей уміння і навички ефективного спілкування, а саме:

- Висловлювати свої думки так, щоб вони були зрозумілими іншим.
- Уважно слухати, коли говорять інші.
- Вирішувати проблеми за допомогою слів.
- Ділитися своїми думками та ідеями з іншими.

Ці навички мають вкрай важливе значення для успішного життя в колективі, спільного навчання й розв'язання конфліктних ситуацій, а практика ранкових зустрічей – ідеальна можливість для їх розвитку.

Розвиток соціальних навичок.

Окрім сприяння розвитку навичок спілкування, практика ранкових зустрічей також сприяє розвитку соціальних навичок, а саме: розвитку емпатії, толерантному ставленню один до одного, розумінню точки зору інших дітей тощо. Результати численних досліджень свідчать, що діти, які навчались у класах, де використовувалась практика ранкових зустрічей, демонстрували вищий рівень відчуття спільноти і ширший діапазон позитивних проявів таких якостей:

- Краще ставлення до школи й навчання.
- Більша довіра та повага до вчителя.

- Вищий рівень мотивації до навчання.
- Глибше відчуття власної гідності.
- Відповідні соціальні стосунки та поведінка.
- Збільшення турботи про інших.
- Більша відданість демократичним цінностям.
- Кращі навички вирішення конфліктів.

Розвиток академічних навичок.

Результати сучасних досліджень свідчать, що розвиток соціальних навичок призводить до підвищення академічних досягнень, забезпечує якісне навчання і викладання, сприяє розвитку таких умінь:

- Розширення словникового запасу.
- Уміння досліджувати, аналізувати й оцінювати навчальний матеріал.
- Уміння відповідати на запитання.
- Уміння використовувати нову інформацію.

Створення у класі позитивного настрою.

Повсякденні вправи, що проводяться під час ранкової зустрічі, допомагають дітям навчитися співпрацювати з однолітками, поважати їх як особистостей. Позитивний настрій у класі створюється за допомогою:

- Атмосфери довіри.
- Відчуття приналежності до спільноти.
- Учасі у прийнятті рішень.
- Вільного від критики ставлення вчителя.
- Справедливості й неупередженого ставлення.

Розвиток демократичних цінностей.

Ранкові зустрічі дають можливість дітям знайомитися з демократичними цінностями в доступній їм формі:

- Інклюзія - вчитель і діти сприймають внесок кожної дитини з однаковою доброзичливістю і повагою незалежно від здібностей, соціального походження чи статі.

- Активна участь - ранкова зустріч передбачає участь усіх дітей. Діти вітаються один з одним, обмінюються інформацією, ставлять запитання, коментують, долучаються до групової роботи.

- Критичне мислення - діти навчаються ставити запитання, піддавати сумніву й оцінювати ідеї, які можуть відрізнятись від їхніх власних або бути подібними.

- Толерантність і прийняття - оскільки не кожна дитина повинна погоджуватися з ідеями інших, ці питання розглядаються в процесі вільної дискусії. Протилежні ідеї вислуховуються й обговорюються, оскільки існує взаємна довіра серед дітей.

- Самостійне мислення - дітей заохочують до обміну своїм досвідом та ідеями.

- Відкритість - висловлюється й обговорюється низка ідей. У щоденних новинах повідомляється доступна для всіх інформація.

- Власна та соціальна відповідальність - діти встановлюють правила власної поведінки та поведінки групи. Під час ранкової зустрічі й упродовж усього дня вони уважно слухають, з повагою відповідають, практикують доброзичливість.

5. Фізичне середовище

Ефективна індивідуалізація навчального процесу може бути досягнута через організацію навчальних центрів/осередків, які відображають навчальні потреби й інтереси дітей. Організація навчальних центрів здійснюється для забезпечення дослідницької діяльності дітей, для формування самостійності, для організації роботи дітей в парах, у малих групах, а також індивідуально. У навчальних центрах можна проводити різні види навчальної діяльності, тому вони мають містити різні навчальні матеріали.

Навчальні центри/осередки.

Очікується, що більшість дітей, які прийшли у перші класи Нової української школи, відвідували дошкільні навчальні заклади і звикли до роботи у центрах діяльності – мистецькому центрі, центрі гри з кубиками, центрі гри з піском і водою тощо. Звісно, що у початковій школі більше уваги приділяється власне навчально-дослідницькій діяльності - розвитку базових навичок з читання, математики та ін., утім, логічним і доцільним є продовження організації навчальних матеріалів у так званих навчальних центрах (навчальних осередках). Відмінним в організації навчальних центрів у першому класі буде неов'язковість їхнього фізичного розмежування, а, радше, організація навчальних матеріалів, які, як і в дитячому садку, мають бути певним чином організовані, позначені і саме головне – доступними для дітей.

Навчальні матеріали та їх організація Проект Нова українська школа пропонує певні необхідні навчальні матеріали для кожного класу. Крім того, деякі навчальні матеріали можна поступово впроваджувати в практику роботи класу впродовж навчального року, що пов'язано з вивченням нових тем.

У цій частині ми коротко зосередимося на організації середовища класу та навчальних матеріалах. Навчальні центри можуть містити такі необхідні матеріали:

1. Центр/осередок читання і письма

- Книги
- Карти, глобус
- Плакати
- Вірші, написані на великих аркушах паперу

- Письмове приладдя (олівці, маркери, фломастери)
- Папір
- Клей або скоч (липка стрічка)
- Діркопробивач, мотузки
- Комп'ютер і навушники - для забезпечення можливості слухати і дивитися

історії усім разом або окремим дітям

2. Центр/осередок природознавства

- Камінці, мушлі, інші природні матеріали
- Магніти
- Збільшувальне скло
- Терези
- Довідкова література й журнали з природознавства
- Кімнатні рослини

3. Мистецький центр (центр/осередок малювання)

- Фарби й пензлі
- Глина (пластилін)
- Старі журнали
- Папір
- Приладдя для письма й малювання
- Мольберт

4. Математичний центр (центр/ОСЕРЕДОК математики)

- Матеріали для лічби (пластикові іграшки, кубики різних розмірів, фабричні або саморобні предмети для лічби)

- Пазли
- Доміно
- Лінійки, терези, інші засоби для вимірювання
- Ігри

На початку навчального року важливо познайомити дітей з кожним навчальним центром. Для цього зберіть дітей біля навчального центру і покажіть їм, як використовуються різні матеріали. Під час знайомства записуйте дитячі коментарі щодо використання матеріалів на фліп-чарті, який прикріпіть біля назви навчального центру. Коли діти будуть добре орієнтуватися у розміщенні відповідних навчальних матеріалів, учитель може додавати поступово нові навчальні матеріали до наявних навчальних центрів.

Додаткові навчальні матеріали можуть бути такими:

1. Центр/осередок читання і письма

- Матеріали для вивчення конкретної теми (наприклад, якщо діти вивчають тему «Схованки», можна зробити книжки у формі будинків, печер, або інших «схованок», які діти можуть використовувати для написання власних історій.)

- Книжки, диски
- Лінійки та указки для вказування на слова у книжках і таблицях
- Великі подушки (розглядати книжки індивідуально)
- Готові або саморобні ігри для читання
- Додаткове письмове приладдя для письма (крейда, фарби, пензлі, ручки тощо)

- Степлери
- Словники, картки зі словами

2. Центр/осередок природознавства

- Матеріали для вивчення конкретної теми (наприклад, якщо діти вивчають тему «Африканські савани», можна додати картинки із зображенням тварин, які мешкають у саванах, книжки про савани тощо)

- Акваріум з рибками. Діти можуть спостерігати за ними, годувати їх
- Мікроскоп.

3. Мистецький центр (осередок малювання)

- Матеріали для вивчення конкретної теми (наприклад, якщо діти вивчають тему «Світові океани», додайте журнали з ілюстраціями океанів, пісок, мушлі, сіль та інші предмети, які можна знайти на березі океану – з них діти залюбки робитимуть різні мистецькі роботи

- Губки, пензлі та пляшечки-бризкалки для малювання
- Репродукції відомих картин тощо.

6. Розвиток відповідальності

Дітей необхідно вчити правилам поведінки з предметами та навчальними матеріалами, які знаходяться у класі. Плануючи освітнє середовище, важливо, аби вчитель показав дітям способи використання тих чи інших матеріалів. Необхідно пам'ятати, що діти можуть не знати усі матеріали, які знаходяться у класі.

Учитель має представити усі предмети - олівці, фломастери, фарби, книжки тощо - поступово та методично, після чого обговорити місце зберігання цих речей. Наприклад, після того, як вчитель показав клей і його використання, діти можуть обговорити, де краще його зберігати – в центрі читання і письма чи у мистецькому центрі. Обидві думки є доречними, але діти мають спільно прийняти рішення щодо місця зберігання. Така участь у дискусії створює можливості для учнів вчитися висловлювати свою думку та обґрунтовувати її, слухати думки інших дітей, приймати спільні рішення.

Для кращої орієнтації у розміщенні навчальних матеріалів, для кожних них потрібно мати зображення (малюнок чи фотографію) з назвою предмета. Варто прикріпити це зображення як на полицю, так і на коробку, де зберігаються (наприклад коробка з ножицями, фломастерами тощо). Навіть, якщо діти ще не

вміють читати, вони будуть асоціювати відповідні зображення із словами і, таким чином, це прийатиме техніці навчання читання цілими словами.

7. Встановлення правил

Однією з відмінностей традиційного і сучасного класів є, зокрема, процес вироблення спільних правил - у традиційному класі ці правила розроблялися вчителем і пояснювалися дітям, у сучасному класі правила розробляються самими дітьми спільно з вчителем. Аби залучити дітей до цього процесу, вчитель збирає дітей у місці для проведення ранкових зустрічей і розпочинає дискусію про призначення правил.

Важливо, щоб діти почали розуміти, що правила, як закони, створені для забезпечення людей, для захисту їх індивідуальних прав і свобод, слугуючи дороговказами щодо відповідної поведінки.

Дітям слід знати, що правила радше регулюють потрібну поведінку, ніж забороняють певні дії. Під час обговорення вчитель може навести приклади позитивних коротких правил, як наприклад «Класти речі на свої місця», «Вирішувати проблеми за допомогою слів», «Слухати, коли говорять інші» тощо.

Також важливо враховувати правила, які пропонуються самими дітьми. Варто нагадати дітям, що слід вибрати кілька конкретних, а не велику кількість дуже деталізованих правил. Узгоджені правила записуються вчителем на великому аркуші паперу і вивішуються на стіні, де їх легко можна побачити. Після того, як правила класу узгоджені та записані, вчитель має звертати увагу на виконання цих правил дітьми, аби заохотити інших дітей моделювати свою поведінку відповідним чином.

Наприклад, якщо клас погодив правило «Слухати, коли говорять інші», і якась дитина уважно слухає іншу, вчителька може сказати: «Петрику, я помітила, що ти насправді уважно слухав Соломію, коли вона говорила. Коли ти сказав: «Соломіє, мені сподобалися слова, якими ти описувала свій будинок», ти дав їй зрозуміти, що насправді слухав її. Якщо клас погодив правило «Класти речі на свої місця», а вчитель помітив, що якийсь учень ретельно прибирає речі після себе, він може сказати: «Андрійко, я помітила, що ти прибрав свої кольорові олівці, а потім допоміг Марійці».

Коли діти порушують правила, вчителю слід нагадати їм, що вони разом приймали їх і заохотити виправити свою поведінку. Наприклад, якщо клас прийняв правило «Слухати, коли говорять інші», а двоє дітей розмовляють, коли говорить учитель, він може сказати: «Зараз моя черга говорити, а ваша – слухати». Якщо діти продовжують розмовляти, вчитель може попросити їх вийти з класу, говорячи це твердо, але не різко: «Ви зможете повернутися до класу, коли будете готові слухати».

Дітям важливо знати, що дорослі допоможуть їм навчитися керувати своєю поведінкою, але для цього їм потрібна підтримка, заохочення, нагадування та спонукання, аби краще поводитися.

1.1. Інтегроване навчання у НУШ

1. Інтеграція. Інтеграція в освіті. Інтегроване навчання.
2. Роль і місце інтеграції в початковій школі.
3. Інтеграція навчальних предметів як засіб формування в учнів початкової школи цілісності сприйняття світу.
4. Інтегроване навчання як освітня перспектива.

1. Інтеграція, інтеграція в освіті. Інтегроване навчання

Інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, в результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, в структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів.

Інтеграція (від лат. Integratio – поєднання, відно влення) – об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності. На процесуальності та результативності інтеграції наголошує І.М. Козловська: «Інтеграція представляє собою процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного». Таким чином, інтеграція – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи.

Інтеграція в освіті. Ця концепція сприйняття інтеграції в межах системного підходу відображається і при її проекції на сферу освіти.

Інтеграція в освіті розглядається як:

- фактор розвитку освітніх систем;
- різновид наукової інтеграції, що здійснюється в межах педагогічної теорії та практики; вища форма відображення єдності цілей, принципів, змісту, форм організації процесу навчання та виховання;
- процес і результат взаємодії структурних елементів змісту освіти, який супроводжується зростом системності та спресованості знань учнів;
- цілеспрямоване об'єднання, синтез відповідних навчальних дисциплін у самостійну систему цільового призначення, яка спрямована на забезпечення цілісності знань та вмінь.

Інтеграцію в дидактиці С. І. Архангельський розумів як взаємозв'язок змісту, методів та форм навчання; Г. І. Батуріна - як цілісний освітній процес; Г. Ф. Федорець - як різноманітні зв'язки між структурними компонентами педагогічної системи.

На думку американських дослідників, інтеграція в освіті - це організація процесу пізнання, за якою учні можуть використовувати знання та вміння, отримані в школі, в реальних життєвих ситуаціях

Інтегроване навчання - це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни. Предметні межі (роздільники) зникають, коли вчителі заохочують учнів робити зв'язок між дисциплінами і спиратися на знання і навички з кількох предметних областей. Учням потрібні відкриті можливості для інтеграції знань і навичок з різних дисциплін і критичного оцінювання того, як всі ці частини взаємодіють.

2. Роль і місце інтеграції в початковій школі

В.А.Сухомлинський писав: «Вчення не повинно зводитися до безперервного накопичення знань, тренування пам'яті ...» хочеться, щоб діти були мандрівниками, відкривачами і творцями в цьому світі.

Визначено основні напрямки вдосконалення освітнього середовища, а одним із пріоритетних завдань стає забезпечення повноцінної самореалізації учнів. Розглядаючи проблеми якості та доступності сучасної початкової освіти, ми відзначаємо, що соціальне замовлення школі змінилося: ми відходимо від традиційної характеристики якості – рівня отриманих знань і орієнтуємося на інший результат освіти – компетентність в різних сферах життєдіяльності.

Особливістю початкової школи є те, що діти приходять до школи з різним рівнем готовності до навчання, неоднаковим соціальним досвідом, відмінностями в психофізіологічному розвитку. Початкова загальна освіта покликана допомогти реалізувати здібності кожного і створити умови для індивідуального розвитку дитини.

Переваги інтегрованих уроків на мій погляд полягають в тому, що вони:

- сприяють підвищенню мотивації навчання, формування пізнавального інтересу учнів;
- сприяють розвитку мовлення, формування вміння учнів порівнювати, узагальнювати, робити висновки, знімають перенапруження;
- дозволяють врахувати досвід школяра, урізноманітнити методи і прийоми роботи, уникнути повторів одних і тих же знань в різних навчальних предметах, і тим самим зменшити витрати дитини на освоєння знань які не тільки поглиблюють

уявлення про предмет, розширюють кругозір, а й сприяють формуванню різнобічно розвиненої, гармонійно і інтелектуально розвиненої особистості.

Інтеграція є джерелом знаходження нових зв'язків між фактами, які підтверджують або поглиблюють певні висновки, спостереження учнів в різних предметах. Інноваційні процеси, що відбуваються сьогодні в системі педагогічної освіти, найбільш гостро ставлять питання про пошуки резервів вдосконалення підготовки високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості. Сучасні проблеми висувають вимоги навчити дітей мислити масштабами на планетарному і космічному рівні. Цього можна досягти, якщо в сприйнятті дитини зе'днати знання з кожного предмета в широку цілісну картину світу.

Кожен учитель стикається з проблемою: учні, приходячи на урок по одному предмету, не готові використовувати знання, отримані на інших уроках. Успішне вивчення школярами одного предмета часто залежить від наявності у них певних знань і умінь по іншому. Строго оцінюючи змістовний план свого предмета, вчитель може побачити, що ізольоване викладання нерідко неповноцінне, недостатнє. У подібних випадках потрібне порівняння, зіставлення, а це є підстава для інтеграції.

Інтеграція виконує ряд функцій в навчанні.

- Методична функція - формування в учнів сучасних уявлень дисциплін.
- Освітня функція - формування системності, пов'язаності окремих частин як системи, глибини, гнучкості усвідомленість пізнання.
- Розвиваюча функція - формування пізнавальної активності, подолання інертності мислення, розширення кругозору.
- Виховна функція - відбиває політехнічну спрямованість.
- Конструктивна функція - вдосконалення змісту навчального матеріалу.

Інтегрований урок вирішує не безліч окремих завдань, а їх сукупність. Важливе значення варто приділити тому, які предмети необхідно інтегрувати. Структура інтегрованих уроків відрізняється: чіткістю, компактністю, стислістю, логічною взаємозумовленістю навчального матеріалу на кожному етапі уроку.

3. Інтеграція навчальних предметів як засіб формування в учнів початкової школи цілісності сприйняття світу

Метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя у суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності.

У сучасних умовах ефективність початкової освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу. Цьому сприяють зміни у підготовці і проведенні уроку

(міжпредметні зв'язки, міжпредметна інтеграція, практична спрямованість навчання).

В умовах постійного збільшення обсягів навчального матеріалу, дитині дедалі складніше зібрати їх у цілісну картину. Уроки, на яких переважає вивчення теоретичного матеріалу, мають поступитися місцем компетентнісно орієнтованих, що сприяють цілісному сприйняттю навчального матеріалу, формуванню системного мислення, позитивного емоційного ставлення до пізнання.

Формуванню в учнів цілісної картини світу та усвідомленню себе в цілому світі сприяють інтегровані уроки. В Україні принцип інтеграції є одним з головних принципів реформування освіти поряд з принципом гуманізації та демократизації. Інтеграція – це процес пристосування і об'єднання розрізнених елементів в єдине ціле при умові їх цільової та функціональної однотипності. Враховуючи те, що учень не може довго сприймати одноманітну інформацію, поєднання на уроці двох-трьох навчальних предметів забезпечує активізацію пізнавальної діяльності дітей, стимулює інтереси до навчання, здійснює зв'язок з життям, дає можливість учням опанувати значний за обсягом навчальний матеріал, досягнути міцних знань, уникнути дублювання. Інтеграційні процеси базуються на трьох складових: методологічній, психологічній, дидактичній. Причинами інтеграцій навчальних предметів у початковій школі є необхідність усунути перевантаження учнів, скоротити кількість навчальних годин для предметів розвивально - виховного циклу.

Мета інтегрованих уроків: створити умови для різнобічного розгляду певного об'єкта, поняття, явища, формувати системне мислення, уяву, позитивне емоційне мислення до пізнання.

Вимоги до проведення інтегрованих уроків:

1. Використання нових досягнень науки, передової педагогічної практики, побудови уроків на основі закономірностей освітнього процесу.
2. Інформація на уроці в оптимальному співвідношенні всіх дидактичних принципів і правил.
3. Забезпечення належних умов для продуктивної пізнавальної діяльності учнів з урахуванням їх інтересів, здібностей і потреб.
4. Зв'язок з раніше засвоєними знаннями і вміннями, опора на досягнутий рівень розвитку учнів.
5. Мотивація і активізація розвитку всіх сфер особистості.
6. Логічність і емоційність всіх етапів навчально виховної – діяльності.
7. Ефективність використання педагогічних засобів.
8. Зв'язок з життям, особистим досвідом учнів.
9. Формування практично необхідних знань, умінь, навичок, раціональних прийомів мислення і діяльності.

10. Формування вміння вчитися, потреби постійно поповнювати об'єм знань.

11. Ретельна діяльність, прогнозування, проектування і планування кожного уроку.

Оптимальна структура інтегрованого уроку:

- Повідомлення теми, мети, завдання уроку.
- Мотивація навчальної діяльності учнів.
- Актуалізація та корекція опорних знань.
- Повторення і аналіз основних фактів.
- Творче перенесення знань і навичок учнів.
- Узагальнення та систематизація навчальних досягнень учнів.

Технологія проведення інтегрованого уроку може бути різною. Вона залежить від цілей завдань і змісту уроку, способів діяльності, ситуацій, що виникають у процесі його проведення.

Види міжпредметної інтеграції:

- Повна (об'єднання в одному курсі різних навчальних предметів).
- Часткова (полягає у поєднанні матеріалу різних предметів, підпорядкованих одній темі).

Інтегрований урок - це один із видів нетрадиційних уроків. Необхідно розрізняти інтеграцію, що сприяє глибшому сприйманню та осмисленню навчання, і міжпредметні зв'язки (принагідні вкраплення в урок відомостей з матеріалу інших предметів). Інтегрований урок – це новий тип уроку, у якому навколо однієї теми поєднано відомості різних навчальних предметів.

Види інтеграцій:

- За змістом (залучення матеріалів інших предметів).
- Способом пізнавальної діяльності (спостереження, мислення, мовлення).

На інтегрованому уроці використовують обидва способи. При підготовці до інтегрованого уроку потрібно обґрунтувати доцільність інтегрування і якого саме, навчального матеріалу і структури (поєднання складових частин) і технологій проведення. Різновидом інтегрованого уроку є бінарний урок, що поєднує вивчення двох предметів, який пропонується. Інтегровані уроки сприяють формуванню цілісного сприйняття навколишнього світу. При цьому оновлюється зміст навчання, урізноманітнюються форми і методи навчання, підвищується якість знань.

Переваги інтегрованого уроку:

- розвиває творчий потенціал учнів, спонукає до творчого пізнання навколишньої дійсності до встановлення причинно-наслідкових зв'язків, розвиває логіку, формує вміння порівнювати, узагальнювати, робити висновки.
- у школярів формується ініціативність, самостійність, комунікабельність, громадянська свідомість.

- зростає адаптованість учнів до реалій життя, навколишній світ і різні процеси в ньому сприймаються цілісно.

Приклад (бінарного) уроку навчання грамоти (читання та письмо) в 1 класі:

Назва: «Наша Батьківщина – Україна».

Вид: інтегрований.

Мета: вчити учнів правильно, злито вимовляти два звуки [шч] та позначати їх однією буквою «щ» на письмі, виділяти його у словах; формувати навички виразного вдумливого читання; розвивати увагу, мислення, мовлення, виховувати у дітей любов до своєї Батьківщини.

Обладнання: таблиці «Державні символи України», «Народні символи України», аудіозапис «Гімн України», відеоролик «Моя Україна», таблиця «Українська абетка», «Буква Щщ», розрізна азбука, ілюстрації про Україну, підручник «Буквар».

Форма проведення: інтегрований урок.

Хід уроку:

I. Організаційний момент

1. Привітання.

Учитель: Встаньте, діточки, скоріше, Усміхніться всім миліше, Привітайтеся: «Добрий день!» (Діти вітаються). Пролунав дзвінок: «Дзелень».

2. Гра «Подаруй посмішку».

Учитель: Посміхнись тому, хто справа. Посміхнись тому, хто зліва. Посміхніться вчителю, а я – вам. - Який у вас настрій? (Відповіді учнів). - З гарним настроєм розпочнемо урок.

3. Очікування. Вправа «Мікрофон».

Яким ви хочете бачити наш урок? (Відповіді учнів)

II. Повторення та закріплення вивченого матеріалу

1. Слово вчителя: - Діти, кожна урочисту зустріч розпочинають Гімном України. Давайте і ми виконаємо головну пісню нашої держави. (Звучить Гімн України).

2. Мовленнєва розминка. Розучування скороговки: У всьому світі, кожен зна, - Є Батьківщина лиш одна. І в нас вона одна – єдина Це наша славна Україна.

3. Звукова зарядка. 1) Назвіть голосні у слові «українка». 2) Назвіть однакові звуки у словах «українка», «україночка», «українська». 3) Визначте наголос і кількість складів у цих словах.

4. Робота над загадками. 40 Цвітуть сади, Дніпро шумить, І пісня ллється солов'їна, І жайвір лине у блакить. Це рідна наша ... (Україна) Прекрасне, гарне й величаве Стоїть на березі Дніпра. Князів – русинів вічна слава У назві міста ожива ... (Київ)

5. Гра «Хто більше?» На дошці записані слова: Київ, киянин, киянка, кияночка.

6. Які вірші про Україну ви знаєте? (Декламування віршів).

7. Назвіть державні символи України. (Герб, прапор, гімн).

8. Розфарбуйте герб жовтим кольором, тло прапора – верхню частину – блакитним, нижню – жовтим.

III. Повідомлення теми та мети уроку.

Мотивація навчальної діяльності.

- Вимовте слово «Батьківщина».

- Назвіть звуки.

- Якою буквою позначаються сполучення звуків?

Фізкультхвилинка (відео).

IV. Робота над новим матеріалом. 1. Ознайомлення з буквою Щщ. Показ друкованої букви. Вимова букви Щ («ща») – звуки [шч]. - Приголосні, глухі, тверді, перед «і» мають пом'якшену вимову.

2. Робота над предметними малюнками. Складання звукових моделей.

3. Читання і порівняння складів. Пальчикова гімнастика. (Складання за допомогою пальчиків сердечка). Діти вимовляють слова: «Я люблю Україну».

4. Друкування букви Щщ (великої і малої), окремих складів.

5. Читання слів у стовпчиках. - Чому слово «Батьківщина» написано з великої літери? - Що таке Батьківщина? (Рідний край, Україна, Вітчизна, місце, де ми народилися і живемо). - Послухайте вірш і опишіть красу нашої рідної землі.

Глянь навкруги, яка твоя земля:

Красива, дивовижна і єдина.

Усе тут дороге: ліс, гори і поля,

Бо це Вітчизна наша - Україна!

Прочитайте слова - родичі.

6. Робота за сюжетним малюнком. - Розкажіть, що зображено на малюнку.

7. Опрацювання уривка вірша В. Симоненка. - Читання вчителем. - Читання учнями. - Аналіз твору за запитаннями.

8. Робота над прислів'ями.

9. Опрацювання тексту «Наша Батьківщина».

10. Перегляд відеоролика «Моя Батьківщина - Україна».

11. Гра «Піймай букву «щ», звуки (шч)» Щастя, щит, щогла, щітка, куц, хруц, щенятко.

12. Гра «Хто більше слів запам'ятає з буквою «щ»?» Щодня щасливі наші діти Щебечуть, наче пташенята. Як любить їх найкраща в світі Вкраїнська Батьківщина – мати.

13. Робота в парах гра «Риболови». Слова для гри: дощ, плющ, щока, щороку, кущ, шука, паща, щебече. На картках – зображення рибок з одно -, дво – і трискладовими словами та відерець з цифрами 1,2,3 (за кількість складів у словах). Треба з'єднати стрілочками рибок і відерця.

14. Бесіда з учнями. - Чи любите ви подорожувати? - Сьогодні наша подорож буде у країну Букляндію. - Привітайтеся з давніми знайомими (називають рукописні букви).

15. Перша зупинка – «Каліграфічна хвилинка». - Як називається наша країна ? - Скільки їй років ? - Яке місто є столицею нашої країни? - Запишіть букви К в и ї а н р У. - Складіть з цими буквами слова (Київ, країна, Україна). - Складіть два речення з цими словами (Моя країна – Україна. Київ – столиця нашої держави). Друга зупинка – «Знайомство». Зустріч з рукописною буквою щ.

16. Читання вірша вчителем. Запитання перед читанням:

1. Що це за край?

2. Назвіть народні символи України.

Сьогодні буквочка нова

До класу нашого прийшла,

З собою вісточку вона

Про край чудовий принесла.

У тім краю сіяє сонце,

Цвіте калина під віконцем,

Співає пісню соловей – Розвеселяє всіх людей.

І сповіщає журавель

Про синь морів, красу земель.

17. Порівняння букв щ і ш. Читання вірша.

- Чим відрізняються букви?

Ти стрибаєш, як лоша.

Я на тебе дуже схожа,

Хоч стрибати так не можу...

А відгадка тут проста:

Я – з хвостом,

Ти – без хвоста

18. Графічний аналіз малої рукописної букви щ. - З яких елементів складається буква щ? - Порівняння з елементами рядкових букв ц, и, й. Зупинка третя – «У колі друзів». Раді приймаємо букву щ у нашу сім'ю, країну Букляндію.

19. Письмо малої букви щ, складів і слів з нею.

Фізкультхвилинка

Ми мандруєм, ми мандруєм,

Україною крокуєм.

Ось побачили Карпати.
Як вершину нам дістати?
Заглянули в озерце,
Не дістати нам денце!
Так ми довго - довго йшли.
І до школи знов прийшли!

20. Розфарбовування малюнка (калина). Розповідь про народний символ України – калину.

V. Підсумок уроку

- З якою буквою ознайомилися на уроці?
- Який звук вона позначає?
- Яке місце займає у алфавіті?
- Назвіть слова з буквою «щ».
- Як називається наша країна?
- Назвіть столицю нашої держави.
- Назвіть державні символи України.
- Чи справдились ваші сподівання?

Хочеться закінчити урок такими словами В. Сюзюри

Любіть Україну, як сонце любіть,
Як вітер, і трави, і води
в щасливу годину і радості мить,
любіть у годину негоди!
Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.

4. Інтегроване навчання як освітня перспектива

Ідея інтегрованого навчання нині надзвичайно актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, спроможної забезпечити кожній людині самостійно досягнути тієї чи іншої цілі.

Інтеграція - важлива умова сучасної науки. Тож інтеграція – об'єднання у ціле якихось частин, вважається необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого можливо створити в учнів цілісну картину світу.

По-перше, слід визначитися, яким чином методично представляти дитині цю цілісну картину світу.

По-друге, відповідно до цієї мети потрібно скоригувати форму представлення системи наукових знань.

Суспільство потребує людей високоосвічених, творчих, здатних мислити по-новому, що можуть самостійно прийняти нестандартні рішення. І школа, навчаючи, повинна відповідати вимогам часу. У підвищенні результативності навчання в початкових класах велике значення має використання міжпредметних зв'язків. Міжпредметні зв'язки – спільне між предметами, як у змісті так і в освітньому процесі. Інтеграція – об'єднання в ціле частин, необхідний дидактичний засіб для того, щоб створити в учнів цілісну картину світу. Завдання освіти є підготовка учнів до сучасного життя, формування в них необхідних компетентностей. Один засіб їх формування є інтеграція навчання.

Щоб зацікавити учнів до навчання, на допомогу вчителям може прийти інтегроване навчання. Суть інтегрованого навчання полягає в тому, що це так побудовано навчальний курс, в якому окремі розділи тісно поєднані між собою.

В “Енциклопедії освіти” сказано: “інтегрований підхід в освіті веде до інтеграції її змісту, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність.”

В чому переваги інтегрованого навчання? По-перше, інтеграція поживляє навчальний процес, позбавляє дітей від перевтоми, економить навчальний час. Інтеграція – це поєднання двох або більше предметів у єдине ціле на основі спільного підходу. Інтегроване навчання дає свободу вибору теми, змісту, засобів, які використовуються в організації навчання молодших школярів. Інтеграція у широкому розумінні – це процес становлення цілісності, взаємопроникнення елементів одного об'єкта в структуру іншого.

У змісті навчання інтеграція знань здійснюється злиттям в одному предметі елементів різних навчальних предметів. Інтеграція – зовсім не нове явище в школі, адже ще К.Д.Ушинському шляхом інтеграції письма і читання вдалося створити синтетичний метод навчання грамоти.

Проведення інтегрованих уроків потребує дуже високого професіоналізму й ерудиції вчителів. Учитель повинен уміти синтезувати матеріали, пов'язані між собою, і провести інтегрований урок без перевантаження для дітей, щоб була висвітлена головна мета.

Мета інтегрованих уроків - формування в учнів цілісного світогляду про навколишній світ. Відмінність інтегрованого уроку від звичайного саме в тому, що предметом вивчення на такому уроці виступають об'єкти, інформація яких міститься в різних навчальних дисциплінах. Метою такого зв'язку є цікаве, різноманітне вивчення подій, явища, що є важливими для молодших школярів. На інтегрованому уроці дитина отримує певний обсяг знань.

В основу інтегрованих уроків треба підбирати близькість змісту тем з різних предметів та їх взаємозв'язок. Інтегрований урок розв'язує не велику кількість окремих завдань, а їх сукупність. Такий урок – це здебільшого урок повторення та узагальнення знань, умінь та навичок учнів. Учням більше подобаються ті види

навчальної діяльності, що дають їм матеріал для роздумів, можливість проявити ініціативу і самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості та творчого підходу до розв'язання проблеми.

При організації інтегрованого навчання з'являється можливість показати світ у всьому його різноманітті з залученням різних знань: літератури, музики, живопису, трудового навчання, що сприяє емоційному розвитку дитини та формує його творче мислення. Особливістю інтегрованого уроку є те, що в цьому процесі можуть брати участь два або три, і більше педагогів. Слід пам'ятати, що урок – найважливіший засіб всієї роботи. Вчителі заздалегідь повинні визначити, що вважають важливішим, а що другорядним. Інтегровані уроки знімають стомлюваність учнів за рахунок переключення з одного виду діяльності на інший. Однак в перші роки навчання в школі не треба акцентувати на інтеграції, тому що у дитини ще невеликий багаж знань. Ще не сформувалися обчислювальні, граматичні, технічні навички.

Основна вимога інтегрованого навчання - роль самостійності учнів. Учні впораються з роботою тільки тоді, якщо володіють прийомами дослідницької діяльності і вміють правильно організувати свій час. Інтегрований урок вимагає від вчителя додаткової підготовки, високого професіоналізму та ерудиції. Підготовчий етап до інтегрованого заняття, є визначення завдань уроку. Виділити для кожного з предметів, що інтегруються, навчальної, розвивальної та виховної мети. Інтегровані уроки можуть поділятися:

- урок української мови з образотворчим мистецтвом;
- урок української мови з природознавством, трудовим навчанням;
- урок літературного читання з основами здоров'я або інші варіанти.

Інтегрований урок триває академічну годину.

Якщо такі уроки проводити систематично, це значно впливає на розвиток пізнавальних здібностей школярів. Змістовні інтегровані уроки вносять у шкільне життя новизну, знімають суворі кордони предметного викладання і допомагають дітям емоційно і системно сприйняти деякі поняття, явища. Предметні програми, на жаль, складені так, що знання дитини залишаються розрізненими по предметних ознаках і тому необхідно використовувати систему інтегрованих уроків.

Інтегровані уроки в початковій школі повинні навчити дитину уявляти світ як єдине ціле, в якому все взаємопов'язане, також вони відповідають нинішній концепції розвитку освіти.

Тема 2. Процес виховання в умовах НУШ.

1. Наскрізнний процес виховання.
2. Виховання морально-етичних цінностей молодших школярів.
3. Виховання соціально-політичних цінностей молодших школярів.

1. Наскрізний процес виховання

Сучасне виховання, що здійснюється в системі освіти, зорієнтоване на створення в закладах загальної середньої освіти соціально-педагогічних умов для формування та розвитку духовності зростаючої особистості на основі загальнолюдських і національних цінностей, надання допомоги у життєвому самовизначенні, громадянській і професійній компетентності та цілісній самореалізації. Духовно-моральне виховання в цьому значенні виступає базисом виховання особистості та впливає на досягнення його головної мети.

Нова українська школа у своїй концептуальній основі опирається на гармонійне і всебічне виховання.

Провідною метою виховання в освітньому просторі НУШ є розвиток духовно-моральної особистості, здатної бути повноцінним суб'єктом суспільно-значущих соціальних взаємин, а цінності, на наше глибоке переконання, мають стати життєвими й особистими смислами зростання особистості учня. Для виховання важливою є наскрізна дія визначення внутрішньої потреби плекати потребу української ідентичності та втілення ролі відповідального громадянина-патріота, сина, дочки, товариша, учня тощо. Виховання в цьому значенні – це цілісний, постійний і наскрізний процес формування духовно-моральної особистості та розвитку в неї таких рис характеру та якостей, що необхідні державі, суспільству та самій особистості. Як свідчить теорія сучасної української педагогіки, основою будь-якого виховання є цінності, і саме за цінностями визначається його зміст та виховні норми, еталони, досвід, практика. Під їх впливом формується світ цінностей особистості.

Сучасна українська педагогіка опирається на системно-ціннісний підхід до визначення змісту виховання, що ґрунтується на ієрархії цінностей національного, громадянського, сімейного, валео-екологічного, духовного та іншого виховання. Особистість постає у вимірі концептуальних моделей і практичних побудов виховання й духовного розвитку особистості. На практиці обговорюються питання пошуку духовних цінностей особистості у діяльнісних пріоритетах і процесуальному визначенні ролі виховання в умовах реалізації аксіологічного підходу в освіті. Відповідаючи на суспільне замовлення, Концепція НУШ передбачає виховання на загальнолюдських цінностях, орієнтує виховання на дві групи цінностей – морально-етичні та соціально-політичні (ідейні).

Виховний пріоритет освітньої реформи – сформулювати в учнів уявлення про світ і суспільство. Пошук наскрізних цінностей у Новій українській школі має відбуватися на основі пізнання природи цінностей та їх впливу на особистість. Посилюється увага до зростаючої особистості учня Нової української школи у світлі духовних і національних цінностей. Тобто, в дітей і учнівської молоді маємо

сформувати та розвинути патріотизм та відповідальну діяльність, повагу до гідності, прав, свобод, законних інтересів

людини, а також екологічну культуру, доброту, милосердя, толерантність, терпимість, шанобливе ставлення до сім'ї тощо.

Кожен народ і суспільство у своєму розвитку надає перевагу різним цінностям як провідним орієнтирам могутності нації і держави. Україні сьогодні потрібні спільні цінності, які згуртовуватимуть націю й український народ та закликають до відстоювання суверенітету держави, утвердження української національної ідеї, спрямовують на перемогу і мир. Для розвитку демократичної державності в Україні важливі базові національні цінності, серед яких на перших позиціях – свобода, відповідальність, єдність, конкурентоспроможність, працелюбність, гідність, самодостатність.

В умовах єдиного європейського освітнього середовища своєрідний вплив на базові цінності в Україні та вибір ціннісно-виховних орієнтирів виховання учнівської молоді чинять європейські цінності, серед яких на першому місці – мир і солідарність, добробут та щастя людини тощо.

Як побудувати у Новій українській школі наскрізний виховний процес, що формує і розвиває цінності, закладені у нормативних документах про освіту та у постулатах українського суспільства і держави, європейського освітнього простору?! У цілому перед освітою вимальовується новий зміст виховання, який у освітньому процесі конкретного закладу освіти оформляється у послідовну педагогічну систему, яка вимагає спеціально створених умов для досягнення виховної мети і завдань та наповнення цілеспрямованою діяльністю. Цей новий зміст виховання необхідно не тільки окреслити, а й оформити, укласти у програму для досягнення мети Нової української школи – виховання на цінностях свідомого патріота, активну людину-громадянина, творчу особистість, а також створити відповідне науково-методичне забезпечення, як це відбувається для пілотування Нової української школи.

За наявності основного змісту виховання заклади освіти, органи управління освітою та науково-методичного забезпечення розвитку освіти визначають виховну програму для окремого закладу чи освіти регіону в цілому. Для її створення і реалізації можна використати різні варіанти й підходи, наприклад:

- виховна програма складається на основі осмислення змісту виховання, розділи якої відображають виокремлені найвищі цінності;

- виховна програма доповнюється віковими модифікаціями, орієнтуючись як на загальну програму, так і на завдання-домінанти;

- виховна програма складається поетапно, зміст виховання розбивається на розділи за віковими періодами шкільного життя, кожен із них – це наступне освоєння, засвоєння і присвоєння нових цінностей

На практиці виховання може відбуватися за програмою або й без неї та організовувати шкільне життя, зважаючи на ті події, що відбуваються в навколишній реальності.

Підходи до наскрізного виховання в Новій українській школі необхідно розпочинати із наскрізного виховного процесу, який передбачає введення у зміст компетентнісної освіти системи цінностей, яка фокусує та доповнює ціннісно-орієнтаційний зміст не тільки навчальних предметів, а й будь-якої педагогічної взаємодії на конкретних цінностях створеної програми виховання.

До основних компонентів програми виховання на цінностях можливо віднести розуміння того, що система виховання в Україні містить різні групи цінностей, складові яких поєднуються на основі базових цінностей суспільства та освіти.

Програма виховання на спільних цінностях – це вихід за межі однієї галузі предметної діяльності, що значно розширює ціннісну основу компетентностей та формує ціннісно-смыслову сферу особистості. Найбільшою мірою наскрізним вихованням мають бути охоплені всі сфери розвитку особистості, що узгоджуються зі змістом освіти, її стандартами, програмами.

Особливістю наскрізного виховання для потреб Нової української школи є його ціннісний характер, практична спрямованість, а також проєктивність мети та основних завдань виховання особистості учня на усталені та пріоритетні ціннісні орієнтації, стиль життя, світоглядні позиції. Спрямованість наскрізного виховного процесу на побудову програми виховання на спільних цінностях у закладах освіти – це модель освіти майбутніх поколінь, що постійно навчаються. При цьому спільні цінності – це орієнтири виховання у спеціально спроектованих психолого-педагогічних умовах.

Для наскрізного виховання цінностей важливо також те, що цінності за своєю природою мають спільні та відмінні смисли, зокрема одна цінність може реалізовуватись через іншу. Таким чином, без цінностей як внутрішнього ідейного смислу особистість не відчуває своєї цілісності, не може керувати задоволенням своїх духовних і емоційних потреб, тобто не може творити себе.

Отже, цінності є орієнтиром, який допомагає особистості не збитися із життєвого шляху, а наскрізне виховання цінностей – це адаптивний механізм здійснення соціального замовлення для виховання, в основу змісту якого в конкретному закладі освіти покладаються спільні цінності. Програмно-виховний контекст спільних цінностей в освітньому процесі.

2. Виховання морально-етичних цінностей молодших школярів

Ефективність формування морально-етичних цінностей значною мірою залежить від організації виховного процесу в освітніх закладах. О. Сухомлинська

зазначає, що він надзвичайно складний і багатогранний та забезпечується залученням дітей до моральних цінностей. Тому освітянам слід урахувати такі його особливості:

- опанування нових цінностей треба здійснювати послідовно;
- у процесі поступового вдосконалення ціннісної свідомості особистості необхідно передбачити регулярну переоцінку вже засвоєних цінностей;
- під час навчального процесу важливо забезпечити для кожного учня вироблення власної ієрархії цінностей;
- у виховному процесі цінності треба реалізовувати через підкорення вимозі, що впливає із самої цінності, підпорядкування їй свого життя;
- засвоєння та усвідомлення сутності цінностей необхідно забезпечувати на інтелектуальному та емоційно-чуттєвому рівнях;
- ефективне формування системи індивідуальних цінностей відбувається тільки в умовах вільного вибору людиною цінностей з альтернативно можливих варіантів.

Вивчаючи психологічні особливості молодших школярів, учені одностайні в тому, що молодший шкільний вік є надзвичайно важливим в особистісному становленні, формуванні стосунків зі значущими дорослими та однолітками.

Вступ дитини до школи кардинально змінює її життя, змінюється і статус молодшого школяра, а тому неодмінною умовою його психічного розвитку є «власна активність дитини, тобто потреба і готовність діяти. Активність молодшого школяра виявляється у різних формах: це наслідування дій дорослих у численних іграх, навчанні та спілкуванні, у формуванні вмінь і навичок, і нарешті, уже в цьому віці деякі діти виявляють творчу активність, яка виникає на основі пізнавальних потреб.

Розмірковуючи над віковими особливостями молодшого школяра, І. Бех підкреслює «більш системний і змістовно диференційований процес його індивідуалізації. Нинішня дитина прагне вичленити своє «Я», протиставити

себе іншим, виразити власну позицію стосовно інших людей, отримати від них визнання її самостійності, зайнявши активне місце у різноманітних соціальних відносинах, де її «Я» виступає на рівні з іншими».

Разом з тим учений зауважує, що «усвідомлення дітьми молодшого шкільного віку своєї нової позиції - як школяра - спричиняє перебудову їхнього ставлення до повсякденного життя. Водночас вступ дитини до школи

ставить її в нове положення щодо рідних, оточення і змінює їхнє ставлення до неї. Зміна сприймання її оточенням поступово відбивається і на сприйнятті нею самої себе».

Діти приходять із сімей, де також є певні цінності, тому важливо їх обговорювати з усіма дітьми класу і визначати спільні цінності, які будуть лежати в основі дій як дітей, так і дорослих – вчителів і батьків.

Ранкова зустріч є одна з успішних практик, що допомагає вчителю у створенні спільноти у класі. Учителі визнають особливу роль ранкової зустрічі в житті їхніх учнів і присвячують 20-25 хвилин на початку дня, щоб створити позитивну атмосферу у групі на весь день. Під час проведення ранкової зустрічі відбувається розвиток важливих навичок дітей, серед яких – навички спілкування, поваги та позитивному ставленню один до одного.

Найважливішим в організації ранкової зустрічі є те, що вона охоплює цінності, які стають основою для створення відповідальної та дбайливої спільноти учнів.

Результати численних досліджень свідчать, що діти, які навчалися у класах, де використовувалася практика ранкових зустрічей, демонстрували вищий рівень відчуття спільноти і ширший діапазон проявів морально-етичних якостей. Такі соціальні навички допомагають людям жити у взаємній повазі, створюють умови для позитивного, відкритого спілкування між окремими членами суспільства.

У процесі навчального спілкування у молодших школярів з'являється почуття поваги до іншої людини. Діти вчаться уважно ставитися до думки товариша, незалежно від особистих симпатій чи антипатій. Важливого значення набуває здатність людини говорити і слухати, робити вибір, уникати конфліктів. Під час виконання парних чи групових завдань в учнів формуються моральні почуття справедливості, відповідальності за спільну справу. Спостерігаючи за змінами в поведінці дітей із моменту використання практики «Ранкові зустрічі» вчителі зазначають, що зросла самооцінка і взаємоповага учнів; діти краще пізнали один одного. Вчителі також зазначають, що їх власна поведінка змінилася з моменту реалізації цієї практики.

3. Виховання соціально-політичних цінностей молодших школярів

Розглянемо такі соціально-політичні цінності:

1. Гідність. Базовий елемент самосвідомості людини, усвідомлення своєї неповторності, необхідності цінувати себе, а також аналізувати себе з боку. Гідність не може бути успадкованою чи вродженою рисою характеру, вона є цінністю, яка напрацьовується та формується, зокрема й через певні суперечливі ситуації, коли зачіпаються моральні підвалини особистості.

Утвердження з мотивів неповторності кожної людини поваги до її особистості через взаємодію та спілкування. Ключова ідея розуміння гідності полягає у тому, що людина самим фактом свого народження заслуговує на те, аби суспільство визнавало її індивідуальність та її

переконання, що, натомість, зобов'язує її з повагою ставитися до законних інтересів інших та суспільства загалом.

Коли цінність шанується в освітньому процесі:

- Усі учасники освітнього середовища намагаються почути думку іншого, вміють активно слухати.
- Учні з повагою ставляться до батьків та вчителів.
- Директор розуміє свою роль як керівника і організатора роботи закладу освіти, а не просто як його центральної особи.
- Адміністрація та батьки сприяють налагодженню та підтриманню ефективної взаємодії між вчителями та учнями.
- Цінна кожна людина в школі, незважаючи на її вік, посаду, досвід, стать тощо.
- Учні у відкритому спілкуванні поважають індивідуальність одне одного, уміючи добирати жарти та дотепності.
- Учителі ставляться до учнів як до рівноправних учасників освітнього процесу, різнобічно сприяють гармонізації мікроклімату у класі, приділяють увагу кожному учневі, його індивідуальності.
- Батьки та вчителі навіть у разі виникнення непорозумінь з учителем не допускають у спілкуванні проявів неповаги чи зверхності.
- Вчитель, якого образив один із батьків, позивається на нього до суду з метою захисту своєї гідності.

2. Рівність. Рівність можливостей та у доступі до можливостей.

Всі люди мають однакові, зокрема й гарантовані державою право на освіту, вихідні можливості для реалізації себе. Якщо ж можливості не є рівними, то це створює умови для загального незадоволення і провокує втрату іншої цінності – суспільної довіри. Спостерігаючи різні підходи щодо реалізації певних можливостей в житті (наприклад, коли мати учня вирішила скористатися пропозицією знайомої медичної сестри пошвидше потрапити до лікаря замість очікування у черзі разом з іншими) та освіти (наприклад, під час зарахування до закладу освіти або оцінювання контрольної роботи), учням важче бути сформувані для себе у дорослому віці потребу в забезпеченні рівності для інших, що від них можуть юридично або фактично залежати. Рівність покликана виховати у молодого покоління неухильну практику поважати права та можливості, які гарантовані не лише їм. Рівність:

- Вчитель під час уроку приділяє приблизно однакову педагогічну увагу різним учням, крім випадків, коли необхідно допомогти в окремих ситуаціях тим, хто не встигає.

- Всі учасники освітнього процесу мають однакові права та однаково відповідальні перед іншими.

- Адміністрація здійснює зарахування учнів до школи прозоро та відповідно до вимог законодавства, без жодних привілеїв чи підкилимних домовленостей.

- Батьки у спілкуванні з дитиною наголошують на її унікальності, проте не обраності. Пильнують за тим, щоб дитина не зростала самозакоханою.

- Директор витримує з усіма вчителями горизонтальні стосунки, вважаючи, що у ньому колектив має бачити насамперед колегу, а не начальника.

- Батьки учнів класу спілкуються між собою на рівних незалежно від соціального статусу, матеріального достатку, віросповідання, політичних поглядів тощо.

- Вчитель дотримується гендерної рівності в освітньому процесі, не демонструє відвертих симпатій чи антипатій у бік учнів певної статі; учням пояснюється, що сфери їхніх інтересів у майбутньому не мають бути стереотипно «чоловічими» або стереотипно «жіночими»; незалежно від гендерних особливостей діти розуміють зміст вільного вибору професійного та особистого життя.

- У класі немає улюбленців та «поганих овець», - є ті, хто потребують більшої та меншої уваги до їх розвитку з боку вчителів, батьків, адміністрації.

3. Справедливість. Основоположний принцип і умова злагодженого суспільного життя.

Великою проблемою побудови добробуту в країні є питання несправедливості, з якою стикаються на різних рівнях батьки та вчителі як громадяни. Прикро, але часто це здатне зламати особистість чи принаймні серйозно вплинути на її світосприйняття. Саме тому утвердження цієї чесноти вкрай важливе для виховання в дитині шукача правди та бажання створити справедливим своє оточення, місто, країну. Важливо, щоб учасники освітнього процесу не лише при оцінюванні результатів навчання, але навіть у повсякденному житті бачили у дорослих учасників освітнього процесу прагнення до збалансованого та мирного суспільства.

Справедливість:

- Вчитель неупереджено оцінює досягнення та зусилля учнів, враховує особливості кожного.

- Адміністрація справедливо оцінює внесок учителів в освітній процес, заохочує корисну ініціативу.

- Батьки змалку вчать дітей утверджувати справедливість та боротися за неї.

- Вчитель доносить до учнів свою думку щодо прогресу учнів у навчанні, заохочує їх похвалою.

- Вчитель отримує належну оплату праці за свою роботу.

- Адміністрація намагається розподіляти обов'язки між підлеглими зважено та не допускаючи очевидних диспропорцій; свої рішення обгрунтовує.

- Статус вчителя в закладі високо шанують усі учасники освітнього процесу. Кожен вчитель сприймається не лише як провідник знань, а як людина із особливою місією, покликана разом із сім'єю учня сформувати з учня особистість, готову до дорослого життя, до відповідальності за себе та інших людей.

4. Чесність. Чесність слугує орієнтиром правди, утверджує прагнення вибудовувати відкриті стосунки з іншими, без лицемірства чи бажання приховати суттєве, виглядати краще в очах інших.

Чесність є умовою створення атмосфери довіри як соціального капіталу, необхідного для успішного формування діалогу між громадянами та державою.

Академічна доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Чесність - мірило здорового мікроклімату шкільного середовища.

Чесність:

- Батьки, вчителі та адміністрація чесно й без надуманих приводів комунікують щодо всього, що стосується розвитку дитини. Претензії чи рекомендації висловлюють безпосередньо тому, кого це стосується.

- Вчитель заохочує учнів відверто і чесно говорити про свої почуття, проблеми.

- Поки у класі нікого не було, учень ненавмисно перекинув горщик з квітами, від чого ті поламались. Вчитель запитала на уроці, хто це зробив, учень зізнався і висловив щире засмучення інцидентом. Вчитель попросила учнів надалі бути обережнішими. Вітала правдивість хлопчика, звернула увагу інших на те, що вміння чесно визнавати свої помилки формує з людей справжніх лідерів у житті.

- Учні в класі у спілкуванні між собою спілкуються відкрито та чесно, а не прямолінійно та безтактно.

- Учень не приховує від батьків низьку оцінку з предмету, а ті, натомість, поважають його чесність, звертають увагу на необхідність виправити ситуацію, проте застосовують зважені виховні заходи, розуміючи, що суворі покарання

можуть змусити сина чи доньку в майбутньому бути з ними менш відвертими.

- Учень вирішив одне завдання самостійно, інше списав в однокласника. Побачив, що той допустив серйозну помилку у першому завданні, проте не сказав йому про це. У результаті, хоча обидва вирішили самостійно лише по одному завданню, завдяки хитрості один з учнів отримав значно вищу оцінку, ніж інший. Через день учень зізнався у своєму вчинку як ровеснику, так і вчителю, і попросив оцінити його належним чином.

5. Довіра. Умова добробуту сім'ї та народу, без якої неможливо сформувати суспільство, що процвітає, примножуючи загальне благо.

Безумовна відкритість у ставленні однієї людини до іншої, що свідчить про бажання спілкуватися без «подвійного дна», з наданням людині права на помилки.

Бажання вибудовувати відкриті приязні стосунки з самого початку, не намагаючись перевірити людину чи домогтися від людини «доказів» її надійності; нічим не підтверджена щирість у відношенні до іншої людини є більш важливим, ніж необґрунтована підозра щодо неї.

Формування довірчих стосунків між учасниками освітнього процесу є цінним само по собі, адже, незважаючи на природний ризик розчаруватися у певній людині, атмосфера довіри гарантує учасникам освітнього процесу неодмінний внутрішній розвиток, без якого будувати у майбутньому відкриті стосунки з іншими людьми є немислимим.

Довіра:

- Вчителі, даючи учням завдання чи висловлюючи прохання, прямо чи опосередковано виявляють віру у їхню самосвідомість та відповідальність.

- Батьки вітають правдивість їхньої дитини, у тому числі щодо освітнього процесу, адже переконані, що створення атмосфери довіри, зрештою, є важливішим за результати навчання дитини.

- Вчителі та батьки спокійно сприймають чесну обґрунтовану критику, зроблену не з бажанням дошкулити чи принизити, а з метою спільного вирішення спірних питань в інтересах дитини та одне одного.

- Адміністрація довіряє вчителям та надає їм гарантовану законом автономію у провадженні освітньої діяльності. Вчителі цінують довіру керівництва і однаково відповідально проводять навчальні заняття незалежно від присутності директора чи атестаційної комісії.

- Батьки, вчителі та адміністрація відкриті до обговорення всього, що стосується кращого розвитку дитини. Вони вільно та невимушено спілкуються, шукають компроміс, а не конфронтацію.

- Дитина не соромиться відкрито говорити з батьками на переважну більшість тем, що її хвилюють.

2.2. Співпраця з батьками учнів у НУШ.

1. Спілкування з батьками, як основний шлях співпраці
2. Форми спілкування з батьками
3. Залучення батьків до освітнього процесу
4. Педагогіка партнерства – основний принцип співпраці з батьками

1. Спілкування з батьками, як основний шлях співпраці

Один із ключових компонентів концепції Нової української школи є педагогіка партнерства – педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками. В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками.

Як школі й батькам працювати разом розвиваючи партнерство?

Є два суттєві шляхи успішної співпраці:

- Постійне, чітке, двостороннє спілкування.
- Різні способи залучення батьків до освітнього процесу.

Зазвичай виділяють формальне й неформальне спілкування: спілкування з окремими батьками і з групою батьків. Формальне й неформальне спілкування. Неформальне спілкування відбувається здебільшого у випадках, коли вчитель зайнятий іншими справами. Важливим для усіх форм спілкування є активне слухання. Оскільки під час неформального спілкування вчитель не завжди має час і можливість приділити цьому належну увагу, тоді він чи вона може запропонувати окрему зустріч і спілкування набуває формального характеру: «Я бачу, що у вас є багато запитань щодо навчання Андрійка, а у мене зараз мало часу. Пропоную домовитися про зустріч в інший зручний для вас час.»

На це варто звернути увагу під час спілкування з батьками:

1. Слухайте уважно. Дайте це зрозуміти, зосередивши свою увагу на іншій людині й дивлячись на неї. Будьте уважними, намагайтесь не відволікатися, у тому числі й на власні думки.

2. Давайте короткі стимулюючі відповіді (кивання, відповіді на кшталт: «О, так?», «А потім?»), переконайтесь, що ваш співрозмовник бачить, що ви слухаєте його уважно й готові продовжити спілкування з ним. Не переривайте співрозмовника – дайте йому можливість закінчити речення.

3. Ставте відкриті запитання, які дадуть співрозмовнику змогу глибше зрозуміти суть проблеми. Наприклад: «Що ви маєте на увазі?», «Не могли б ви навести приклад?» або «Чи не хочете ви розповісти про це більше?»

4. Майте на увазі, що інша людина має свої відчуття і думки. Не нав'язуйте свої ідеї, думки, відчуття, поради.

5. Проявляйте співчуття не лише словами, а й поведінкою.

6. Намагайтеся зрозуміти почуття і думки співрозмовника. Звертайте увагу на міміку, яка супроводжує розмову, наприклад, вираз обличчя. Звертайте увагу на манеру розмовляти – інтонацію, силу голосу тощо.

7. Слухайте не лише слова, а й почуття, які ховаються за ними.

8. Наприкінці розмови підсумуйте своїми словами те, що інші хотіли донести до вас.

9. Активне слухання потребує достатньо часу - тому сплануйте цей час заздалегідь.

Зазвичай спілкування відбувається при особистій зустрічі з батьками, але може відбуватися за допомогою інших засобів – телефонні дзвінки, написання листів електронною поштою, спілкування у соціальних мережах тощо.

2. Форми спілкування з батьками

Основні форми спілкування:

Батьківські збори

Батьківські збори, як і будь-які інші збори, що проводяться у школі, (загальні збори працівників, методичні ради та ін.), відображають культуру організації. Численні джерела з організаційного менеджменту зазначають, що працівники будь-якої організації можуть тратити майже половину свого робочого часу (старший персонал ще більше), беручи участь у зборах (відвідуючи, проводячи, здійснюючи підготовку).

Саме тому важливо розуміти основні стратегічні моменти у проведенні зборів, щоб учасники залишалися задоволеними як від процесу, так і від результатів, а самі збори спряли розвитку культури співробітництва. Плануючи збори, важливо розуміти їх мету – тобто, дати відповідь на запитання: «Для чого ми зібралися?» Зазвичай, люди збираються з багатьох причин:

- Прийняття рішень
- Планування
- Вирішення проблем
- Оцінка виконання
- Розвиток команди
- Інформування
- Святкування досягнень
- Навчання

Відповівши на запитання «Для чого ми збираємося?», важливо також окреслити очікувані результати, які ви бажаєте досягнути. При формулюванні

очікуваних результатів потрібно пам'ятати, що вони мають бути короткими і конкретними твердженнями, які можна виміряти.

Наприклад: Ми сподіваємося, що у вашому навчальному закладі вже відбулися батьківські збори, на яких батьки були поінформовані про пілотне впровадження проекту Державного стандарту початкової школи і дали свою згоду. Тому темою перших батьківських зборів може бути така: «Залучення батьків до освітнього процесу».

Отже, нашими очікуваними результатами є:

1. З'ясування очікувань батьків щодо їхньої можливої участі в освітньому процесі.

2. Ознайомлення батьків із можливими способами їх залучення до освітнього процесу (організація освітнього середовища, планування навчальних матеріалів, участь у проведенні навчальних занять тощо).

3. Отримання згоди від окремих батьків щодо їхньої участі в освітньому процесі.

4. Визначення теми, часу і місця проведення наступних батьківських зборів.

Другий крок після визначення мети і очікуваних результатів – спланувати процес і відповідальних осіб.

Керуючись вищезазначеним прикладом, ви можете подумати над наступними питаннями:

Яким чином ви будете з'ясовувати очікування батьків – методом «мозкового штурму», чи за допомогою опитувальника чи іншим способом?

Хто є відповідальним за цей процес? За проведення «мозкового штурму»? За розробку опитувальника?

Скільки часу для цього потрібно? Усі відповіді на ці та інші запитання зазначаються у порядку денному, з якого батьки зможуть побачити зміст питань, відповідний процес, час відведений на обговорення чи вирішення цих питань.

Чим більше деталей ви продумаєте і сплануєте, тим ефективніше пройдуть ваші збори і батьки залишаться задоволеними як результатами, так і процесом.

Індивідуальні зустрічі з батьками

На відміну від батьківських зборів, регулярні індивідуальні зустрічі з батьками є практикою, що не так часто використовується у навчальних закладах, хоча вона є надзвичайно важливою у процесі спілкування з батьками.

Першу зустріч з батьками потрібно провести ще до початку навчального року. Мета цієї зустрічі – знайомство. Під час цієї зустрічі вчитель зустрічається з дитиною, її батьками, дізнається про очікування батьків щодо навчання своєї дитини та починає встановлювати відкриті, дружні стосунки.

Нижче ми пропонуємо перелік запитань, що їх може поставити батькам учитель:

- Що б ви хотіли, аби ваша дитина отримала з цього річного шкільного досвіду?
- Що б ви могли робити разом із вашою дитиною?
- Чи були у житті вашої дитини якісь особливі події, про які ви б хотіли нас поінформувати?
- Чим ви найбільше пишаєтеся у вашій дитині?
- Які у вашої дитини улюблені ігри й заняття?
- Що робить ваша дитина, коли вона засмучена? Як найкраще її заспокоїти?
- Що ще ви б хотіли розповісти про вашу дитину?
- Яким чином ви б хотіли бути залучені до життя класу цього року?

Важливо пам'ятати, що обговорюючи такі запитання в присутності дитини, необхідно дотримуватися конфіденційності та взаємоповаги. Зазвичай, індивідуальні зустрічі з батьками відбуваються двічі на рік – на початку та наприкінці навчального року і враховують такі важливі питання, як підготовка, розташування, зміст і результати. Розглянемо їх детальніше.

Підготовка:

Учителі мають розпочати підготовку до проведення зустрічей з батьками ще під час організації освітнього середовища на початку навчального року

Упродовж перших тижнів учитель збирає в портфоліо записи про шкільні здобутки дитини, епізоди з її шкільного життя та зразки її робіт. Це портфоліо відображатиме зростання дитини протягом шкільного року. Готуючись до зустрічі з батьками, вчитель має переглянути всі нотатки, записи про розвиток дитини, попередні звіти щодо таких зустрічей, коментарі батьків тощо. Учительські записи мають охоплювати такі питання, як улюблені види діяльності дитини, її найкращі друзі, спостереження за досягненнями дитини у всіх сферах її розвитку. Така вдумлива підготовка до зустрічі з батьками характеризує професійність учителя. Важливо нагадати що зустрічі з батьками плануються у зручний для батьків час. Потрібно також пам'ятати, щоб підготувати папір, ручки, олівці, а також – підготуватися слухати й заохочувати батьків до розмови.

Під час підготовки до зустрічі, подумайте над наступними запитаннями:

- Яка мета розмови?
- Коли і де буде відбуватися розмова?
- Як довго вона буде тривати?
- Хто буде присутній під час зустрічі?
- Яка моя роль і роль інших учасників зустрічі? ÷ Що я очікую від розмови?
- Яка інформація мені потрібна?

Розташування:

Важливим аспектом зустрічі з батьками є підготовка місця проведення.

Якщо ви хочете, щоб зустріч стала продуктивним обміном інформації, ви маєте подбати про затишок і конфіденційність. Часто такі речі, як стіл між учителем і батьками може стати прихованою перешкодою для успішної зустрічі. Стільці для дорослих, розташовані навколо низького столика, на якому лежать дитячі роботи й інші предмети, гарне освітлення тощо – все це може свідчити, що тут відбувається зустріч колег, які діляться інформацією.

Зміст:

Зустрічі з батьками базуються на попередньо складеному плані.

Зустрічі з батьками складаються з трьох основних частин й базуються на попередньо складеному плані. Задайте дружній тон розмови, запропонувавши батькам чаю чи мінеральної води. Говоріть про сильні сторони дитини, будьте готові продемонструвати мистецькі роботи дитини, приклади роботи у класі. Обговоріть з батьками цілі розвитку дитини – академічні (навчальні), цілі в емоційно-соціальній, фізичній, мовленнєвій сферах. Поділіться з батьками вашими планами досягнення цих цілей. Як свідчать дослідники (Бергер та ін.), під час таких зустрічей учителю не рекомендується говорити більше 50% часу.

Результати:

Кожна зустріч з батьками має приносити реальні результати

Для встановлення відкритих стосунків та продовження діалогу дуже важливо, щоб кожна зустріч з батьками приносила реальні результати. Якщо батьки хочуть почути від учителя відповідь, вони мають її отримати. Залежно від змісту зустрічі, відповідь може бути у формі посилання на певні джерела інформації, призначення наступної зустрічі, телефонного дзвінка, письмового звіту, регулярних повідомлень батькам, опитувальника, в якому батьки могли б висловити свої побажання щодо форми проведення таких зустрічей тощо.

Для того, щоб зустріч з батьками завершилася ефективно, важливо підсумувати її результати – повторити найголовніші пункти обговорення та досягнуті домовленості.

Інші форми спілкування з батьками

Спілкування вчителя з батьками, яке відбувається від самого початку навчального року, має стати невід'ємною частиною річного плану роботи вчителя. Зміст спілкування – навчальна програма, здобутки дітей, очікування батьків тощо.

Форми спілкування можуть бути різними:

- Тижневі або місячні інформаційні бюлетені, які містять інформацію про всі заходи, в яких беруть участь діти.

- Зустрічі групи батьків, які можуть зустрічатися для планування волонтерських заходів для класу чи школи.

- Обмін книжками: батьки й вчителі можуть обмінюватися книгами про цікаві підходи до навчання і виховання дітей. Обміни книгами можна супроводжувати

організацією подальших дискусійних груп – як фізично, так і через соціальні мережі.

- Святкові заходи, до яких залучаються діти, вчителі, і батьки, можна організовувати з різних приводів – історичні події, події, важливі для громади, сезонні святкування, події у шкільному житті та ін.

Переваги від постійного спілкування отримують усі: вчителі, діти й батьки. Особливо важливе воно для дітей, які бачать дорослих, важливих у їхньому житті, які співпрацюють. Це зміцнює їхнє відчуття впевненості й безпеки.

Батьківська кімната

Багато навчальних закладів, які цінують і підтримують спілкування між батьками і вчителями, знаходять можливості для організації окремого спеціального місця для проведення зустрічей з батьками – батьківської кімнати, в якій розміщуються стіл і стільці для дорослих, м'які меблі, полиці з літературою. Створюючи батьківську кімнату, школа демонструє свої серйозні наміри щодо ролі батьків і важливості співпраці з ними.

3. Залучення батьків до освітнього процесу

Залучаючи батьків до навчального процесу, вчителі мають розуміти переваги такої співпраці для усіх: учнів, батьків і вчителів.

Переваги для вчителя

- Отримання від батьків додаткової інформації про дітей.
- Надання батьками допомоги в організації освітнього середовища, виготовленні навчальних матеріалів.
- Надання допомоги батьками у проведенні окремих навчальних занять – проведення екскурсії, під час проектної діяльності.
- Участь батьків у навчальному процесі збільшує їхню повагу до роботи вчителя.

Наприклад:

Група вчителів вирішила відсвяткувати сотий день шкільного року особливим способом. Діти були в захопленні від цифри 100 і говорили про свій стоденний досвід перебування у школі. Батьки також поставилися з ентузіазмом до ідеї відсвяткувати сотий день шкільного життя з усією школою. Група батьків-активістів придумала низку занять для дітей, учителів та інших батьків, які можна провести в цей день. Кожна дитина принесла у цей день до школи і показати усім 100 предметів одного виду – наприклад, 100 квасолин, камінців, паперових вирізок, рисових зернят або значків. Батьки й діти виявилися дуже вигадливими, придумуючи колекції зі ста предметів. Ї Батьки з дітьми випікали різну випічку із цифрою 100 і ділилися нею у класі. Упродовж дня діти спільно з батьками вирішували математичні завдання, в яких фігурувала цифра 100.

Батьки як помічники вчителя

Вочевидь, роль батьків як волонтерів є найбільш звичною у наш час – час, коли не вистачає ресурсів, особливо фінансових і матеріальних. Керівники шкіл і вчителі вже звикли, що батьки допомагають у проведенні ремонту класних приміщень, придбанні необхідних матеріалів тощо.

Проте, батьки можуть надавати й іншу, не менш цінну допомогу в усіх аспектах шкільного життя, як наприклад:

- Помічник учителя у роботі з дітьми – батьки або інші члени родини можуть допомагати вчителю в організації та проведенні навчальних занять, підготовці навчальних матеріалів.

- Помічник учителя у роботі з іншими батьками – допомога вчителю у контактуванні з іншими батьками для поширення важливої інформації, ознайомленні нових батьків з особливостями життя класу та ін.

Коли у класі є додаткова доросла людина, у вчителя збільшуються можливості організації роботи в малих групах. Помічник учителя може допомогти у різних видах діяльності – читати книгу, слухати розповіді дітей, допомагати дітям виконувати мистецькі роботи. За рішенням учителя вони можуть надавати допомогу індивідуальним учням. Дітям дуже подобається бачити власних батьків у ролі вчителів, а для інших дітей – це ще один приклад моделі поведінки дорослих людей. Зважаючи на зайнятість сучасних батьків, учитель може запросити до співпраці інших членів родини – бабусь та дідусів, які часто із задоволенням візьмуть участь у цьому процесі.

Наприклад:

Щотижня Наталія Іванівна, бабуся однієї з учениць, колишня вчителька англійської мови, приходить до класу, щоб позайматися з групою дітей. Учителька каже, що це на користь дітям, оскільки вони мають змогу почути різну вимову та отримати більше індивідуальної допомоги. Для Наталії Іванівни – це ще одна можливість провести час з внучкою та її друзями, а також відчувати свою потрібність, здійснити власний внесок у життя класу.

Хоча вчителі часто скаржаться на відсутність допомоги і розуміння з боку батьків, вони часто самі не завжди готові до такої співпраці. Це може відбуватися з різних причин: учителі звикли працювати самотійно і їм складно працювати в команді, разом з іншими дорослими. Іншою причиною може бути брак часу, адже помічника потрібно підготувати – спільно спланувати свої дії, розповісти про свої очікування та вислухати очікування помічника.

Для багатьох учителів робота з помічником буде новим досвідом, а будьякий новий досвід – це вихід із власної зони комфорту.

Проте, присутність і робота помічника вчителя у класі має цілу низку переваг, які згадувалися раніше. Список цих переваг нагадуватиме вчителям про

користь такої співпраці, а найкращим початком її буде той момент, коли кожен насправді повірить у плідність цієї співпраці.

Іншою корисною стратегією може бути обговорення власних пересторог щодо роботи з помічниками вчителя у колі вчителів-однодумців. Під час відкритої дискусії та проведенні «мозкового штурму» можна розробити творчі рішення подолання своїх тривог і страхів.

Організація регулярних вчительських зустрічей, обговорення різних стратегій залучення батьків, обмін досвідом – усе це створює підґрунтя для успішної співпраці.

Підготовка батьків до виконання ролі помічника вчителя

Важливим чинником успішного залучення батьків в якості помічників учителя є планування. Учителю варто переглянути розклад, щоб з'ясувати, коли саме потрібна буде допомога з боку батьків. Для цього добре пригадати усі аспекти шкільного дня – початок дня, коли діти лише заходять до класу, навчальний процес, перебування дітей надворі, екскурсії тощо.

Що міг би додатково зробити вчитель при наявності додаткових помічників?

Після того, як ви переглянули шкільний день, можете записати можливі способи залучення батьків як помічників учителя. Це можна робити спільно з іншими вчителями. При цьому можна поставити собі наступні запитання: Як помічник учителя може вам допомогти:

- У роботі з окремими дітьми чи групою дітей?
- З навчальними матеріалами чи приладами?
- В організації окремих навчальних занять?
- У навчальних центрах/осередках?

Уявіть собі – ви вперше входите до класу, а від вас очікують знання про дітей, про їхні заняття, при використанні навчальних матеріалів. Приблизно так буде виглядати наше залучення батьків в якості помічників учителя, якщо ви не потурбуєтесь про їхню підготовку.

Як досягти успіху...

1. Ознайомча зустріч для помічників учителя – невід'ємна частина успішного залучення батьків до цієї роботи. Ви можете запросити батьків чи інших членів родин, які зголосилися бути помічниками вчителя, ввечері або в інший зручний для всіх вас час. При цьому важливо пам'ятати про таке:

- Привітайте батьків (інших членів родин).
- Поясніть особливості навчального процесу.
- Зазначте, чим батьки можуть допомогти.
- Поділіться своїми очікуваннями.
- Перегляньте разом правила класу.

- Обговоріть важливість дотримання конфіденційності учнівських успіхів і поступу.

- Складіть перелік завдань для кожного помічника, враховуючи інтереси та навички помічників, потреби вчителя.

- Заохочуйте їхні запитання та відповідайте на них.

2. Добре також роздати інформацію у письмовому виді – щонайменше, кожен помічник вчителя має отримати список дітей у класі, дату й час свого першого відвідування.

3. Упродовж року можна проводити додаткові тренінги для помічників – залежно від потреб та їхніх інтересів.

4. Наприкінці навчального року вчителю важливо подякувати своїм помічникам – можна зробити сертифікати, подяки, листівки, виготовлені самими учнями.

4. Педагогіка партнерства – основний принцип співпраці з батьками

Питання ефективної взаємодії між учителем та батьками ніколи не втрачало свої актуальності. А особливо нині, коли авторитарна модель співпраці не лише морально застаріла, а й приховує чимало загроз, яким не місце в ХХІ столітті. Адже система, у якій педагог або батьки безапеляційно диктують свої умови оточуючим, лише вносить деструктив до навчального процесу. Щоб змінити ситуацію на краще, все більше шкільних колективів України починають втілювати у життя ідеї педагогіки партнерства.

Партнерство у школі має базуватися на засадах добровільності, рівності, порозуміння та взаємодопомоги. Права та обов'язки учнів, батьків та вчителів треба чітко формулювати, а головне – усвідомлювати і захищати. Саме так зусилля кожного з них будуть спрямовані на досягнення спільної мети.

Партнерські взаємини між учнем, учителем та батьками є однією з ключових засад якісного реформування української школи. І це не дивно, адже лише завдяки порозумінню, співпраці та підтримці кожного учасника навчального процесу можна досягти позитивного результату. Педагогіка партнерства є актуальною для всіх рівнів шкільної освіти (а не лише у межах НУШ). Вона ґрунтується на простих, але надзвичайно важливих принципах:

- взаємоповазі всіх учасників навчального процесу;
- довірливих стосунках та спільній наполегливій праці;
- позитивному та доброзичливому ставленні одне до одного;
- порозумінні та ефективній комунікації задля досягнення спільної мети;
- забезпеченні права вільного вибору;
- горизонтальній моделі співпраці (всі учасники навчального процесу мають бути рівноправними);

- соціальному партнерстві (добровільності визнання власних обов'язків та обов'язковості їх виконання).

Партнерство заради успіху дітей - засади педагогіки партнерства без перебільшення є основоположними для взаємин батьків та вчителя. Адже саме поведінка дорослих, їхні слова та вчинки є для дітей прикладом для наслідування. Вони впливають на світогляд школярів, на сприйняття ними своєї суспільної ролі, на уявлення про значення навчання у нашому житті.

Завдяки такому підходу батьки можуть повною мірою включитися до навчального процесу. Це дозволить визначити спільне бачення траєкторії розвитку дитини, чітко усвідомити права та обов'язки одне одного, мінімізувати загрозу виникнення непорозумінь. Партнерські взаємини між учителем та батьками дають можливість оперативно реагувати на актуальні виклики та проблеми, а саме відстежувати зміни у поведінці дитини, краще розуміти її вподобання та життєві орієнтири.

Рівноправність взаємин між педагогом та родиною учня дозволяє зменшити ризик виникнення конфліктних ситуацій. А якщо суперечності все ж виникнуть, їх завжди можна розв'язати конструктивно, знайшовши компромісне рішення. Така модель взаємодії дорослих неодмінно стане взірцем для школярів. Саме завдяки педагогіці партнерства такі поняття, як толерантність, співчуття та свобода вибору можуть стати основоположними для нашого суспільства.

Співпрацюючи, допомагаємо одне одному - людина нерозривно пов'язана із соціумом. А його успішний розвиток залежить від дотримання прав і свобод кожної людини. Тож і в школі батьки та вчителі можуть допомагати одне одному краще розуміти інтереси, потреби та можливості дітей. Це дозволить обрати найбільш ефективну модель співпраці та підготує школярів до самостійного життя. Педагоги можуть допомагати батькам відкривати нові таланти школярів, стимулювати їхні інтереси та освітні можливості. А батьки як найперші вчителі дитини, здатні допомогти знайти з нею спільну мову.

Взаємодія між учителем та батьками в рамках педагогіки партнерства включає такі елементи:

- Постійну комунікацію, яка дозволяє оперативно реагувати на будь-які зміни та проблеми (створення чатів чи груп у соціальних мережах та месенджерах, проведення відеобесід).
- Неформальне спілкування (спільне святкування визначних подій та свят, які мають важливе значення для життя дітей та школи).
- Усебічну допомогу й участь батьків у організації та проведенні свят, тематичних та позашкільних заходів.

- Участь батьків у навчальному житті своїх дітей (добровільна допомога під час створення навчальних матеріалів та формування освітнього середовища, обмін життєвим та професійним досвідом).

Ефективні форми налагодження партнерських взаємин

Створення освітнього середовища, яке засноване на принципах педагогіки партнерства, – справа не надто складна. Але вона потребує чіткої та цілеспрямованої взаємодії всіх учасників навчального процесу, а також усвідомлення ними важливості досягнення спільної мети. Пропонуємо пригадати кілька дієвих форм налагодження партнерських взаємин учителя з батьками.

Навчальний тренінг – це форма активної взаємодії педагога та батьків, завдяки якій учасники отримують нові корисні знання та формують позитивний досвід вирішення нагальних проблем. Він ґрунтується на постійній взаємодії учасників задля пошуку відповідей на важливі запитання. Крім того, тренінги базуються на принципах рівноправності та партнерства, що дозволяє краще розвивати педагогічні можливості батьків.

Педагогічний практикум – це спосіб розвитку педагогічного мислення у батьків, під час якого можна ознайомитися з найбільш ефективними стратегіями розв'язання навчальних та педагогічних ситуацій. Наприклад, учасники мають змодельовати конфліктну ситуацію (яка може відбутися у реальному житті) та знайти способи її вирішення. Водночас кожен учасник має висловити власне бачення суті проблеми.

Круглий стіл – обговорення, яке проводиться з метою обміну думками задля вирішення конкретних проблем. Завдяки таким зустрічам можна краще зрозуміти позиції одне одного, детально розглянути нагальні проблеми, висловити власні зауваження та аргументи.

Ділова гра – форма спільної роботи вчителя та батьків, коли учасники, виконуючи певні ролі, спільно знаходять оптимальні варіанти вирішення проблемної ситуації. Вона може бути організована у змагальній формі, але не має створювати атмосферу протистояння. Такі ігри формують позитивний досвід вирішення реальних проблем у різних ситуаціях.

Дискусія – традиційна, але дієва форма взаємодії з батьками, коли всі учасники активно висловлюють свою позицію щодо проблемного питання, аргументовано її відстоюють, конструктивно критикують думки колег та спільними зусиллями знаходять компромісні варіанти вирішення питань. Під час таких обговорень усі присутні можуть знайти спільну мову.

Індивідуальні зустрічі дозволяють обговорити важливі питання, які стосуються життя та навчання кожної дитини. Це дає можливість предметно вивчити успішність учня, оцінити його успіхи та визначити проблемні точки у

навчальному процесі. Радимо додатково створити спеціальний розклад у чаті класу чи використайте хмарні сервіси.

Тема 3. Організація інклюзивного навчання у НУШ.

1. Організаційні аспекти створення інклюзивних класів початкової школи ЗЗСО

1.1.Корекційно-розвиткові заняття для учнів з ООП в початковій школі ЗЗСО

1.2.Індивідуальна програма розвитку, навчальні плани учнів початкової школи з ООП

1.3.Оцінювання учнів початкової школи з ООП

2. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами: організація роботи, повноваження

1. Організаційні аспекти створення інклюзивних класів початкової школи ЗЗСО

Згідно зі ст. 3 Закону України про освіту в Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Дітям з особливими освітніми потребами, як і всім іншим, гарантовано право на доступ до освіти, на можливість отримувати досвід і знання. Утім для цього необхідні спеціальні умови. Інклюзивний заклад – заклад освіти, який формує ці умови й забезпечує інклюзивне навчання як систему освітніх послуг. Зокрема: адаптує освітні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання використовує наявні в громаді ресурси залучає батьків співпрацює з фахівцями для надання додаткових послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей створює позитивний клімат в освітньому середовищі.

В останні роки вдосконалена нормативно-правова база, щодо упровадження інклюзії в початковій школі. Зокрема, у Законі про освіту виокремлено статтю 20 «Інклюзивне навчання», згідно з якою інклюзивні класи утворюють обов'язково у разі звернення батьків дітей з особливими освітніми потребами. Окрім того, затверджені: Положення про інклюзивно-ресурсний центр, Положення про ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти, Типова освітня програма спеціальних закладів загальної середньої освіти I ступеня для дітей з особливими освітніми потребами (наказ МОН від 25.06.2018 № 693), Організація інклюзивного навчання, Порядок організації інклюзивного навчання, затв. постановою КМУ від 15.08.2011 № 872 (далі – Порядок), основний документ, що регламентує створення й функціонування відповідних класів у закладах освіти. Так, у Порядку: визначено ключові терміни чітко окреслено підстави й умови створення інклюзивного класу уточнено кількість учнів з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням прописано питання організації освітнього процесу; зафіксовано право дітей з ООП здобувати освіту в усіх закладах; визначено норму щодо створення

інклюзивних і спеціальних класів на підставі заяви батьків про зарахування дитини з ООП до закладу.

У Порядку скасували норму про те, що інклюзивний клас створюють «за наявності необхідної матеріально-технічної та методичної бази, відповідних педагогічних кадрів і приміщень...», яка створювала чи не найбільше перепон для інклюзії.

Директор ЗЗСО за підтримки органу управління освітою: організовує клас з інклюзивним навчанням створює необхідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу добирає відповідних педагогічних працівників тощо.

Основні моменти в порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти:

1. Цей Порядок визначає організаційні засади інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами за інституційною (очною (денною) формою здобуття освіти у закладах загальної середньої освіти (далі - заклади освіти).

Дія цього Порядку не поширюється на спеціальні класи закладів загальної середньої освіти, спеціальні школи та навчально-реабілітаційні центри.

2. Терміни, що вживаються у цьому Порядку, мають таке значення:

- адаптація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) (далі - адаптація) – зміна методів і способів навчання, рівня складності завдань з урахуванням індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами (далі - учні) без зміни загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання;

- медіатека – бібліотека цифрових носіїв інформації або комп'ютерного та мультимедійного обладнання, підключеного до Інтернету, що використовується під час освітнього процесу;

- модифікація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) (далі - модифікація) – зміна змісту (шляхом спрощення, виключення, об'єднання тощо) навчання з урахуванням особливих освітніх потреб учнів із зміною загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання;

- оцінка потреби учня в наданні підтримки (далі - оцінка) – процес визначення потреби учня в наданні йому підтримки в освітньому процесі та її рівня;

- рівні підтримки – обсяг тимчасової або постійної підтримки учнів в освітньому процесі відповідно до їх особливих освітніх потреб, що надається в закладі освіти;

- ресурсна кімната – спеціально облаштована кімната (частина кімнати), що має відповідний розподіл функціональних зон, призначена для розвитку учнів з особливими освітніми потребами, гармонізації їх психоемоційного стану та психологічного розвантаження, надання (проведення) індивідуальних та/або групових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять).

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному в Законах України “Про освіту”, “Про повну загальну середню освіту”.

3. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування та заклади освіти створюють для учнів умови для здобуття освіти на рівні з іншими здобувачами освіти шляхом:

- належного фінансового, кадрового, матеріально-технічного, методичного забезпечення закладів освіти;

- підвезення учнів до закладів освіти і у зворотному напрямку;

- забезпечення доступності території закладів освіти, будівель, споруд та приміщень для учнів, забезпечення універсального дизайну закладів освіти. У разі коли наявні будівлі, споруди та приміщення закладів освіти неможливо повністю привести у відповідність з потребами учнів, здійснюється їх розумне пристосування, що враховує індивідуальні потреби та можливості таких учнів, зазначені в їх індивідуальній програмі розвитку;

- забезпечення необхідними допоміжними засобами для навчання, що дають змогу опанувати освітню програму, відповідно до Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1289 (Офіційний вісник України, 2021 р., № 2, ст. 85);

- облаштування та обладнання ресурсної кімнати та медіатеки;

- залучення фахівців (із числа працівників закладу освіти та/або додатково залучених фахівців) для надання корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних послуг (допомоги) відповідно до потреб учнів;

- забезпечення доступу учнів до Інтернету, а також за потреби до термінального та спеціального допоміжного обладнання.

4. Зарахування учнів до закладу освіти здійснюється згідно з Порядком зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженим МОН.

5. Керівник закладу освіти на підставі заяви одного з батьків (інших законних представників) учня та висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, що надається інклюзивно-ресурсним центром (далі - висновок), утворює інклюзивний клас та організовує інклюзивне навчання з урахуванням рівня підтримки, рекомендованого інклюзивно-ресурсним центром.

6. За наявності в закладі освіти кількох класів із здобувачами освіти одного року навчання учні розподіляються пропорційно між такими класами з урахуванням визначених рівнів підтримки, а саме:

- не більше одного учня, який потребує четвертого чи п'ятого рівня підтримки;

- не більше двох учнів, які потребують третього рівня підтримки;

- не більше трьох учнів, які потребують другого рівня підтримки.

Учні, які потребують першого рівня підтримки, розподіляються між класами без урахування кількості таких осіб.

До з'єднаного класу (класу-комплекту) учні зараховуються без урахування кількості таких осіб.

За умови наявності в населеному пункті одного закладу освіти учні розподіляються між класами такого закладу освіти без урахування кількості таких осіб.

7. Для учнів, які потребують підтримки в освітньому процесі, керівник закладу освіти формує команду психолого-педагогічного супроводу (далі - команда) та забезпечує її роботу в закладі освіти.

8. Для учнів, у яких виникають труднощі під час навчання та які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі, за рішенням закладу освіти надається підтримка першого рівня.

Рішення закладу освіти про надання підтримки першого рівня приймається на основі рішення команди, яка проводила оцінку та визначила потребу у наданні підтримки першого рівня, що відображається у протоколі її засідання за визначеною формою, або висновку інклюзивно-ресурсного центру.

Команда проводить оцінку на основі відповідної письмової заяви одного з батьків (іншого законного представника) учня, що складається у довільній формі.

Припинення надання підтримки першого рівня здійснюється за рішенням команди та/або письмовою заявою одного з батьків (іншого законного представника) учня.

9. Для інших учнів рівень підтримки забезпечується відповідно до висновку інклюзивно-ресурсного центру.

У разі відсутності у висновку інклюзивно-ресурсного центру інформації про рівень підтримки учня рівень підтримки визначається командою за участю представника інклюзивно-ресурсного центру, що видав такий висновок, та з урахуванням складності порушень учня.

10. Для організації інклюзивного навчання учня команда протягом двох тижнів з початку навчання складає його індивідуальну програму розвитку за визначеною формою.

Індивідуальна програма розвитку підписується всіма членами команди, одним з батьків (іншим законним представником) учня та затверджується керівником закладу освіти.

Індивідуальна програма розвитку переглядається не рідше ніж двічі на рік та повинна враховуватися педагогічними працівниками під час освітнього процесу в інклюзивному класі.

Індивідуальна програма розвитку зберігається в особовій справі учня три роки. Батьки (інші законні представники) учня можуть отримати копію індивідуальної програми розвитку на вимогу.

У разі відрахування, переведення учня до іншого закладу освіти копія індивідуальної програми розвитку подається батьками (іншими законними представниками) учня до закладу освіти, де він продовжує здобуття освіти.

11. Учням відповідно до рівня підтримки та індивідуальної програми розвитку надаються психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомога) у вигляді занять.

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття можуть проводитися в індивідуальній чи груповій формі.

Кількість осіб під час групових занять становить від двох до восьми з урахуванням індивідуальних особливостей учнів (однорідності порушень розвитку, віку тощо).

Проведення занять в індивідуальній формі здійснюється відповідно до індивідуальної програми розвитку особи.

Керівник закладу освіти або уповноважена ним особа складає та затверджує розклад проведення (надання) психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять (послуг).

Розклад занять узгоджується з розкладом навчальних занять класу, в якому навчається учень, складається з дотриманням педагогічних вимог та вимог санітарного законодавства з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, затверджується керівником закладу освіти і не може призводити до перевантаження учнів.

12. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття можуть проводитися у ресурсній кімнаті, медіатеці закладу освіти.

Для учнів, що потребують тимчасового психологічного розвантаження або усамітнення, в ресурсній кімнаті створюється окрема зона, яка використовується незалежно від розкладу занять.

Ресурсна кімната може використовуватися усіма учнями закладу освіти.

Учні можуть перебувати в ресурсній кімнаті та медіатеці винятково у супроводі педагогічних працівників, асистента учня або залученого фахівця, що проводить (надає) додаткові психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття (послуги).

13. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття проводяться фахівцями (із числа працівників закладу освіти та/або додатково залученими фахівцями), з якими заклад освіти або відповідний орган управління у сфері освіти укладають цивільно-правові договори. Умови оплати праці за проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) та

перелік фахівців, які можуть їх проводити (надавати) у закладах освіти, визначено Порядком та умовами надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 (Офіційний вісник України, 2017 р., № 19, ст. 531).

14. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів.

Тривалість індивідуальних психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять для учнів становить від 20 до 25, а групових - від 35 до 40 хвилин.

15. Для учнів може складатися індивідуальний навчальний план.

Індивідуальний навчальний план повинен містити, зокрема, інформацію про назву закладу освіти, прізвище та власне ім'я учня; клас, в якому він навчається; цілі виконання та строк дії індивідуального навчального плану; загальний обсяг навчального навантаження та кількість годин на тиждень для вивчення навчального предмета (інтегрованого курсу); інформацію про адаптацію чи модифікацію змісту освітніх компонентів освітньої програми, послідовність, форму і темп їх засвоєння, очікувані результати навчання.

Форма індивідуального навчального плану визначається закладом освіти.

Індивідуальний навчальний план складається командою за участю педагогічних працівників, які викладають навчальні предмети (інтегровані курси), у взаємодії з учнями та/або їх батьками (іншими законними представниками), схвалюється педагогічною радою закладу освіти, затверджується його керівником та підписується одним з батьків (іншим законним представником) учня.

16. Інклюзивне навчання учнів, у тому числі згідно з індивідуальним навчальним планом, здійснюється відповідно до освітньої програми закладу освіти з урахуванням їх особливих освітніх потреб та особистісно орієнтованого спрямування освітнього процесу, адаптації та/або модифікації окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів).

17. Організацію інклюзивного навчання учнів забезпечує асистент вчителя, посадові обов'язки якого визначаються його посадовою інструкцією, що затверджується керівником закладу освіти відповідно до вимог законодавства.

В освітньому процесі індивідуальні соціальні та соціально-побутові потреби учнів забезпечуються асистентом учня. Асистентом учня може бути один з батьків (інший законний представник), особа, уповноважена ними, або соціальний працівник, що надає послугу супроводу під час інклюзивного навчання.

Умови допуску асистента учня до освітнього процесу для виконання його функцій та вимоги до нього визначаються МОН.

18. Для дітей з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних або мають порушення зору, слуху, у закладі освіти можуть надаватися інші соціальні послуги із переліку базових соціальних послуг відповідно до Закону України “Про соціальні послуги” та згідно з державними стандартами надання відповідних послуг, затвердженими Мінсоцполітики, в тому числі послуги фізичного супроводу осіб та переклад жестовою мовою. Керівник закладу освіти створює умови для надання таких послуг у закладі освіти на підставі письмової заяви одного з батьків (іншого законного представника) учня не пізніше ніж за два робочих дні після подання такої заяви.

19. Тривалість здобуття освіти учнями може бути продовжена на рівнях початкової та базової середньої освіти відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 585 “Про встановлення тривалості здобуття повної загальної середньої освіти особами з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти” (Офіційний вісник України, 2003 р., № 17, ст. 776; 2019 р., № 69, ст. 2404; 2020 р., № 87, ст. 2801).

20. Для учнів, які навчаються в різних інклюзивних класах одного або різних років навчання, для проведення занять, вивчення навчальних предметів, курсів, інтегрованих курсів, у тому числі вибіркових, можуть формуватися та функціонувати інклюзивні міжкласні групи.

Під час формування таких груп враховуються індивідуальні програми розвитку. Кількість учнів в інклюзивній міжкласній групі повинна бути не менше шести та не більше дванадцяти.

Учні за заявою одного з батьків (іншого законного представника) зараховуються до групи подовженого дня. Утворення та організація діяльності груп подовженого дня у державних та комунальних закладах загальної середньої освіти здійснюється відповідно до порядку, затвердженого МОН.

21. Оцінювання результатів навчання учнів у закладах освіти здійснюється за системою та загальними критеріями оцінювання, затвердженими МОН, та з урахуванням індивідуального навчального плану (за наявності).

Після завершення навчання учні отримують документи про освіту державного зразка відповідно до зразків документів про загальну середню освіту, затверджених МОН.

22. Заклади освіти організовують інклюзивне навчання учнів за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством.

2. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами: організація роботи, повноваження

З метою забезпечення ефективності освітнього процесу дітей з ООП, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти, утворюється команда психолого-педагогічного супроводу (КППС).

Психолого-педагогічний супровід – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу і розвитку дитини, передбачена ІПР.

Завданнями команди психолого-педагогічного супроводу є:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;
- визначення напрямів психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, і забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП і моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;
- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їхнього розвитку, навчання і виховання;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього і неупередженого ставлення до дітей з ООП.

Склад КППС визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП.

постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), учитель-предметник, асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог, учитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог і батьки або законні представники дитини з ООП та інші;

залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей та інші.

Загальне керівництво КППС покладається на директора або заступника директора з навчально-виховної роботи, який несе відповідальність за виконання покладених на КППС завдань і розподіл функцій між її учасниками.

Робота КППС здійснюється в межах основного робочого часу працівників.

Однією з організаційних форм діяльності КППС є засідання її учасників, яке проводиться не менше трьох разів упродовж навчального року. У разі потреби

скликаються позачергові засідання. Ініціювати позачергове засідання КППС може будь-хто з її учасників.

Головою засідання КППС є директор або заступник директора з навчально-виховної роботи в закладі загальної середньої освіти.

Рішення засідання КППС приймаються за результатами колегіального обговорення інформації кожного її учасника відкритим голосуванням (за умови присутності на засіданні не менше 2/3 від загального складу). Рішення засідання КППС оформлюється протоколом, який веде секретар засідання. Протокол засідання підписується головою, секретарем і всіма учасниками засідання. Секретар призначається із числа складу постійних учасників КППС.

Принципи діяльності КППС:

- повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП;
- дотримання інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав;
- командний підхід;
- активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу і розробки ІПР;
- міжвідомча співпраця.

Відповідно до висновку ІРЦ, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності), КППС складає ІПР дитини з ООП упродовж двох тижнів з моменту початку освітнього процесу. ІПР узгоджується з батьками і затверджується керівником закладу освіти.

КППС переглядає ІПР з метою її коригування і визначення прогресу розвитку дитини у закладі загальної середньої освіти двічі на рік (у разі потреби – частіше).

Відповідно до особливостей розвитку дитини з ООП КППС розробляє ІНП та ІПР у закладі загальної середньої освіти. КППС визначає способи адаптації (у разі потреби модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей і з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП.

Надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять. У разі виникнення труднощів у реалізації ІПР КППС звертається до фахівців ІРЦ щодо надання методичної допомоги.

КППС формує та узгоджує з батьками розклад психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових занять дитини з ООП, що проводяться педагогічними працівниками закладу освіти та/або залученими фахівцями ІРЦ, інших установ/закладів, фізичними особами, які мають право здійснювати освітню діяльність у сфері освіти.

Отже, КППС- це взаємоузгоджена комплексна діяльність фахівців за участі батьків дитини з ООП, спрямована на створення необхідних умов в освітньому процесі, з метою розвитку особистості дитини, засвоєння нею знань, умінь і навичок, її самореалізації та соціалізації.

Особливістю діяльності КППС є індивідуальний підхід до вирішення завдань особистісного розвитку, навчання і виховання дитини.

Результативність КППС залежить від координованості дій усіх її членів. В основі діяльності КППС є міждисциплінарний підхід, що передбачає взаємодію спеціалістів багатьох галузей (загальна і спеціальна освіта, соціальна педагогіка, психологія тощо) та дає змогу комплексно організувати процеси розвитку, виховання, навчання і соціалізації дитини.

Для досягнення найкращого результату соціалізації та навчання дитини надзвичайно важливо сформувати позитивні стосунки між учасниками КППС.

Тема 4. Дистанційне навчання у НУШ.

1. Засоби зв'язку при дистанційному навчанні
2. Різні умови дистанційного навчання
3. Зміст освіти і дистанційне навчання
4. Розклади дистанційного навчання у початковій школі

1. Засоби зв'язку при дистанційному навчанні

Дистанційне навчання – це насамперед навчання. Тому процес організації і теорії навчання (наприклад, асоціативно-рефлекторна) нікуди не діваються, просто з'являється інший спосіб зв'язку.

Тобто, в дистанційному навчанні дитина має пройти шлях від сприйняття інформації до її розуміння, запам'ятовування, можливо, відтворення, використання на різних рівнях. Якщо далі розглядати таксономію Блума – то і до створення чогось нового.

Засоби зв'язку:

Залежно від засобів зв'язку, можна організовувати різне дистанційне навчання.

- Найперше дистанційне навчання відбулося ще 1840 року – листування вчителя і учениці. Це перші листи, коли вчитель надсилав завдання, потім отримував відповіді, перевіряв роботу і оцінював, надавав зворотний зв'язок.

- Радіоуроки були популярними на початку XX століття.

- Телевізійні уроки від відомих педагогів-новаторів в кінці 90-х років. Зараз ми бачимо уроки Всеукраїнської школи онлайн.

- Сучасні технології, інтернет призвели до появи нових способів дистанційного навчання. Наприклад, системи керування навчанням – LMS. Із такою системою школам набагато легше організувати дистанційне навчання.

Або Viber – дистанційний герой української освітньої системи. Виявилося, що це один із найпоширеніших засобів зв'язку, який можна використовувати і для дистанційного навчання. Це не означає, що не потрібно рухатися далі, але коли ми у стані «не потонути», то будь-який засіб зв'язку, який може з'єднати учня і вчителя, є ефективним.

2. Різні умови дистанційного навчання

Є різні соціальні умови, в яких живуть учні:

- Є учні, які живуть у складних життєвих обставинах. Якщо для них організований будь-який зв'язок зі школою та вчителем, то це вже дуже позитивно.

- Є різні технологічні моменти, які пов'язані, знову ж таки, з тим, в яких умовах живуть діти – у багатьох просто немає інтернету.

- Є різні дидактичні обставини. Ми перебуваємо у стані, що дидактика, методики мають зреагувати і з'являться якісь методичні кейси проведення відеоуроків, відеоконференцій.

Вчителі теж опинилися в різних умовах. Дуже радує, що в багатьох вчителів знайшлась віра в себе і вони почали робити те, що мали робити, - встановлювати будь-який зв'язок зі своїми учнями, а далі вчитися, вибудовувати дистанційне навчання.

Дистанційне навчання виявило:

- Є група учнів, яким складно навчатися в таких умовах, що їм потрібна підтримка.

- Потрібно посилити мотиваційні моменти.

- Уміння критично мислити, працювати з будь-якою інформацією, навички саморегуляції - виявилися не просто не сформованими, деякі діти про це навіть не здогадувались.

3. Зміст освіти і дистанційне навчання

Є не просто різниця дистанційного навчання у дошкільній чи початковій освіті, але і кожний навчальний предмет має свою специфіку.

Дистанційне навчання може бути синхронним і асинхронним.

Синхронне:

- Це «прямий ефір», дитина контактує через засоби зв'язку безпосередньо з учителем. Це може бути відео-, аудіозв'язок, спілкування в чаті.

- Дозволяє підтримати дітей. Навіть коли вчителька надсилає смайлик, добрі слова, то це для дітей вияв людськості. Це спричиняє розуміння дитиною, що вона долучена до спільного процесу.

Асинхронне:

- Потребує самостійного планування або планування за допомогою вчителя, дедлайнів.

- Ми зараз маємо справу з жорсткими і гнучкими дедлайнами. Гнучкі дедлайни кращі: коли не встигаєш – то додається час на доопрацювання.

- Може відбуватися через електронне листування, телевізійні уроки, вчителі створюють блоги, сайти тощо.

- Асинхронне дистанційне навчання так само потрібне, як і синхронне, тому що є діти, яким потрібно більше часу на опрацювання тієї чи іншої теми. Також є діти з різними освітніми потребами, тож так забезпечується диференціація.

- Перевага асинхронного дистанційного навчання ще в тому, що його можна планувати, виходячи з наявних умов. Якщо я користуюсь маминим комп'ютером, а мама працює дистанційно, то я, наприклад, можу з нею домовитися і зробити так, щоб це навчання відбувалося.

Найкращий результат має гібридне навчання – коли ми зустрічаємось із дітьми в синхроні (наприклад на відеоконференції) і водночас застосовуємо асинхронне навчання.

Чому так? Надається підтримка учням у синхронні. Водночас, деякі речі найкраще робити в асинхронні. Також це можливість учням самостійно планувати своє навчання, виходячи з тих чи інших умов.

4. Розклади дистанційного навчання у початковій школі

Особливості розкладу дистанційного навчання в тому, що ми зазначаємо вид зв'язку біля навчального предмету.

Є два підходи: колегіальний і автономія вчителя.

Багато вчителів обирають різні платформи для проведення відеоконференцій, надання завдань. Тому виник дисбаланс між автономією вчителя і потребами учнів, які мають опанувати багато видів зв'язку. Цей дисбаланс проявляється тим сильніше, чим менші діти.

Школи, які одразу орієнтувалися на потреби учнів, обмежили вчителів у виборі. Колегіальне рішення школи в цьому питанні дуже важливе.

Рекомендації:

- Ключове питання для комунікації – принцип простого входу. Це, наприклад, коли всі знають, що вранці в понеділок є розсилка з розкладом. Або що потрібно зайти у цей час на певний сайт і побачити свій розклад.

- Важливо, щоб в учнів були контрольні списки. Це може бути список справ чи вправ. Але це не просто список з інструкціями, куди звернутися, якщо будуть запитання або проблеми. Це так само список результатів, чого від тебе очікує вчитель.

- Важливо організувати простір для спілкування. Я знаю, що в початковій школі продовжується практика ранкових кіл. Діти зустрічаючись не кожного дня, хоча б один чи два рази на тиждень, щоб сказати одне одному слова підтримки. Це важливо для спілкування і для підтримання віртуального класу як класу.

- Час для звички. Не треба очікувати, що всі одразу перелаштуються, вибудують свій графік і будуть досконалыми. Зважаймо, що ми живемо у стані невизначеності, це впливає на організацію життя в сім'ї. Тож потрібен час, щоб у нас виникли перші рутини, перші звички.

- Ми забули про безпеку в інтернеті, конфіденційність. Одне з останніх домашніх завдань, на яке я натрапила, полягало в тому, щоб сфотографувати вдома всі пристрої, що живляться електроенергією, зробити з цього презентацію і надіслати вчительці. Це креативне завдання, але думаймо і про безпеку в інтернеті. Коли ми даємо завдання – мусимо думати, як це може вплинути на конфіденційність і безпеку навіть сімей.

- Якщо потрібна консультація, то вона відбувається в межах робочого часу директора, заступників і вчителя. Це один із викликів – обмеження часу роботи вчителів, вони не можуть консультувати о 21.00. Це питання адміністрації.

Сервіси для складання розкладу:

- Padlet – другий національний герой за розповсюдженістю в Україні;
- Firefly – щоб спланувати завдання (можна підключити відеоконференцію в Zoom).

Розклад у початковій школі:

Рекомендації:

- Є зустріч онлайн, але потрібно виходити із можливостей дітей кожного класу. Тож зустрічі можуть бути великими і невеликими. Учні початкової школи можуть завантажувати програми, але в моментах саморегуляції вони програють середній і старшій. Тому розклад із нагадуванням буде дуже доречним.

- У початковій школі так само пропонується мати контрольний список на день, так звані чек-листи. Учні можуть планувати день і відмічати, що зробили.

- Сесія може тривати 30 хвилин. Проте вона може бути скорочена, залежно від очікуваного результату.

- Вчителі впродовж певного зазначеного часу залишаються на зв'язку з батьками учнів за допомогою LMS, текстових повідомлень, додатків, електронних листів, телефонних дзвінків.

Якщо ми думаємо, що 30 хвилин – це відеоконференції, то це не так. Ось кілька прикладів:

- Учитель пропонує скрінкаст на 5 хвилин (*трансляція того, що відбувається на екрані вашого пристрою – ред.*) + 25 хвилин відповідає на запитання в режимі чату або відеоконференції.

- 15 хвилин відеоконференція із завданням + 15 хвилин самостійної роботи;

- 10 хвилин самостійного читання уривку тексту (наприклад, параграфу), а потім 20 хвилин запитань в організованому середовищі.

- 30 хвилин – аналіз теми, робіт учнів у відеоконференції.

- 8 хвилин – тематичне відео на YouTube + 22 хвилини виконання завдання із зворотним зв'язком.

- Дві 10-хвилинні вправи + 10 хвилин узагальнення.

Індивідуальний розклад.

Нещодавно була презентація нової технології EyePass, яка відслідковує рух очей. У такий спосіб можна розуміти, як і на що ми звертаємо увагу, читаючи або переглядаючи відео. Це може змінювати підхід до організації навчального матеріалу – виділяти певний матеріал у навчальних посібниках і відео, концентруватися на деталях. Також ми можемо визначити, що коли ми дали читати параграф – це не означає, що всі діти його прочитають однаково і зрозуміють, про що там йдеться.

Це рух очей трьох учнів (червоні, зелені і жовті блоки). Виділене червоним – це те, на чому була сконцентрована увага.

Для повноцінної організації навчання цієї технології замало, але вона може сприяти індивідуальній роботі з учнем. Якщо у вас є діти, які по-різному сприймають навчальний матеріал, ви можете організовувати групи дітей в чаті. Наприклад, чатитись із тими, кому потрібно більше навчального навантаження, і з тими – кому потрібно пояснити ще раз.

Другий момент – кількість докладених зусиль. Усі діти отримують оцінки, але кількість зусиль, які вони прикладають у всіх різні. Це – слайд із презентації Віктора Коваленка про технологію EyePass. Вона розповсюджується в Україні і уже інтегрована у Moodle.

Один учень (рожевий) – отримав оцінку 10, він доклав багато когнітивних зусиль. Інший учень (салатовий) теж отримав 10, але обсяг його когнітивних зусиль значно менший.

Це говорить про те, що, коли ми даємо завдання, вони лежать для різних учнів у різних зонах – актуального розвитку (дуже легко) і найближчого розвитку (гарно попрацювали когнітивні зусилля). Визначення обсягу когнітивних зусиль дає можливість оцінити, в якій мірі відбулося навчання.

Ми можемо побачити співвідношення зусиль до результату, рівень підготовки, вміння використовувати знання.

Це ще один заклик до диференціації у дистанційному навчанні.

Рекомендації - ви бачите чотирьох учнів, які по-різному читали один текст. Так само реагують ваші учні. Коли ми даємо їм онлайн-тест на 15 хвилин із жорстким дедлайном – результати будуть залежати не тільки від знань учнів, але й від того, в якому вони психофізіологічному стані. Чим спокійніший учень, тим кращі він матиме результати (чи в нього є окрема кімната, гарний комп'ютер, ласкава мама, чи є молодші брати чи сестри, про яких потрібно піклуватися).

Гнучкість в оцінюванні і зворотній зв'язок.

Акцент у більшості світових практик робиться на формувальному оцінюванні і зворотному зв'язку. Головне – це допомога учням вчитися.

Ми чомусь думаємо, що якщо дитина подивилася відео, то вона одразу все зрозуміла і зможе виконати вправу. Проте деякі діти можуть і сорок разів подивитися, але не зрозуміти, що відбувається. Тому зворотний зв'язок повинен обов'язково бути.

Зворотний зв'язок:

- Має бути конкретним, прозорим і чітким. Він має спричинити зміни в поведінці, але не через страх, а тому, що учень зрозумів помилку і хоче її виправити.

- Має бути зручним. Зручним для дітей, батьків і вчителів. Оберіть найкращий канал зв'язку, який влаштує всіх.

- Має бути своєчасним. Якщо учень чекає на зворотний зв'язок від учителя тиждень – це може спричинити непорозуміння, не дуже чітку систему навчання. Звісно, навантаження під час дистанційного навчання на вчителя колосальне. Часу особливо немає, але треба обирати, чим займатися, щоб надати якісний фідбек учням.

- Постійність. Зворотний зв'язок не може бути час від часу, він має бути постійним і послідовним. Саме так ми можемо дійсно чогось навчити дітей.

- Контрольні списки або що потрібно зробити для покращення. Ці списки можуть бути груповими, якщо вся група зробила помилку.

- Корисні посилання, рекомендації – що потрібно подивитися, на що звернути увагу. Усі рекомендації мають бути чіткими. Закликаю подумати про допомогу і співпрацю, щоб зворотний зв'язок був підтримкою. Якщо у вас є можливість зробити зворотний зв'язок індивідуалізованим, то зробіть це. Адже зворотний зв'язок у груповому чаті для всіх батьків (як спроба мотивувати батьків і учнів) спричиняє непорозуміння і конфлікти.

Інструменти для оцінювання:

- Гарно показали себе онлайн-тести з автоматичним зворотним зв'язком. Неможливо перевірити сотні дитячих робіт через фото. Тести

перевіряють рівень запам'ятовування інформації, відтворення або роботи з іншими гаджетами. Сервіси: Quizlet, Google Forms, Kahoot, Pear Deck.

- Навчання через відео. Якщо ви посилаєте відео, то бажано, щоб до нього була якась перевірка. Адже просто подивитися відео і зробити типову вправу – не дієво. Краще прив'язати до відео те, що ви будете оцінювати. Сервіси: EdPuzzle, Khan Academy, Nearpod, YouTube.

- Можна використовувати записані пояснення/відгуки на діаграмах, розв'язках чи процесах (обговореннях), якщо ви користуєтесь цими додатками. Просто писати на тому, що надсилають діти. Сервіси: Flipgrid, Explain Everything, Seesaw, Screencastify, Kaizena.

- Створення портфоліо робіт для спостереження за навчанням. Я наразі не маю однозначної відповіді, які мають бути завдання. Хтось говорить про більш творчі, хтось – про репродуктивні, тому що треба відпрацьовувати уміння і навички. Це питання відкрите, але завжди має бути баланс. Сервіси: Seesaw, Book Creator, Pages, Google Sites.

- Обговорення тем/Дошки. Обговорювати (наприклад, картини на образотворчому мистецтві чи літературний твір) можна навіть у Viber. Відправити дітям картину і поставити кілька запитань. Лише продумайте, скільки дітей має бути в чаті. Сервіси: Flipgrid, Padlet, Viber.

- Опитування/Зворотний зв'язок. Сервіси: Mentimeter, Poll Everywhere, Survey Monkey.

- Спільне використання контрольного списку. Сервіси: будь-який додаток для публікації списків.

Тема 5. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів

1. Сутність критичного мислення та його структура.
2. Сучасні технології розвитку критичного мислення молодших школярів.
3. Методи розвику критичного мислення молодших школярів.
4. Створення умов для розвитку критичного мислення молодших школярів.

1. Сутність критичного мислення та його структура

Сьогодні критичне мислення – один із модних трендів, і не лише в освіті. Тому часто можна чути запитання на зразок: чи є критичне мислення новим видом мислення? Які його особливості? Чи можна його розвивати? Як саме?

У численних визначеннях цього поняття вчені підкреслюють або один, або інший аспект цього виду мислення. Скажімо, Девід Вуд і Джуді А. Браус визначають критичне мислення як «розумне рефлексивне мислення, сфокусоване на рішенні, у що вірити і що робити». Критичне мислення, на їхню думку, це «пошук здорового глузду – як розсудити об'єктивно і вчинити логічно з

урахуванням і своєї точки зору, і інших думок, уміння відмовитися від власних упереджень»¹.

Дайана Халперн у своїй роботі «Психологія критичного мислення» наводить таке визначення для терміна «критичне мислення»: «...використання таких когнітивних навичок і стратегій, які збільшують імовірність отримання бажаного результату. Відрізняється виваженістю, логічністю і цілеспрямованістю. Інше визначення – спрямоване мислення»².

Якщо узагальнити думки багатьох дослідників, критичне мислення постає як складне, багатовимірне і багаторівневе явище. З цієї точки зору можна стверджувати, що під критичним мисленням розуміють особливий тип, спосіб мислення, який поєднує:

- процеси аналізу, синтезування та обґрунтованої оцінки достовірності/цінності інформації;
- здатність людини визначати проблеми, знаходити їх причини і передбачати наслідки, формувати альтернативні гіпотези їх розв'язання;
- генерувати чи змінювати свою позицію на основі фактів і аргументів;
- ухвалювати зважені рішення – чому довіряти та що робити далі.

Іншими словами, критичне мислення – це, по суті, набір розумових стратегій і операцій, опанування яких передбачає вільне використання людиною мисленнєвих операцій високого рівня, що застосовуються для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок та ухвалення рішень.

Таке мислення можна і навіть необхідно постійно вдосконалювати / тренувати так, наприклад, як тренують м'язи спортсмени чи техніку гри – музиканти. І саме школа є ідеальним середовищем для навчання і розвитку критичного мислення в учнів, засвоєння ними умінь застосовувати інтелектуальні інструменти для організації власної розумової діяльності в реальному житті.

Розвиток критичного мислення – це розвиток уміння усвідомлювати ці та інші впливи, долати або враховувати обмеження. Критично мисляча людина, ухвалюючи важливі рішення, задається запитаннями: чому я вирішую саме так? Що саме на мене вплинуло? Якими є інші варіанти? Ми можемо обговорювати з дітьми їхні рішення, ставлячи такі запитання їм і поступово навчаючи їх ставити такі запитання самим собі. Так ми допомагаємо формуванню усвідомленості та широкого мислення, що робить людину більш глибокою та незалежною.

На жаль, від природи люди не наділені здатністю бачити речі такими, як вони є, і не можуть автоматично, інтуїтивно відчувати, що є розумним, а що – ні, що є істинним, а що хибним. Наше мислення зазвичай обмежене, серед таких обмежень найчастіше виявляється:

- вплив попереднього досвіду. Ви, мабуть, неодноразово помічали, що дитина, яку принижують і б'ють батьки, часто так само поводить з дітьми у класі.

Одна з причин цього: у її досвіді нема іншої моделі досягнення бажаного результату. Вчитель, караючи таку дитину, демонструє ту саму модель. Тому її вибір обмежений. (Ось чому так важливо, щоб такі діти бачили і могли спробувати інші моделі, самостійно доходячи висновку, що, наприклад, модель співпраці набагато ефективніша);

- вплив групи. Уявіть, що у педагогічному колективі прийнято виконувати всі, навіть найбезглуздіші накази авторитарного директора. Вам не подобається черговий наказ, але «усі ж погодилися». Настрій поганий, але ви робите, «як усі», не тому, що інших варіантів нема (вони завжди є), а тому, що під впливом групи ви їх не бачите;

- вплив стереотипів. «Із цього району завжди приходять проблемні діти, ви з ними будьте суворіші!» І вчителька, яка ще не бачила дітей, уже мусить долати упереджене ставлення до них, піддаючи сумніву «керівну» пораду;

- вплив емоцій. Ваша подруга постійно заходить в один відділ у торговельному центрі та обов'язково там щось купує. Потім сварить себе, але ж у цьому відділі завжди так чудово пахне цитрусовими ароматами і музика така приємна грає, тож як не зайти? Приємні емоції обмежують здатність розглядати інші варіанти: не купувати, купувати в іншому місці за меншою ціною.

Отже, типовим для більшості людей є упереджене сприйняття дійсності такою, якою вони хочуть її бачити. Часто ми навіть викривлюємо реальність, пристосовуючи її до своїх упереджень. Перекручення реальності є звичайним явищем людського життя. Егоїзм та «вузькість мислення» відчутно впливають на життя багатьох людей.

Головний сенс критичного мислення простий – уміння керувати власним розумом. Таким чином ми можемо керувати своїм життям, усвідомлювати все, що з нами відбувається, шукати і знаходити найкращі шляхи, рости і розвиватися.

Критично мислити можуть усі, але не всі хочуть це робити. Критичного мислення потрібно вчити для того, щоб учні могли використовувати його навички в конкретній предметній діяльності.

Не можна зводити навчання критичного мислення до формування в учнів лише мисленнєвих операцій. КМ поступово формує у людини іншу внутрішню позицію, інші ціннісні установки та орієнтації. Людина з розвиненим критичним мисленням не лише сприймає світ як різноманітний, а й цінує таку різноманітність, ставиться до неї як до ресурсу й можливості для власного розвитку і самореалізації. Прагнучи обґрунтування власних думок і знаходження достовірної інформації, така людина вимагає обґрунтованих суджень та фактів від інших людей і джерел інформації. Вона не лише виробляє у себе імунітет від впливів і маніпуляцій, а й сама не маніпулює іншими.

Біолог Томас Хакслі сказав: «Важливо не хто правий, а що правильно». Це та частина суспільства, яка чує заклик до роздумів і не зупиняється в інтелектуальному розвитку ні після закінчення школи, ні після закінчення університету.

У освітньому процесі формування навичок мислення високого рівня згідно з певними інтелектуальними стандартами, організація простору для системного тренування таких навичок дає можливість учням набувати певного життєвого досвіду. Це досвід самостійного дослідження і послідовного накопичення знань, а не «ковтання» готової інформації; досвід народження нових ідей, рішень у спільному обговоренні, а не засвоєння чужих «істин»; досвід формулювання власних оцінок, поглядів, ставлення та висловлення їх уголос, а не мовчазне прийняття нав'язаних думок.

Такий досвід не лише сприяє розвитку, наприклад навичок опрацювання інформації або вміння аргументувати (когнітивна сфера), він впливає і на ціннісну сферу, формує певні настанови, розуміння важливості обговорення та співпраці, несприйняття чорно-білої картини світу. Завдяки таким набуткам людина обирає в житті життєздатніші стратегії, успішніші моделі поведінки, ніж той, хто більшу частину шкільного життя тренувався в уважному слуханні та заучуванні текстів із посібника. Отже, розвиваючи критичне мислення, ми розвиваємо набагато більше, ніж просто вміння аналізувати або перевіряти інформацію, ми формуємо особистість з об'єктивними вимогами і засадами. Критичне мислення у широкому розумінні – це комплексне поняття, яке поєднує способи розумової діяльності, певні ціннісні критерії та моральні якості й відповідні моделі поведінки, надзвичайно значущі для сучасної людини і суспільства, такі як відкритість, відповідальність, чесність, інтелектуальна сміливість, толерантність та багато інших.

Ми прагнемо розвивати в учнів критичне мислення. Але часто не вчимо їх саме методів (стратегій) критичного мислення. Як їх реалізувати? Де використовувати? Часто можна почути, як учитель каже: «Думай!» І учень відповідає: «А я і так думаю». Але визначити, чи так це насправді — неможливо, адже учень не знає, що означає «думати», а вчитель не може йому цього пояснити. Ще менше вчитель, як правило, здатний пояснити, що означає «мислити критично». Тимчасом «звичайне» і «критичне» мислення значно різняться між собою.

З педагогічної точки зору корисно уявити собі критичне мислення як чіткий перелік мисленнєвих операцій, яких поетапно, крок за кроком можемо навчати учнів. Отож під критичним розуміємо таке мислення, завдяки якому людина здатна: бачити проблеми, ставити запитання; аналізувати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; свідомо обирати, ухвалювати рішення та обґрунтовувати його.

Для того, щоб краще навчати критичного мислення, можна звернутися до думки Девіда Клустера, який визначив у КМ п'ять важливих аспектів.

По-перше, критичне мислення – це самостійне мислення. На уроці з використанням технології розвитку КМ кожний учень/учениця формулюють власні ідеї і переконання незалежно від інших. Отже, мислення є критичним тільки тоді, коли воно індивідуальне.

По-друге, початковим (відправним) пунктом критичного мислення є інформація. Знання мотивує людину, і вона починає мислити критично. Д. Клустер вважає, що люди будь-якого віку здатні мислити критично, а при навчанні розумові здібності вдосконалюються, учні вчаться критично обмірковувати будь-яку нову інформацію.

По-третє, критичне мислення починається з постановки питань і усвідомлення проблем, які необхідно розв'язати. Учні дуже допитливі, тож завдання вчителів полягає у тім, аби викликати в них інтерес до нових знань, навчити їх міркувати. Як зазначає Джон Він, «складність навчання критичного мислення полягає почасти в тому, щоб допомогти учням розгледіти нескінченне різноманіття навколишніх проблем»⁴.

По-четверте, критичне мислення потребує переконливої аргументації. Критично мисляча людина знаходить власне розв'язання проблеми й аргументує цей вибір. Вона спирається на погляди опонентів і розглядає інші способи розв'язання проблеми, але прагне довести, що вибране нею рішення логічніше і раціональніше за інші. Завдання педагогів — навчити учнів не тільки знаходити власне рішення, а й бути терпимими до інших думок, уміти вислуховувати інших учасників групи.

По-п'яте, критичне мислення є мислення соціальне. Тільки в обговоренні, в обміні думками, зрештою, в суперечках з іншими людьми можна переконатися у правоті власної позиції. Використовуючи різні прийоми у навчанні за принципами критичного мислення, дуже важливо працювати в групі.

Втілити ці принципи розвитку критичного мислення у навчанні можна в конкретних видах навчальної діяльності, добираючи прийоми і методи залежно від дидактичних цілей та етапу навчання.

У чому полягають особливості навчання критичного мислення? Щоб зрозуміти це, придивимось до сучасного навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі. У більшості випадків ми побачимо, що, незважаючи на всі декларації, в його основі залишено знанневий підхід, який у процесі відповідного навчання і викладання мимовільно гальмує, підриває в учнів мотивацію до мислення, думання. На більшості уроків значну частину часу говорять і активно діють учителі, тоді як учні залишаються пасивними слухачами. Багато вчительських висловлювань є твердженнями, а не запитаннями. Коли вчителі

ставляють запитання, вони зазвичай чекають на відповіді не більше, ніж кілька секунд, і починають самі відповідати на свої запитання.

Знання сприймаються вчителем як еквівалент запам'ятовування, тому більшість учнів вважає, що коли вони повторюють сказане вчителем або подане у тексті, тоді мають знання. У спробах постійно зводити складне до простого, даючи учням формули, процедури, короткі відповіді та алгоритми для запам'ятовування і практики, вчителі сподіваються, що це, нарешті, приведе учнів до розуміння того, що вивчається. Проте інструкції та подібна практика не акцентують на необхідності розуміння проблеми.

Однією з центральних у такому навчанні для вчителів є ідея, що головне – все розповісти учням. Проте навіть гарне пояснення не гарантує їхнього розуміння і мислення. Це дуже просто. Якщо ви розповідаєте щось, що суперечить або є незручним для моєї системи переконань, я навряд чи змінюватиму мої усталені погляди з огляду на цю нову ідею. Я швидше намагатимуся спотворити те, що сказано.

Модель навчання, зорієнтована на розвиток критичного мислення, руйнує такі підходи на кожному кроці: учнів постійно запитують про те, що вони дізналися, заохочують застосовувати їхні нові ідеї, порівнювати їхні ідеї з тими, що є в їхніх підручниках, активно обговорювати те, чого вони навчаються у малих групах. Домінантним на уроці має бути процес самостійного дослідження, конструювання знань учнями у процесі активної пізнавальної діяльності.

Реально навчатись нової ідеї людина може тільки у боротьбі з проблемами, які ця ідея створює для неї, вибудовуючи нові ментальні моделі або переконання. У цьому процесі вона мусить визнати наявні власні переконання помилковими, а потім повільно трансформувати старі у нові. Проте це можливо тільки у разі, якщо нову ідею людина обміркує і прийме сама. Єдиним способом зробити це – є участь в обговоренні, в обопільному спілкуванні з іншими, які вже мають знання і погляди з цього приводу. Тому основна модель побудови навчання – поєднання індивідуальної роботи учнів з інтерактивною взаємодією.

Критичне мислення – це неупереджене дослідження предмета або проблеми. Процес доцільно починати з визначення того, що ми вже про це знаємо та чого належить навчитися. Потім слід приступити до вільного виявлення фактів і розгляду варіантів та в кінці перейти до заснованого на фактах осмислення. У підсумку порівнюємо інформацію, зокрема й упередження, забобони як учня, так і однокласників, а також фахівців, виробляємо основу для власного судження.

Коротко кажучи, я навчаюсь, коли я обговорюю, дискутую про щось із моїми однокласниками. Однокласники навчаються, слухаючи мене, реагуючи та сприймаючи мої відповіді. Ми всі обдумуємо речі, працюючи разом. Як група ми можемо знати більше, знайти більше і мати більше ідей, глибше усвідомлення їх,

аніж хтось із нас індивідуально. Те, чого ми вчимося через дослідження, стає частиною наших думок скоріше, ніж завчені слова, які ми швидко забуваємо.

Це серцевина освіти для критичного мислення. Учні вчать: думати у процесі навчальної діяльності; вчитися через практику навчання; висловлюватися через практику суджень та оцінку цих суджень.

Таким чином вони приходять до більш ефективного використання свого мислення.

Працюючи над розвитком КМ учнів, учителю доцільно звернути увагу на власні стереотипи щодо професійної діяльності.

Одна з найголовніших ідей – правильних відповідей може бути багато. На жаль, досі існує таке ставлення до вчительської роботи: «я знаю, як правильно і я вас цього навчу». І в підручнику написано, як правильно (вчиняти, діяти, думати...). Тож подолання цього ставлення є необхідною умовою для розвитку критичного мислення.

Насправді у сучасному світі, який стрімко змінюється, претендувати на знання істини, мабуть, не варто. А от приймати іншу думку як привід подумати над нею, замислитись – може, вона є найкращим на сьогодні рішенням? – це здатність корисна. Вчительська позиція не тільки не має заперечувати інших, хай і протилежних, думок, а й стимулювати пошук їх.

Сучасні діти здатні до самостійної роботи з інформацією дедалі більше. Вона їх оточує скрізь. Дітей потрібно навчити опрацьовувати її, а не підміняти собою цей процес. Намагання «згодувати» готові рецепти і правила, настанови та рішення аж ніяк не сприяють розвитку критичного мислення. У вчителів є чудові інструменти: завдання для роботи з інформацією та запитання. Вони дають змогу перетворити навчання на процес дослідження.

У розвитку КМ запитання мають відігравати роль запуску процесу мислення, початку пошуку рішення. Тому чим частіше вчителі / вчительки запитуватимуть дітей про їхню думку, їхні враження, ідеї, тим краще.

Ще одна характеристика процесу навчання критичного мислення – право учнів робити помилки.

Помилки – це природно для будь-якої людини, особливо, якщо вона навчається чогось для себе нового. Як говорить латинське прислів'я, «людині властиво помилятися». І освоєння нового (а будь-які кроки вперед – завжди щось нове) пов'язане з неминучими первинними хибами.

Можна, звісно, сказати, що бувають невинуваті помилки, які тягнуть за собою серйозні наслідки, матеріальні витрати і навіть людські жертви. Так, бувають, але зазвичай на відповідальних посадах працюють люди, які до того вже накопичили професійний і життєвий досвід у різних галузях і сферах, у то му числі й у роботі з людьми.

А в процесі розвитку критичного мислення до «роботи над помилками» як джерела накопичення досвіду поступово долучається логічний мисленнєвий компонент: як склалося, що не досягнуто бажаного результату, які причинно-наслідкові зв'язки були порушені, на що звернути увагу в наступній спробі. Помиляючись, діти знаходять тупиковий напрям, вони дізнаються, що саме не сприятиме вирішенню задачі, відкидають для себе неефективний спосіб. Це ж добре! Доведення від протилежного – теж корисна мисленнєва дія.

Американські дослідники Річард Пол та Лінда Елдер пропонують усім, хто бажає розвинути в себе та в інших критичне мислення, подумати над певними правилами, критеріями, з точки зору яких ви можете оцінювати власне мислення. Така оцінка є вкрай важливою здатністю критично мислячої людини. Це насамперед стосується вчителів як агентів із розвитку критичного мислення учнів.

Отже, пам'ятайте, що люди з розвиненим критичним мисленням не довіряють усьому, що бачать, чують або читають. Вони використовують наведені нижче прості правила для того, щоб перевірити своє мислення та думки інших. Якщо ви робитимете це щодня, то покращите своє вміння критично мислити.

Висловлюючись, розповідаючи:

Будьте ясними, зрозумілими для інших – чи можете ви пояснити те, що маєте на увазі? Чи можете навести приклад?

Будьте точними, достовірними – чи впевнені ви, що це правда?

Будьте в темі (думайте про відповідність) – чи пов'язано те, над чим ви думаєте (про що говорите), з тим, що ми зараз обмірковуємо, обговорюємо разом?

Будьте логічними – чи все, що ви сказали, вписується у цей порядок, у такі міркування?

Будьте справедливими і відповідальними – чи замислюєтесь ви, як ваша поведінка (судження) може впливати на почуття чи поведінку інших?

Будьте розсудливими (розмірковуйте) – чи продумана ця проблема відкрито, ґрунтовно і всебічно? Чи не виключає вона інших ідей? Чи не впливає на вашу думку оточення, стереотипи або упередження?

Якби всі у світі використовували правила хорошого мислення, то ми змогли б розв'язати більшість проблем.

Педагоги, які навчають критичного мислення, використовують таксономію (класифікацію від простого до складного) навчальних цілей і результатів Бенджаміна Блума. Якщо слідувати розробленій Б. Блумом таксономії, то знання учнів – це лише перший, найпростіший рівень цієї класифікації. Далі йдуть ще п'ять рівнів цілей (результатів) навчання, причому перші три (знання, розуміння, застосування) є цілями нижчого порядку (мисленням низького рівня), а наступні три (аналіз, синтез, оцінювання) – вищого порядку (мисленням високого рівня).

Система Б. Блума може бути представлена у такий спосіб.

Таксономія навчальних цілей та результатів Б. Блума

Навчальна мета/рівень	Результат, якого досягають учні
Знання	Запам'ятовування і відтворення учнями змісту навчальної інформації, охоплюючи факти, поняття, терміни й теорії
Розуміння	Здатність учнів сприймати викладене й передавати в іншій формі (інші слова, інша мова, графік тощо), встановлювати смисл інформації, прогнозувати, виходячи з раніше отриманих відомостей
Застосування	Уміння застосовувати в новій ситуації набуті раніше знання без зовнішньої підказки, використовувати теоретичні знання у життєвих обставинах
Аналіз	Уміння учнів розділяти матеріал на окремі складові, порівнювати частини, встановлюючи їхні взаємозв'язки, логіку, класифікуючи, розуміючи модель, структуру їхньої організації
Синтез	Здатність учнів до творчого поєднання частин або елементів у нове ціле з іншими властивостями
Оцінювання	Уміння учнів робити кількісні чи якісні оцінки, засновані на використанні критеріїв або стандартів, та формулювати ціннісні судження про ідеї, дослідження, рішення, методи тощо

Б. Блум також установив, що між рівнями мислення і відповідями на запитання, які ми ставимо, існує прямий зв'язок. До того ж самі запитання утворюють ієрархію цілком відповідну таксономії мислення. Питання на запам'ятовування належать до найнижчого рівня. Питання на оцінку або судження розглядаються як високий рівень мислення. Насправді всі запитання важливі і всі вони приводять до різних видів мислення.

Задавання питань є одним із механізмів формування навичок критичного мислення. Можна впевнено сказати, що запитання стимулюють КМ. Відповідаючи на них, учні аналізують та інтерпретують інформацію, аналізують ідеї, будують гіпотези, відстоюють свою точку зору. Запитання є засобом стимулювання різних видів мислення на різних рівнях складності.

Запитання на знання - це найнижчий рівень запитань, що потребує механічного згадування інформації. Її відтворюють практично в тому самому вигляді, в якому отримали. Учні досить знати фрагменти матеріалу для того, щоб успішно відповісти на запитання. Такі питання найчастіше передбачають одну правильну відповідь і застосовуються для перевірки знань. Вони не стимулюють розвиток навичок критичного мислення, а сприяють тренуванню пам'яті.

Приклади:

- Яке найбільше місто в Україні?
- Які вірші Тараса Шевченка ви вивчали?
- Скільки грамів у кілограмі?

Запитання на розуміння задаються для розкриття смислу, сутності того, що вивчається, виявлення зв'язків між ідеями, фактами, визначеннями або цінностями. Учень має подумати, як вони пов'язуються між собою, групуються, об'єднуються, що вони означають для нього. Ці питання є дуже важливими, адже без розуміння подальша повноцінна мисленнєва та пізнавальна діяльність неможлива.

Приклади:

- Якими прикладами ви проілюструєте сокорух у природі?
- Як ви розумієте слова автора тексту, що хлопчик опинився у скрутному становищі?
- Якщо я з'єднаю ці три фігури разом, що вийде?

Запитання на застосування спрямовані на використання вже відомої учням інформації в нових умовах чи обставинах. Вони дають можливість розв'язувати проблеми, досліджувати їх. Ці питання можуть бути досить складними, тому що мають на увазі нестандартні відповіді і пошук життєвих рішень.

Приклади:

- Як визначити довжину відрізка, скориставшись мотузкою?
- Що станеться, якщо всі ці числа помножити на дев'ять?
- Як визначити сторону світу в лісі?

Запитання на аналіз передбачають розкладання інформації на складові, виділення частин та аналіз кожної з виділених частин окремо у межах єдиного цілого: їх порівняння та визначення схожості й відмінності, побудову структури (складу), моделі об'єкта на основі наявних взаємозв'язків (причин і наслідків), співвідношення одних явищ з іншими (вчинки людини з її характером).

Приклади:

- Які частини можна виокремити у цьому оповіданні?
- Чому герої байки не змогли досягти своєї мети?
- Як ви назвали б цей твір? Чому?

Запитання на синтез пов'язані з творчим розв'язанням проблем на основі оригінального мислення. Якщо запитання на застосування зводяться до розв'язання проблем на основі наявної інформації, то запитання на синтез дають можливість використовувати власні знання та досвід для творчого вирішення проблеми і можуть мати безліч найрізноманітніших відповідей.

Приклади:

- Як із цих деталей побудувати вітряк?
- Як змінилося б ваше життя, якби ви могли дихати під водою?

- Як ви назвали би по-іншому цей твір?

Запитання на оцінку задаються учням для того, щоб вони сформулювали власні судження про хороше і погане або про справедливе і несправедливе. Для ухвалення рішень і розв'язання проблем необхідне мислення саме цього рівня. У запитаннях на оцінку не може бути однієї правильної відповіді.

Приклади:

- Що ти можеш сказати про свою роботу?

- Яке завдання сподобалося тобі найбільше?

- Чи справедливо завершується оповідання? Чому?

3. Активні та інтерактивні методи

Сучасні вимоги до шкільного навчального процесу полягають не тільки в тому, щоб учні отримали систему наукових фактів, готових істин і штампів поведінки. Навчання повинно формувати у школярів здатність творчо мислити, вміння зіставляти та аналізувати факти, аргументовано захищати свою точку зору, критично ставитися до джерел інформації, учитися розуміти інших, співпрацювати з ними. У цій ситуації на допомогу вчителям прийдуть активні та інтерактивні методи (або методи активізації пізнавальної діяльності), що у наш час успішно застосовуються в багатьох країнах світу.

Методи активізації пізнавальної діяльності дозволяють вирішити комплекс проблем, які досить часто постають перед педагогом:

- усі учні класу включаються в роботу;

- опрацьовується, узагальнюється й повторюється велика кількість навчального матеріалу;

- кожен має можливість висловити своє судження;

- школярі навчаються грамотно аргументувати свою думку і знаходити альтернативні рішення;

- формуються доброзичливі стосунки в учнівському колективі.

Запропоновані нижче методи впорядковані за принципом зростаючої складності, де спочатку розглядаються прості щодо організації, а також доступні для будь-якого учнівського колективу, потім описуються складні, що передбачають наявність певного рівня підготовки школярів, відповідної фахової майстерності вчителя. Усі вони певним чином поєднані між собою і можуть використовуватись окремо або комплексно. Педагог сам обирає доцільність їх, застосування: від окремого елементу уроку до технології навчання.

"Обговорення проблеми в загальному колі". Учні розташовуються колом. Весь клас обговорює різні аспекти запропонованої проблеми, що триває доти, поки є бажання висловитись. Учитель узагальнює ідеї.

"Мікрофон". Учитель пропонує учням проблемне запитання. Вони беруть умовний "мікрофон" (ручку, олівець, пенал тощо) і передають його один одному, по черзі висловлюючи свою думку. Відповідає тільки той, хто отримав "мікрофон". Виступи повинні бути лаконічними: вони не коментуються і не оцінюються.

"Незакінчені речення". Визначивши тему для обговорення, учитель формулює початок речення і пропонує учням закінчити його. Кожен наступний учасник діалогу має починати із запропонованої формули.

"Мозковий штурм". Учитель чітко формулює питання, записує його на дошці і пропонує учням висловити ідеї, навести фрази чи слова, що розкриватимуть поставлену проблему. Усі пропозиції (без зауважень і коментарів) записуються на дошці в порядку їх висловлення. Кількість ідей заохочується. Наостанок відбувається колективне обговорення та критична оцінка запропонованих версій.

Пам'ятка для учня

Висловлюйте усе, що спадає вам на думку. Не обговорюйте й не критикуйте висловлювань інших. Можна повторювати запропоновані ідеї. Розширення висунутих ідей заохочується.

"Метод ПРЕС". Учитель пояснює механізм етапів методу і наводить приклади його застосування. Бажаючи роблять спроби застосувати цей метод щодо визначеної проблеми. Коли алгоритм зрозуміють усі учні, учитель використовує його на кожному уроці. Залежно від складу учнівського колективу алгоритм можна спростити:

- Позиція
- Приклад
- Висновки.

Обов'язкові правила для учнів

Позиція. Висловіть свою думку, починаючи так: "Я вважаю, що..."

Обґрунтування. Обґрунтуйте причину виникнення думки, починаючи так: "Оскільки...". "Позаяк..."

Приклад. Наведіть факти, приклади, дані на підтвердження, підсилення вашої позиції, починаючи так: "Наприклад..."

Висновки. Узагальніть свою думку, зробіть висновки, починаючи так: "Отже (тому), я вважаю..."

"Навчаючи вчуся" ("Кожен навчає кожного", "Броунівський рух").

Учитель готує картки з фактами щодо визначеної теми і роздає по одній для кожного учня. Упродовж кількох хвилин діти вивчають отриману інформацію. Переміщуючись по класу, вони обмінюються між собою знаннями, намагаючись протягом визначеного часу поспілкуватися із максимальною кількістю товаришів.

Виконавши вправу, учні відтворюють отриману інформацію під час колективного обговорення.

Ефективною є робота учнів у парах, її можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети (засвоєння, закріплення, перевірки знань, умінь, навичок).

Робота в парах складається з таких основних етапів:

1. Постановка проблеми та її короткий аналіз.
2. Об'єднання учнів у пари шляхом поділу класу на дві половини.
3. Проведення інструктажу:

- визначення почерговості учнівських висловлювань;
- встановлення тривалості обговорення: кожного зокрема і всіх разом.

4. Робота в парах:

- учні сідають обличчям один до одного, установлюють контакт очима;
 - співрозмовники використовують жести та. звуки заохочення: кивок головою, доброзичливу посмішку, слова "так-так";
 - за потреби партнери ставлять один одному уточнювальні запитання;
 - учні висловлюються чітко, наводять приклади, пояснюють думки;
 - співбесідники не змінюють тему розмови, не дають порад, не перебивають, не оцінюють один одного.
- 5- Представлення результатів роботи. Загальне обговорення.

"Карусель". Учитель розставляє стільці у два кола попарно. Учні із внутрішнього кола розташовані спинами до центру, із зовнішнього - сидять обличчям до товаришів (один навпроти одного). Внутрішнє коло нерухоме, зовнішнє - рухоме. За сигналом керівника учасники зовнішнього кола пересуваються на один стілець праворуч і стають перед наступним партнером. Після проходження повного кола робота припиняється.

I-й варіант. Учні заздалегідь готують запитання (поняття, дати) і записують їх на картках, вказуючи на звороті власне ім'я. Під час роботи партнери опитують один одного. Правильно відповівши на запитання, школяр отримує від свого товариша його картку. Переможець визначається за найбільшою кількістю зібраних карток.

II-й варіант. Кожен учень, що сидить у зовнішньому колі, пересуваючись, збирає і записує максимум інформації із зазначеної проблеми. Після закінчення руху по колу учасники можуть помінятися ролями і продовжувати співпрацю;

III-й варіант. Учасники внутрішнього кола - спільники однієї думки, а зовнішнього - іншої. У зошитах фіксуються всі аргументи партнерів.

"Навчальні пари" ("Змійка", "Ескалатор"). Усі учні вивчають навчальний матеріал за алгоритмом. У правому ряду сидять "учні", у лівому - "учителі". Коли "учні" виконали завдання, їм пропонується залишатися на своїх місцях, а

"учителям" з лівого ряду пересісти на одне місце вперед (учень з першої партії переходить на останню). Створюються нові пари, і в них кожний партнер виконує нові функції: "учитель" стає "учнем", а "учень" - "учителем". Завдання "учителя" задавати питання до щойно опрацьованого матеріалу, тлумачити незрозумілі поняття, виділяти основну ідею. Таке пересаджування може тривати до 20 хвилин.

"Два-чотири-усі разом" ("Снігова куля"). Учитель ставить перед учнями проблему. Вони протягом 1-2 хвилин індивідуально аналізують імовірні відповіді. Тоді клас об'єднується в пари, які після нетривалого спілкування виробляють узгоджену позицію. Пари об'єднуються в четвірки, обговоривши попередньо досягнуті варіанти, визначають спільне рішення. Кожна четвірка аргументує остаточний варіант під час колективного обговорення.

"Ротаційні (змінювані) трійки". Учитель об'єднує учнів у "трійки", що утворюють коло. Кожна "трійка" знайомиться із запитанням (однаковим для всіх), і всі учні, обговоривши його, по черзі відповідають. Після загальної дискусії учасники називають свої порядкові номери (від 1 до 3). "Двійки" переходять до наступної "трійки" за годинниковою стрілкою, а номери "три" - через дві "трійки" проти годинникової стрілки. Учні з номером "один" залишаються на місці і є постійними членами "трійки". Кількість ротацій у "трійках" дорівнює кількості підготовлених запитань. Так, пройшовши три ротації, кожен учасник зустрічається із шістьма товаришами, що стануть окремими завданнями для кожної групи. Така робота може застосовуватися на різних етапах уроку. Досить вдало можна організувати співпрацю під час проведення уроків усного тематичного оцінювання.

Для проведення тематичного оцінювання клас об'єднується в 4-5 груп. Якщо вчитель здійснює поточне оцінювання, то окремі учні можуть отримати оцінку (високого рівня) за тему "автоматом", а на уроці виступають в ролі "експертів" або "консультантів".

Кожній із груп пропонуються варіанти різнорівневих завдань. Визначається спосіб представлення результатів роботи. Подаються критерії, за якими оцінюватимуться виконані завдання. Регламентується робочий час.

Після завершення обговорення учитель зачитує умови та текст завдання і на свій вибір визначає доповідача (це допомагає залучити до активної праці всіх дітей), який чітко повідомляє колективну відповідь. "Експерти" підбивають підсумки і виставляють бали, однакові для всіх учасників групи.

При потребі учні можуть звернутися за допомогою до "консультантів", але в цьому випадку група втрачає незначну кількість балів за відповідь.

"Діалог". Спільний пошук усіма створеними в класі групами узгодженого вирішення однієї проблеми, що знаходить відображення в заключному тексті, таблиці, схемі тощо. Після обговорення проблеми кожна група створює власний текст, таблицю, схему, які доповідач записує на дошці або аркуші паперу.

Спеціальна група експертів, що теж готує свій варіант відповіді, узагальнює й пропонує кінцевий варіант для всього класу. Його записують в зошити. За сценарієм "Діалогу" відбувається "Конкурс", де кожна група прагне створити кращий зразок виконання завдання. Експерти оцінюють і текст, і його захист.

"Синтез думок". Аналогічна з "Діалогом" початкова фаза, але групи не роблять запису на дошці, а передають свої узагальнення в інші групи по колу, котрі додають своє та підкреслюють те, з чим не погоджуються. Опрацьовані аркуші експерти зіставляють із власним варіантом, складають звіт й виносять на загальне обговорення.

"Техніка номінальних груп" ("Голосування"). Група сідає навколо стола, де є листок паперу з чітко сформульованим завданням. Учні самостійно, „ без консультацій, записують свої пропозиції щодо поданого завдання в зошитах. Потім занотовують ці ідеї на спільному великому аркуші. Школярі мають право відхиляти невдалі думки і висувати нові. Після цього кожному самостійно пропонується вибрати п'ять найбільш цінних пропозицій і записати їх номери на листочках. Пропозиції, що отримали найменшу кількість голосів, не відкидаються, а беруться під контроль: можливо вони потребують додаткового опрацювання. Можна провести загальне обговорення результатів голосування і провести повторне.

"Мнемотур". Нагадує телевізійні "Що? Де? Коли?", "Брейн-ринг". Групи по черзі формулюють запитання з означеної проблеми. Інші - протягом хвилини обговорюють і представляють варіанти відповіді.

"Мозаїка" ("6 на 6 на 6", "Ажурна пилка"). Робота проводиться у два етапи. Перед тим як розпочати вправу необхідно поділитися на групи. Поділ повинен бути подвійним, наприклад: А1, А2, А3. А4. А5. А6; Б1, Б2, Б3, Б4, Б5, Б6; В1, В2...Е6. Кількість учнів у групі має дорівнювати кількості груп. Під час першого етапу групи розташовуються за столами згідно з літерами (А, Б; В ... Е) й отримують завдання, що стосується різних аспектів однієї теми. На другому етапі групи формуються відповідно до чисел (1, 2, 3, 6) і виконують спільне завдання. Спочатку кожен учасник нової групи представляє результати роботи з першого етапу, а потім разом виконують нове завдання.

Метод "ажурна пилка" передбачає наявність третього етапу, під час якого учні повергаються в первинну групу й діляться отриманою під час другого етапу інформацією.

"Пошук інформації". Аналіз першоджерел за допомогою пізнавальних завдань. Може поєднувати вивчення однакових джерел за спільними, різних - завізними завданнями.

"Акваріум". Учитель об'єднує учнів у групи й пропонує їм познайомитися з проблемою. Одна з груп сідає в центрі класу (або на початку переднього ряду), отримує завдання для опрацювання й протягом 3-5 хвилин обговорює варіанти

рішення. Учні, які перебувають у зовнішньому колі, слухають, не втручаючись у перебіг дискусії. По завершенні роботи повертаються на свої місця, а вчитель зі слухачами аналізує побачене. Після цього місце в "акваріумі" займає інша група, котра обговорює наступну ситуацію.

"Коло ідей". Усі групи працюють над однією проблемою. Завершивши обговорення, вони послідовно озвучують лише її один аспект. Учитель запитує до тих пір, поки вичерпаються всі ідеї. Таку роботу можна виконувати письмово.

"Круглий стіл". Кожна група обговорює всі обґрунтовані позиції-щодо поставленої проблеми й фіксує їх у зошитах. Учитель пропонує першій групі назвати 2-3 записані тези. Якщо такі версії є в інших групах, учні викреслюють їх зі свого списку. Наступні групи називають ті варіанти, що не звучали раніше. Робота триває до повного розгляду проблеми.

4. Створення умов для розвитку критичного мислення

Навчитись критично мислити не просто. Це не є таким завданням, що виконується на певному етапі й далі забувається. Не існує чіткого переліку кроків, зробивши які, можна навчитись критичного мислення. Існує, проте, низка умов, які вчителю необхідно створити у класі для того, щоб учні успішно залучились до процесу критичного творчого мислення.

Умови що сприяють розвитку критичного мислення

Критичне мислення вимагає часу з кількох причин. До того як почати обмірковувати щось нове, необхідно з'ясувати, які вже існують ідеї та думки з приводу цієї теми. Розкриття власних думок потребує вивчення попередніх ідей, вірувань, уявлень і досвіду. Час необхідний і для того, щоби почати висловлювати ці думки своїми словами та почути, як вони звучать. Обмін думками також вимагає часу. А без цього неможливо отримати відгуки інших, які могли б удосконалити думку або підштовхнути до подальших міркувань. Тому для сприяння розвитку критичного мислення учнів учителі мусять виділяти протягом уроку достатньо часу для обміну думками. Слід пам'ятати, що ідеї формулюються більш повно та ясно у сприятливій для цього атмосфері.

Учні не завжди схильні вільно розмірковувати над важливими ідеями. Вони часто чекають, поки вчитель не підкаже їм єдину правильну відповідь. Учні ж, які застосовують критичне мислення, активно розвивають теоретичні гіпотези й комбінують ідеї та концепції різними способами. Звичайно, одні з цих комбінацій виявляться більш продуктивними, ніж інші; деякі можуть спочатку здаватись розумними, але втратять сенс із подальшим міркуванням. У той же час концепції, що на перший погляд виглядають безглуздими, можуть після подальшого вдосконалення чи коригування набути цінності. Для того щоби процес мислення відбувався вільно, учні мають отримати дозвіл розмірковувати, породжувати

припущення та встановлювати їхню очевидність чи безглуздість. Коли учні зрозуміють, що це дозволено, вони більш активно залучаться до критичного аналізу.

Проте вчителі мають давати дозвіл на застосування критичного мислення виважено. Тобто необхідно провести чітку межу між дозволом і поблажливістю. Дозвіл на розмірковування не дає учням права висловлюватись легковажно чи недоречно, бо не все варте міркування. Учням необхідно дати зрозуміти, що вони несуть відповідальність за якість власних думок і чесність відгуків. Отже, дозвіл на застосування критичного мислення передбачає надання дозволу в контексті сприятливого та продуктивного середовища за умови існування достойної мети для міркування. Як тільки учням буде надана можливість вільно міркувати, одразу ж виникне розмаїття думок та ідей. Коли зникає віра в істинність лише однієї правильної відповіді, різних думок і точок зору може виявитися стільки ж, скільки учнів у класі. Будь-які спроби стримати висловлення думок означають обмеження мислення учнів. Тому, для того щоби критичне мислення розвивалось, необхідно створити таку атмосферу у класі, яка би переконала учнів, що від них очікується й допускається висунування ідей. Однак трапляються окремі випадки, коли дійсно існує лише одна правильна відповідь, і тут з учнями необхідно бути чесним. Різноманітними в даному разі можуть бути лише способи та шляхи пошуку відповіді. Дуже часто це є важливішим за саму відповідь. Якщо ж більша частина часу уроку витрачена на пошук однієї правильної відповіді, тоді мислення навряд чи відбуватиметься на достатньо високому рівні.

Коли бракує задіяності учнів у процесі мислення й навчання, тоді відсутнє і критичне мислення. Багато учнів пасивно відвідують школу, вважаючи, що вчителі та підручники дають знання, достатні для того, щоб вивчитись. Вони розглядають знання як щось застигле, що необхідно лише вкласти в голову, а успішне навчання – як уміння відтворити інформацію. Такі учні не будуть критично мислити доти, доки їх не спонукають до розвитку власних знань. Лише тоді вони втягуються до процесу навчання та стають готовими взяти відповідальність за власну підготовку.

Вільне мислення може бути ризикованим. Ідеї можуть поставати в дивному, смішному чи суперечливому світлі. Але доходити інколи химерних думок, божевільних комбінацій або сумнівних понять і означає міркувати. Учителям, отже, необхідно запевняти учнів, що це є природною складовою процесу навчання. Необхідно також одразу дати зрозуміти, що глузування з ідей не допускається, тому що це придушує вільне мислення, створюючи атмосферу надмірного персонального ризику. Мислення краще за все відбувається в середовищі, вільному від ризику, де ідеї поважаються і де учнів активно заохочують брати участь у процесі мислення.

Часто ми відчуваємо побоювання чи невпевненість у тому, як учні сприймуть чи інтерпретують інформацію. Коли ж учні усвідомлюють, що їхні думки цінуються, коли вони вірять, що вчитель поважає їхні ідеї та уявлення, їхні відповіді демонструють більшу відповідальність і сумлінність. Учні й самі ставитимуться до власних думок з більшою повагою та значно серйозніше сприйматимуть сам процес мислення та його наслідки, якщо ставлення вчителя буде таким самим.

Ще до того, як учні почнуть відкрито застосовувати критичне мислення, необхідно їх запевнити, що їхні думки як результати власного критичного аналізу мають значну цінність.

Відповідальність за власне навчання та застосування критичного мислення врешті-решт лежить на самих учнях. Середовище, створене вчителем у класі, має давати необхідні умови для критичного мислення, але мислити мають самі учні.

Формування комфортного гуманного середовища потрібно починати вже з першого класу. Адже для дитини, яка вперше переступила поріг школи, починається складний період адаптації до шкільного життя. В одних цей період проходить швидко й безболісно, в інших — навпаки. Зробити період адаптації легким і цікавим покликані ранкові зустрічі. Якщо дитина приходить уранці до класу, а її радісно зустрічають нові друзі та вчитель; бажають удачі, доброго настрою; цікавляться самопочуттям і справами, то, звісно, дитина охоче йтиме щоранку до школи, залюбки працюватиме на уроках.

Отже, ранкові зустрічі покликані:

- створити атмосферу довіри, взаєморозуміння;
- створити позитивний піднесений настрій;
- налаштувати колектив на подальшу роботу;
- розвивати мовлення дітей;
- навчити дітей брати на себе відповідальність;
- дати змогу відчути впевненість у своїх силах;
- навчити поважати інших, прислухатись до чужих думок;
- розвивати мислення, уяву, увагу, пам'ять;
- сприяти закріпленню вивченого матеріалу та готувати до сприйняття нових знань;
- зацікавити процесом навчання;
- розкрити в кожній дитині яскраву особистість.

Ранкові зустрічі створюють позитивну атмосферу на весь день. Дітям легше працювати, адже вони відчувають підтримку, розуміння й любов. Проводимо ранкові зустрічі щоранку від 7-и до 20-ти хвилин.

Основні прийоми (стратегії) навчання письму та читанню

Сучасна освіта вимагає змін. Навчання має стати ефективнішим на основі кращих здобутків минулого та за рахунок упровадження нових інтерактивних

технологій, що у свою чергу забезпечить формування творчої особистості та стимулюватиме розвиток в учнів критичного творчого мислення. А допоможуть формувати вільне критичне мислення в учнів стратегії (прийоми), розроблені та апробовані американськими вченими та педагогами.

Цікавим, з погляду вільного висловлення думок, є прийом, який називається «мозковий штурм». Під час «мозкового штурму» учні можуть висловлювати будь-які думки з приводу запропонованої теми. Учитель занотовує всі без винятку висловлення учнів, навіть найабсурдніші. Жодна ідея не може бути поганою. Даний прийом активізує роботу дітей; допомагає їм розкритись, співставити безліч різноманітних думок і віднайти багато нового, цікавого. У безперервному пошуку народжується істина, нові думки породжують нові відкриття.

Улюбленим видом роботи моїх учнів є «вільне письмо». Процедура проведення досить проста. Учитель пропонує учням записувати власні думки з певної теми протягом зазначеного часу, причому не замислюючись довго над словами та знаками й ні на мить не відволікаючись. Ми з дітьми дещо видозмінили даний вид роботи. Спочатку пропонується учням (чи гостям, які прийшли на урок) назвати кілька дієслів (5–9), котрі записуються на дошці. Потім зазначається час, протягом якого групи пишуть твір-мініатюру на будь-яку тему, але з умовою використання вказаних дієслів. Як правило, результати досить цікаві, можна сказати – вражаючі. Ось, наприклад, один із творів, написаний групою чотирикласників протягом трьох хвилин: «Надійшла весна-красуня у квітчастому вінку. Розлила дзюркотливі струмки, подарувала рікам життєдайну воду. Наповнила садки, ліси, гаї радісним щебетом птахів. Прокинувся джмелик і загудів свою пісеньку. Уперше бджілки-трудівниці скупались у запашній квітковій росі. Радіє все і всі. Щастя дзвенить у блакитному повітрі». (Використані дієслова: надійшла, розлила, подарувала, наповнила, прокинувся, загудів, скупались, радіє, дзвенить.)

Переваги даного виду роботи в тому, що учні працюють колективно, ураховуючи всі думки й обираючи кращі. Вони не зупиняються й не витрачають час на розділові знаки та шліфування окремих висловів, що дає змогу не загубити цікаву живу думку. Те, що пишеться легко, невимушено, підсвідомо, іде з глибини душі й серця, а не вимучується простим підбиранням слів і висловів, позбавлених барв, обскубаних і вихолощених. Однак дана практика вимагає, щоб навчання письму складалося з ряду циклічних процесів. Викладач повинен бути готовим закрити очі на граматичні та орфографічні помилки й відкрито підтримувати того, хто пише, нехай не цілковито, але спочатку безумовно, щоб учні без остраху піддавали свої творіння академічному аналізу. Нехай поверхнева структура цих текстів наповнена граматичними помилками, та потрібно дивитись глибше, проникаючи в сутність ідей, закладених у тексті. Слід дати учням можливість

втягнути свої думки на поверхню й виробити власний стиль для їхньої подачі. Як пише Хартвел, «ми повинні відмовитись від надмірно буквального сприйняття цінності формальних правил і знов здобути віру в мовчазну владу підсвідомого знання...».

Цікавим є вид роботи, що називається «круговий огляд» (Дж. Стіл, К. Мередіт, Ч. Темпл. Матеріали до проєкту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення»). Клас ділиться на 5–6 груп по чотири особи в кожній. Заздалегідь учитель готує плакати із запитаннями з вивченої теми та прикріплює їх на стінах класу (скільки груп, стільки й плакатів). Кожна група отримує маркер певного кольору й обирає будь-який плакат із запитанням. Протягом однієї хвилини кожна група відповідає письмово на своє запитання, після чого за напрямком руху годинникової стрілки групи змінюють місцеположення та переходять до нового плакату із запитанням. Тепер завдання кожної групи полягає в тому, щоби проаналізувати відповідь попередньої групи, доповнити її чи виправити помилки, якщо такі є. Робота продовжується доти, доки всі групи не повернуться на свої першообрані місця, обійшовши повне коло. Переваги даного прийому в тому, що діти можуть дати вичерпні відповіді на поставлені запитання, водночас вільно спілкуючись і доповнюючи один одного; учитель легко може оцінити відповіді груп, переглянувши записи та звернувши увагу на їхні кольори; а ще – економиться час.

Після двохвилинної самостійної роботи груп слід надати кожній групі слово для коментарів; або ж можна зробити у класній кімнаті «галерею», прикріпивши створені групові діаграми на стінах з їх подальшим оглядом. Застосування даного виду роботи допомагає учням глибше зрозуміти зміст виучуваного матеріалу, суть поняття, віднайти першопричини подій, проаналізувавши факти.

Цікавими видами роботи є «дискусійна шкала» та «дискусійна сітка Алвермана» (Дж. Стіл, К. Мередіт, Ч. Темпл. Матеріали до проєкту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення»), які я часто використовую під час уроків. Прийом «дискусійна шкала» допомагає швидко визначити думку класу, об'єднатись у групи за поглядами та переконаннями, організувати диспут.

В учнів є папірці з клейовою основою, на яких записані їхні імена та прізвища. Діти виходять до дошки та наклеюють папірці відповідно до власних переконань. Далі можна розподілити клас на групи (три) й організувати диспут з вищезгаданого запитання. Головним є те, що учні можуть вільно висловити та відстояти свою думку, опираючись на певні факти; можуть у ході диспуту змінити думку й перейти в іншу групу, не боячись бути висміяними чи засудженими. Методика цікава ще й тим, що її можна використати як на початку вивчення теми, так і при підбитті підсумків, а потім порівняти та проаналізувати, як змінилася загальна думка класу.

Дещо по-іншому організується робота за методикою «дискусійна сітка Алвермана». Для прикладу наведемо запитання: чи потрібні людині почуття?

Протягом 1–3-х хвилин учні записують у дві колонки аргументи «за» та «проти», після чого обговорюють у парах написане. Потім учні діляться на групи за поглядами і кожна з утворених груп відстоює свою думку. Відбувається диспут. Даний вид роботи цікавий тим, що кожний з учнів намагався віднайти аргументи і «за», і «проти»; а це сприяє глибшому розумінню питання, вихованню толерантності, терпимості до переконань, що не відповідають особистим.

5.1. Автономія та самоуправління у НУШ.

1. Концептуальні автономії сучасного основи ЗЗСО.
2. Організаційна автономія.
3. Академічна автономія.
4. Фінансова автономія.

1. Концептуальні автономії сучасного основи ЗЗСО

Новий закон «Про освіту» значно збільшує академічну, кадрову, фінансову, організаційну автономію закладів освіти. Автономна школа формується не для громадян, натомість самими громадянами, адже за виховання дитини відповідає спочатку сім'я, а вже потім держава. Надання свободи закладу освіти призведе до посилення відповідальності педагогічних колективів, координації зусиль школи та батьків. Самоврядування – необхідна умова ефективної школи. Управлінські рішення приймаються на основі реальної ситуації школи. При відсутності свободи у шкільній освіті скорочується доля відповідальності безпосередньо самих учасників педагогічного процесу – школи та родини. Можливість самостійно розпоряджатися коштами призведе до ефективного використання основних фондів, до створення бюджетів розвитку. Як принцип автономії може бути реалізований в сучасних умовах?

Специфіка управлінського концепту НУШ:

1. Управління системою освіти;
2. Оптимізація управлінських процесів;
3. Державно – громадське партнерство;
4. Ефективне керування ресурсами та потоками;
5. Процеси управління максимально прозорі;
6. Рівний доступ до освіти та справедливе фінансування;
7. Децентралізація, дебіюрократизація;
8. Громадський нагляд.

2. Організаційна автономія школи.

Школа апріорі є юридичною особою, тому має здійснювати всі повноваження та нести всю відповідальність, що притаманна юридичним особам публічного права.

Організаційна автономія передбачає право закладу освіти на:

- розробку проекту статуту закладу та внесення пропозицій щодо його змін;
- затвердження штатного розпису в межах установленого фонду заробітної плати;
- прийняття на роботу та звільнення педагогічних та інших категорій працівників, а не лише технічний персонал, зокрема і за контрактом;
- створювати управлінську команду та педагогічний колектив;
- організацію відкритого освітнього простору та розвиток організаційної культури.

Це значно підвищує фінансову автономію і надає право самостійно розпоряджатися позабюджетними надходженнями. Також заклади освіти мають право об'єднуватися з іншими закладами та здійснювати освітню діяльність одночасно на різних рівнях освіти та за різними видами освіти, створювати для цього структурні підрозділи.

Закон України «Про освіту» передбачає створення колегіальних органів управління, а також органів громадського самоврядування, які мають врівноважити систему управління. Це стосується можливості ініціювання звільнення керівника, конкурсного порядку призначення керівників та обмеження максимального терміну їх повноважень.

В закладах освіти мають створюватися наглядові або піклувальні ради. Вони можуть стати органами, що представляють інтереси засновника, а також впливають на прийняття стратегічних рішень, здійснюють контроль (насамперед, фінансовий) і оцінюють результати діяльності закладу та його керівника. До Піклувальних рад може перейти значна частина повноважень засновника. Для директора школи автономія насамперед відкриває шлях до оптимізації управлінського процесу. Адже за традиційної системи доводиться розвивати школу в умовах обмеженого державного фінансування – мінімальних фінансових ресурсів, запланованих та затверджених з опорою на показники виконання кошторису за попередні періоди. Значну частину фінансових проблем директори шкіл вирішують не шляхом проведення ефективної фінансово-економічної діяльності закладу, відповідального витрачання бюджетних коштів, але через пошук благодійної допомоги. Дирекція закладу освіти зможе самостійно: вирішувати, які витрати є першочерговими, укладати договори на послуги і товари спрямовувати заощаджені кошти на розвиток школи, мотивацію співробітників, преміювання.

За впровадження автономії складність управлінської роботи збільшується. Керівнику доведеться: опановувати інноваційні технології управління фінансовими, господарськими, навчально-методичними, кадровими справами школи ознайомлюватися з досвідом інших навчальних закладів щодо організаційних нюансів впровадження автономії.

3. Академічна автономія школи.

Академічна автономія базується на дотриманні принципів педагогічної свободи, передбачає право педагогічних і науково-педагогічних працівників на:

- самостійне планування роботи, вирішення питань освітнього процесу;
- організацію науково-дослідної роботи;
- розроблення авторських освітніх програм або вільний вибір освітніх програм;
- вибору методів, засобів і способів здійснення освітньої діяльності, розробку і використання власних авторських методик;
- вибору підручників та іншого навчально-методичного забезпечення;
- вільний доступ до інформаційних ресурсів;
- захист професійної честі й гідності педагогічних працівників.

Заклади освіти можуть самостійно розробляти свої освітні програми або використовувати типові. Ці програми мають забезпечувати досягнення результатів навчання, визначених відповідними державними стандартами (стаття 33.1).

У загальній середній освіті вони не визначатимуть базовий навчальний план і не надаватимуть загальну характеристику інваріантної та варіативної складових змісту загальної середньої освіти (Прикінцеві та перехідні положення, п. 4., ст. 15). Всі інші питання змісту освіти школи вирішуватимуть самостійно.

На допомогу їм МОН розроблятиме типові освітні програми, які школи можуть використовувати чи ні. Але і типові програми залишатимуть закладам освіти набагато більшу свободу у виборі шляхів досягнення визначених стандартами результатів навчання.

Школи самостійно визначатимуть режим своєї роботи, структуру навчального року (за чвертями, півріччями, семестрами), тривалість навчального тижня, дня, занять, відпочинку між ними, інші форми організації освітнього процесу у межах часу, передбаченого освітньою програмою; можуть обирати інші, крім уроку, форми організації освітнього процесу. Кадрова автономія школи. Важливою новацією є те, що право на призначення і звільнення педагогічних працівників у закладах загальної середньої освіти переходить від місцевих органів виконавчої влади до керівника закладу.

4. Фінансова автономія школи.

Механізм фінансування закладів загальної середньої освіти заснований на кошторисному методі, а це передбачає: цільове призначення і спрямування бюджетних асигнувань суворе дотримання фінансових планів. За дефіциту державного бюджету фінансова стабільність і розвиток шкіл – нелегка справа. Часто через брак коштів адміністрація не має змоги: поліпшувати матеріально-технічну базу закладу модернізувати наявні потужності впроваджувати інформаційнокомунікаційні технології в навчально-виховний процес. Натомість, автономія школи - це набуття повноважень: самостійно розв'язувати питання внутрішнього значення шукати шляхи оптимального застосування ресурсів і технологій створювати бажаний інноваційний простір.

Запровадження фінансової автономії потребує багатоканального фінансування закладів освіти через державні механізми стимулювання бізнесу, роботодавців, фізичних і юридичних осіб до участі в розвитку системи шкільної освіти, при ватного інвестування у сферу освіти, розвитку матеріально-технічної бази навчальних закладів, зокрема завдяки пільговому оподаткуванню, кредитуванню тощо. Варто передбачити під час фінансової автономії здійснення переходу від фінансування здобуття загальної середньої освіти на нових принципах його організації, зокрема від принципу утримання навчальних закладів до принципу колегіального формування їх бюджетів та інвестування в людський капітал, виходячи із чисельності контингенту та стандарту вартості навчання одного учня за ступенями освіти; поетапного запровадження європейського принципу «кошти йдуть за дитиною» через освітній ваучер або систему державного контракту із закладом освіти.

Фінансова автономія передбачає:

- вирішувати питання економічної діяльності, самостійного використання всіх видів асигнувань і мають набути повноважень розпорядника бюджетних коштів;
- публічне формування бюджету та публічне звітування;
- право закладу на встановлення надбавок і премій працівникам, стипендій учням;
- право керівника закладу на преміювання та встановлення додаткових надбавок, премій за інноваційну та науково-дослідну роботу та інші види соціально значущої освітньо-громадської діяльності тощо;
- визнання та законодавче закріплення закладів освіти як соціоекономічних систем, які надають освітні послуги та додаткові освітні послуги, потрібні для дітей/учнів, зокрема для дітей з особливими потребами.

Тема 6. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів

1. Сутність формувального оцінювання та його цілі
2. Алгоритм діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання
3. Свідоцтво досягнень учня початкової школи (I, II цикли)

1. Сутність формувального оцінювання та його цілі

Курс розвитку сучасного освітнього процесу в напрямі формування компетентностей зумовлює перегляд основних підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів. Стандартні тести і перевірні (контрольні) роботи, які здебільшого зосереджуються на тому, чого не знають чи не вміють робити учні, відходять у минуле, на перший план виходять методи і форми оцінювання, які зосереджуються на протилежному – що знають і що вміють робити учні.

У Державному стандарті початкової загальної освіти заявлено рекомендацію впроваджувати формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів. За формувальним оцінюванням відстежується особистісний розвиток дитини та хід опановування нею навчального досвіду як основи компетентності. Таке оцінювання дозволяє:

- вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку учнів;
- оцінити або визначити досягнення дітей на кожному з етапів освітнього процесу;
- вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаровуванню;
- мотивувати учнів до прагнення здобути максимально можливі результати;
- виховувати ціннісні якості особистості, бажання навчатися, відсутність побоювання помилитися, переконання у своїх можливостях і здібностях.

Отже, в сучасній школі змінюється загальна мета оцінювання – вона перестає бути лише інструментом оцінювання успішності учня, а стає засобом навчання для вчителя також. Цілі оцінювання У рамках загальної мети основними цілями оцінювання є такі:

Порівняння наявного рівня сформованості компетентності з очікуваними результатами Це найбільш загальна ціль оцінювання, яка відповідає традиційній філософії оцінювання. Це спроба оцінити знання та вміння, які демонструє учень під час проведення різних способів оцінки на певному завершальному етапі (наприклад, під час підсумкового контролю).

Здійснення моніторингу прогресу учня Оцінювання є частиною процесу навчання і має розглядатися як серія дій, а не одноразовий захід. Постійне оцінювання дозволяє учням удосконалювати власні знання і демонструвати цей прогрес під час подальшого оцінювання.

Процес оцінювання дає можливість виявити дітей, які можуть потребувати додаткової підтримки в освітньому процесі внаслідок різних чинників – порушень психофізичного розвитку, інших соціальних та економічних чинників.

Результати оцінювання можуть визначати необхідність продовження чи зміни у підходах до методів викладання. Якщо результати оцінювання демонструють низький рівень оволодіння очікуваними результатами для більшості учнів, методи викладання мають бути переглянуті.

Оцінювання може також визначати частини навчальної програми, які потребують перегляду – наприклад, коли оволодіння певними знаннями чи вміннями передбачається на більш пізньому етапі або в рамках вивчення інших навчальних предметів. Це також може свідчити про те, що певний навчальний матеріал може бути наданий учням для самостійного вивчення і не потребує багато часу для викладання.

Результати оцінювання є чудовою інформацією для обговорення її з батьками дитини під час індивідуальних зустрічей. Батьки можуть побачити прогрес у розвитку дитини, оволодіння тими чи іншими компетентностями, обговорити види навчальної діяльності, які вони можуть здійснювати в домашніх умовах.

Оцінювання може використовуватися учнями для визначення сфер, які потребують покращення знань чи вмінь і допомагають учням краще підготуватися до наступного оцінювання у цій сфері.

У сучасній школі вчителі використовують аутентичне оцінювання, що здійснюється в процесі навчання дітей і охоплює такі форми і методи оцінювання як спостереження, ведення записів, надання зворотного зв'язку та ін. Такий підхід до оцінювання суттєво відрізняється від традиційного підходу, де вчителі повністю покладаються на контрольні завдання для того, щоб отримати необхідну інформацію про дитину. При цьому вони мотивують учнів, хвалячи «кращих» і критикуючи тих, хто не справляється із завданнями. В останньому випадку головною є сама оцінка. У сучасному класі оцінювання – це процес, який має здійснюватися регулярно.

Починати оцінювання потрібно у перший шкільний день, якщо не раніше! Оцінювання, що здійснюється на початку навчального року, допомагає вчителю прийняти відповідні рішення щодо організації освітнього середовища в класі, розкладу навчальних занять. При цьому вчитель відповідає на такі запитання:

- Якими знаннями і вміннями володіють учні?
- Якими є їхні навчальні стилі (наприклад, який спосіб сприйняття інформації переважає)?
- Якими є їхні інтереси?
- Цю інформацію вчитель може отримати від батьків дитини або від вихователів дитячого садка, де перебувала дитина.

Але найважливіші дані вчитель отримує, спостерігаючи за роботою дітей у класі. Так, у перший місяць навчального року можна відмітити, що учні по-різному підходять до виконання завдань з математики: Андрійко любить виконувати завдання разом з Миколою, Оля любить використовувати кубики, Оленка – виконує завдання у вигляді малюнків.

- Знаючи про різні способи навчання, вчитель забезпечить різні навчальні матеріали – кубики, папір для малювання, можливість працювати у малій групі.

Записи спостережень, життєвих випадків, портфоліо, опитувальники батьків та інтерв'ю Спостереження є важливою складовою у процесі постійного процесу оцінювання. Записи спостережень у класі, записи життєвих випадків, портфоліо зі зразками дитячих робіт, опитувальники батьків та інтерв'ю з батьками – все це забезпечує вагомі джерела для оцінювання прогресу дітей у школі. За допомогою спостережень та індивідуалізованого оцінювання вчителі враховують індивідуальні відмінності дітей відповідно до загальних етапів дитячого розвитку.

Спостереження за розвитком дитини дають можливість для вчителя внести зміни до навчального плану у відповідності до індивідуальних особливостей дітей та індивідуалізувати навчальні заняття. Результати спостережень є чудовою інформацією, якою вчитель може поділитися з батьками, інформуючи їх про розвиток дітей. Для того щоб учителю легше було визначитися за чим саме спостерігати, пропонуємо Форму спостереження за дітьми 6-10 річного віку, яку використовують вчителі, працюючи за програмою «Крок за кроком». Ця Форма разом із зразками дитячих робіт у портфоліо забезпечує батькам цілісну картину розвитку дитини у кожній із сфер розвитку дитини. Учитель має змогу пов'язати конкретні очікувані результати із дійсною поведінкою. Розвиток дитини розглядається на основі її здібностей, які дитина демонструє та які можна спостерігати. Батьки цінують такий індивідуальний підхід до оцінювання розвитку своїх дітей.

Тема 7. Заповнення класного журналу у початкових класах НУШ

1. Основи ведення класного журналу у початковій школі
2. Особливості фіксації освітніх галузей у журналі
3. Підсумкове оцінювання учнів (I, II цикли)

1. Основи ведення класного журналу у початковій школі

Класний журнал (далі– журнал) учнів початкових класів, які здобувають освіту відповідно до Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87, ведеться в закладах освіти незалежно від форм власності для:

- систематизації інформації про учнів класу;

- контролю реалізації освітньої програми, фіксації домашнього завдання (у разі його надання) та результатів підсумкового (семестрового, річного) оцінювання учнів другого циклу початкової освіти;

- обліку відвідування учнями навчальних занять, заміщення тимчасово відсутніх у зв'язку з хворобою вчителів, проведення консультацій, додаткових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять (послуг) тощо.

Журнал може заповнюватися в електронній або паперовій формі.

Заклади освіти можуть створювати документи лише в електронній формі за умови наявності відповідного технічного забезпечення, що відповідає вимогам законодавства. Журнал в електронній формі є інформаційно- телекомунікаційною системою, інформація в якій має бути захищена від несанкціонованого знищення або змінення (модифікації). Обробка персональних даних при веденні журналу здійснюється із забезпеченням захисту персональних даних відповідно до законодавства.

Журнал заповнюють класний керівник та вчителі, які викладають окремі предмети. На них покладена особиста відповідальність за своєчасність, стан та достовірність записів.

Записи в журналі ведуться державною мовою. Допускаються окремі записи в темах навчальних занять, домашнього завдання мовою навчального предмета (іноземною, мовою корінного народу чи національної меншини).

Назви навчальних предметів у журналі мають відповідати їх назвам у робочому навчальному плані. Запис навчального предмета «Іноземна мова» уточнюється назвою мови, яка вивчається.

Якщо для вивчення окремих предметів клас ділиться на групи, то для кожної з них у журналі відводяться окремі сторінки і після назви навчального предмета в дужках записують номер групи (І група; ІІ група). Для кожної групи відводяться окремі сторінки для запису уроків.

2. Особливості фіксації освітніх галузей у журналі

Типовими освітніми програмами визначається реалізація змісту освітніх галузей у навчальних предметах та інтегрованих курсах.

Освітня галузь «Мовно-літературна» за типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом О. Я. Савченко, реалізується у навчальних предметах «Українська мова», «Літературне читання» та «Іноземна мова». На українську мову та літературне читання відведено 7 навчальних годин, по 3,5 навчальних години на тиждень на кожний навчальний предмет. На іноземну мову у першому класі відведено 2 навчальних години на тиждень, у 2-4 класах – 3 навчальних години на тиждень. Отже, у журналі відводяться окремі сторінки для кожного з вищенаведених навчальних предметів.

Освітня галузь «Мовно-літературна» за типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Р. Б. Шияна, реалізується у навчальних предметах «Українська мова», «Іноземна мова» та інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Вивчення української мови передбачає часовий розподіл програмового матеріалу між предметом «Українська мова» та інтегрованим курсом «Я досліджую світ» (мовно-літературна галузь), відповідно до якого 5 годин на тиждень використовується на вивчення української мови як окремого предмета, 2 години української мови на тиждень включені до інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (мовно-літературна галузь). Відповідно до зазначеного українська мова фіксується як окремий предмет (5 годин на тиждень). В інтегрованому курсі «Я досліджую світ» зміст мовно-літературної галузі розгортається лінійно разом із змістом решти галузей, що інтегруються, і записується на сторінках, виділених для курсу «Я досліджую світ». Результати підсумкового оцінювання з української мови у журналі фіксуються на сторінці «Українська мова» або на окремих сторінках зведеного обліку результатів навчання.

Освітня галузь «Математична» за типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом О. Я. Савченко, реалізується через вивчення окремого навчального предмета «Математика»: у 1-2 класах – 4 години, у 3-4 класах - 5 годин на тиждень.

За типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Р. Б. Шияна, математична освітня галузь вивчається через окремий навчальний предмет «Математика» (у 1-2 класах - 3 години, у 3-4 класах - 4 години на тиждень) та у складі інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (1 година на тиждень). При заповненні журналу навчальний предмет «Математика» фіксується на окремій сторінці, зміст записується відповідно до календарно- тематичного планування. Результати підсумкового оцінювання з математичної освітньої галузі фіксується на сторінці «Математика» або на окремих сторінках зведеного обліку результатів навчання.

Зміст освітніх галузей «Природнича», «Соціальна і здоров'язбережувальна», «Громадянська та історична» реалізується в обох програмах через інтегрований курс «Я досліджую світ».

Технологічна освітня галузь за типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Р. Б. Шияна, вивчається в інтегрованому курсі «Я досліджую світ», за типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом О. Я. Савченко, - в інтегрованому курсі «Дизайн і технології».

Загальна кількість навчальних годин, відведених для вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» за типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом О. Я. Савченко, становить 3 навчальні години. За типовою освітньою

програмою, розробленою під керівництвом Р. Б. Шияна, – 7 навчальних годин у 1, 3, 4 класах, 8 навчальних годин у 2 класі.

Запис змісту уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для обох програм фіксується відповідно до календарно-тематичного планування. Виокремлювати освітні галузі не потрібно.

Зміст інформатичної освітньої галузі за типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом О. Я. Савченко, вивчається як окремий предмет (1 година на тиждень) або інтегрується з технологічною освітньою галуззю.

За типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Р. Б. Шияна, включається до інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 2 класі, на що виділяється 1 навчальна година на тиждень, вивчається як окремий навчальний предмет «Інформатика» у 3-4 класах, на що виділяється 1 навчальна година на тиждень.

Зміст мистецької освітньої галузі за обома типовими освітніми програмами може реалізовуватися як в інтегрованому курсі, так і окремими навчальними предметами за видами мистецтва: «Образотворче мистецтво» і «Музичне мистецтво». Якщо закладом освіти для вивчення обрано другий варіант, то у журналі відводяться сторінки для окремих навчальних предметів: «Мистецтво: образотворче мистецтво», «Мистецтво: музичне мистецтво», – на які відводиться по 1 годині на тиждень. Необхідною умовою реалізації завдань освітньої галузі «Мистецька» є дотримання інтегративного підходу через узгодження програмового змісту предметів мистецької освітньої галузі із змістом інших освітніх галузей.

Освітня галузь «Фізкультурна» за обома типовими освітніми програмами реалізується через навчальний предмет «Фізична культура».

Учитель має право на вільний вибір освітніх програм, форм навчання, самостійно переносити теми уроків відповідно до засвоєння учнями навчального матеріалу, визначати кількість годин на вивчення окремих тем.

У разі організації освітнього процесу з використання дистанційних технологій навчання:

у графі «Зміст» можуть зазначатися форми роботи (дистанційні онлайн-консультації, відеоуроки, скайп-конференції, діагностичне тестування та ін.);

у графі «Дата» зазначається дата навчальних занять відповідно до календарно-тематичного планування.

У початкових класах здійснюється формувальне та підсумкове оцінювання результатів навчання учнів.

3. Підсумкове оцінювання учнів (I, II цикли)

Підсумкове оцінювання здійснюється у 1-2 класах із застосуванням вербальної характеристики особистих досягнень, а його результати фіксуються тільки у свідоцтві досягнень.

У 3-4 класах підсумкове оцінювання здійснюється за рівневою шкалою. Результати навчання можуть зазначатися на відповідних сторінках навчальних предметів (окремих сторінках зведеного обліку результатів навчання) згідно з характеристиками результатів навчання, визначених у свідоцтві досягнень за рівнями, використовуючи такі позначення:

П – початковий рівень;

С – середній рівень;

Д – достатній рівень;

В – високий рівень.

За рівнями оцінюється кожне загальне уміння учня, набуте з певного навчального предмета/інтегрованого курсу. Узагальнений рівень із навчального предмета або інтегрованого курсу не визначається.

До журналу записуються лише результати підсумкового оцінювання: за I семестр (I і II триместр) та рік (здійснюється на підставі результатів оцінювання за II семестр або III триместр).

Інформація щодо оцінювання у зведеному обліку результатів навчання та у свідоцтві досягнень має бути тотожною.

Використання та поширення у відкритому доступі зведеного обліку результатів навчання дозволяється на умови його знеособлення.

У 1 класі домашнє завдання не задається та відповідно не фіксується у журналі. У 2 класі домашнє завдання є необов'язковим, проте на непарній сторінці розвороту журналу в графі «Завдання додому» можуть зазначатися пошуково-дослідницькі та творчі завдання.

У 3-4 класах домашні завдання, у разі їх надання, обов'язково фіксуються у журналі. У відповідній графі стисло записуються зміст (сторінки підручника, номери задач тощо) та/або спосіб виконання завдання (вивчити напам'ять, повторити, розв'язати тощо). Допускається запис домашнього завдання (назва тексту тощо) мовою навчального предмета (іноземною, національної меншини).

На вихідні, святкові та канікулярні дні домашнє завдання не задається та відповідно не фіксується у журналі.

РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НУШ»

2.1. Загальна інформація про дисципліну

Заклад вищої освіти	Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет/інститут	психології та соціальної роботи
Кафедра	педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту
Мова навчання	українська
Розробник/и	к.пед.н., доц.Бобро А.А.
Освітня програма	013 Початкова освіта
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Затверджено	Засіданням кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту протокол № 1 від 27.08.2024
Обсяг дисципліни	Денна: 5 кредитів ECTS, що відповідає 150 академічним годинам, з яких 50 годин - аудиторне навчання (лекції - 20 год., практ. - 20 год., лабор. - 10 год.) і 100 год. - самостійна робота. Заочна: 5 кредитів ECTS, що відповідає 150 академічним годинам, з яких 22 години - аудиторне навчання (лекції - 12 год., практ. - 12 год., лабор. - 10 год.) і 116 год. - самостійна робота.
Статус дисципліни	обов'язкова

Мета вивчення дисципліни формування у студентів системи знань про організацію НУШ, умінь та навичок роботи з вирішення можливих проблем що виникають у даному процесі, яка передбачає такі **фахові компетентності (здатності)**:

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі початкової освіти з розумінням відповідальності за свої дії.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-4. Здатність працювати в команді.

ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних

СК-2. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності.

СК-5. Здатність до проектування осередків навчання, виховання й розвитку здобувачів початкової освіти.

СК-12. Здатність доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументувати їх на засадах партнерської взаємодії в умовах початкової школи.

СК-13. Здатність організовувати та керувати професійним розвитком: власним і молодших школярів.

СК-14. Здатність адаптуватися до змін під час професійної діяльності, бути спроможним до професійної мобільності та самовдосконалення.

Очікувані результати навчання з навчальної дисципліни:

ПР-01. Організовувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти. виявляти професійну мобільність та здатність до адаптації й самовдосконалення в професійній діяльності.

ПР-02. Управляти складною професійною діяльністю та проектами в умовах початкової школи, виробляти та ухвалювати рішення в непередбачуваних робочих та навчальних контекстах.

ПР-03. Критично оцінювати достовірність та надійність інформаційних джерел, дотримуватися юридичних і етичних вимог щодо використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у перебігу педагогічної діяльності в початковій школі.

ПР-17. Виявляти професійну мобільність та здатність до адаптації й самовдосконалення в професійній діяльності.

2.2 Тематика практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1.	Організація освітнього середовища у НУШ. Інтегроване навчання у НУШ.	2	2
2.	Процес виховання в умовах НУШ. Співпраця з батьками учнів у НУШ.	2	
3.	Організація інклюзивного навчання у НУШ.	2	2
4.	Дистанційне навчання у НУШ.	2	
5.	Розвиток критичного мислення учнів початкових класів.	2	
6.	Автономія та самоуправління у НУШ.	2	
7.	Оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів.	2	2
8.	Заповнення класного журналу у початкових класах НУШ.	2	
	Всього	16	6

Розділ І. ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НУШ

Тема 1. Організація освітнього середовища у НУШ. Інтегроване навчання у НУШ.

1. Роль учителя у формуванні психологічно безпечного середовища
2. Забезпечення права вибору
3. Формування спільних цінностей
4. Ранкові зустрічі
5. Фізичне середовище
6. Розвиток відповідальності
7. Встановлення правил
8. Інтеграція. Інтеграція в освіті. Інтегроване навчання
9. Роль і місце інтеграції в початковій школі
10. Інтеграція навчальних предметів як засіб формування в учнів початкової школи цілісності сприйняття світу
11. Інтегроване навчання як освітня перспектива

Рекомендовані джерела:

Основні

1. Ахновська І.О. Теоретичні засади формування освітнього середовища в контексті економіки знань. *Економіка і організація управління*. 2018. № 3. С.26-34.
2. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik для вчителя. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2018. 206 с.
3. Варивода К. Психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх вчителів до створення психологічно безпечного освітнього середовища. *Молодий вчений*. 2017. № 9.1 с. 17-20.
4. Водолазська Т. В. Модель доброзичливого до дітей освітнього середовища. *ПостМетодика*. №5 (108), 2012. URL: <http://poippo.pl.ua/pm/pdf-1-f-w/PM108.pdf> (дата звернення: 22.10.2021).
5. Водолазська, Т. Освітнє середовище як «третій учитель». *Імідж сучасного педагога*. №4 (181). 2018. С. 10-12. URL: 135715-299063-1- PB%20(3).pdf (дата звернення: 11.09.2021).
6. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у початковій школі 2020-2021(Додаток до листа МОН від 22.09.2021 № 1/9-482)
7. Методичні рекомендації щодо адаптаційного періоду для учнів першого класу Нової Української Школи (Наказ МОН України від 20.08.2018 р. № 1096)
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).

Додаткові

1. Гонтаровська Н. Особливості формування навчально-виховного середовища у сільській школі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. №15, 2010. с. 68-75.
2. Ілляш С.Д. Інтегрований підхід до навчання у початковій школі, його педагогічна цінність. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* [Ред.-упор. В.Ільницький, А.Душний, І.Зимомря]. Дрогобич: Посвіт, 2013. Вип. 6. Ч.ІІ. С. 57-65

Тема 2. Процес виховання в умовах НУШ. Співпраця з батьками учнів у НУШ.

1. Наскрізнний процес виховання
2. Виховання морально-етичних цінностей молодших школярів
3. Виховання соціально-політичних цінностей молодших школярів
4. Спілкування з батьками, як основний шлях співпраці

5. Форми спілкування з батьками
6. Залучення батьків до освітнього процесу
7. Педагогіка партнерства – основний принцип співпраці з батьками

Рекомендовані джерела:

Основні

1. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ya. Kyiv: TOB «Vydavnychyy dim «Plyady», 2018. 206 s.

2. Варивода К. Психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх вчителів до створення психологічно безпечного освітнього середовища. *Молодий вчений*. 2017. № 9.1 с. 17-20.

3. Мелешко В. Розвивальне освітнє середовище навчального закладу як умова особистісного розвитку учнів. *Педагогічний альманах*. 12, Ч.1, 2014. С. 34-38.

4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).

Додаткові

1. Лист МОН України від 16.08.2019 №1/9-523 «Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019-2020 навчальному році»

Тема 3. Організація інклюзивного навчання у НУШ.

1. Організаційні аспекти створення інклюзивних класів початкової школи ЗЗСО

2. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами: організація роботи, повноваження, оплата праці

3. Корекційно-розвиткові заняття для учнів з ООП в початковій школі ЗЗСО

4. Індивідуальна програма розвитку, навчальні плани учнів початкової школи з ООП

5. Оцінювання учнів початкової школи з ООП.

Рекомендовані джерела:

Основні

1. Бобро А.А., Бобро Л.В., Дубровська Л.О., Мовчан В.О. Готовність майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. № 2. С. 104-112.

2. Водолазська Т. В. Модель доброзичливого до дітей освітнього середовища. ПостМетодика. №5 (108), 2012. URL: <http://poippo.pl.ua/pm/pdf-1-f-w/PM108.pdf> (дата звернення: 22.09.2021).

3. Гордієнко Т.В., Філоненко О.С., Бобро А.А. Особливості інклюзивного навчання здобувачів початкової освіти Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. В. В. Бурназової. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. № 3. С.7-13.

4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).

5. Шевців З. М. Модель соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи. Нова педагогічна думка. Науково-методичний журнал. 2016. №3 (87). С.96-99.

6. Шевців З. М. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу: монографія. К.: «Центр учбової літератури», 2017. 384с.

7. Положення про Інформаційно-ресурсний центр (ІРЦ) (Постанова КМУ від 12.07.2017 №545)

Додаткові

1. Коваль Л. Організація інклюзивного середовища у закладі освіти. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання у Новій українській школі», м. Тербовля. 2018. С. 46-49.

Тема 4. Дистанційне навчання у НУШ.

1. Засоби зв'язку при дистанційному навчанні

2. Різні умови дистанційного навчання

3. Зміст освіти і дистанційне навчання

4. Розклади дистанційного навчання у початковій школі

Рекомендовані джерела:

Основні

1. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2018. 206 с.

2. Лист МОН від 02.10.2020 №1/9-609 «Про організацію дистанційного навчання»

3. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. 2020 р. 70 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення: 07.09.2021).

8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).

Тема 5. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів.

1. Сутність критичного мислення та його структура
2. Сучасні технології розвитку критичного мислення молодших школярів
3. Методи розвику критичного мислення молодших школярів
4. Створення умов для розвитку критичного мислення молодших школярів

Рекомендовані джерела:

Основні

1. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik для вчителя. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2018. 206 с.

2. Мелешко В. Розвивальне освітнє середовище навчального закладу як умова особистісного розвитку учнів. *Педагогічний альманах*. 12, Ч.1, 2014. С. 34-38.

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).

4. Пометун О. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи: навчально-методичний посібник. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 192с.

Тема 6. Автономія та самоуправління у НУШ.

1. Концептуальні основи автономії сучасного ЗЗСО
2. Організаційна автономія
3. Академічна автономія
4. Фінансова автономія
5. Кадрова автономія
6. Піклувальні ради

Рекомендовані джерела:

Основні

1. Ахновська І.О. Теоретичні засади формування освітнього середовища в контексті економіки знань. *Економіка і організація управління*. 2018. № 3. С.26-34.

2. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik для вчителя. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2018. 206 с.

3. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища:

метод. посібник: за заг.ред. Цюман Т. П. К. : 2018. 56 с.

4. Пономаренко В., Воронцова Т., Сакович О. та ін. Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ». К. : Алатон, 2020. 64 с.

5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).

РОЗДІЛ II. ДОКУМЕНТАЦІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НУШ.

Тема 7. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів.

1. Сутність формувального оцінювання та його цілі

2. Алгоритм діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання

3. Свідомство досягнень учня початкової школи (I, II цикли)

Рекомендовані джерела:

Основні

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).

2. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2018. 206 с.

3. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі (Наказ МОН України № 924 від 20.08.2018)

4. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 2 класу (Наказ Міністерства освіти і науки України від 27. 08. 2019 р. № 1154)

5. Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів третіх і четвертих класів Нової української школи (Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.09.2020 № 1146)

6. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 3-4 класів (Наказ МОН від 16.09.2020 №1146)

7. Наказ МОН від 13.04.2011 № 329 «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти»

8. Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4-х класів закладів загальної середньої освіти (Наказ МОН від 13.07. 2021 № 813)

Тема 8. Заповнення класного журналу у початкових класах НУШ

1. Основи ведення класного журналу у початковій школі
2. Особливості фіксації освітніх галузей у журналі
3. Підсумкове оцінювання учнів (I, II цикли)

Рекомендовані джерела:

Основні

1. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik dla vchytel'ya. Kyiv: TOB «Vydavnychyy dim «Plyady», 2018. 206 s.

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).

3. Наказ МОН від 13.04.2011 № 329 «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти»

4. Наказ МОН України №1096 від 02.09.2020 «Про внесення змін до методичних рекомендацій щодо ведення Класного журналу початкових класів Нової української школи»

2.3. Завдання до самостійної роботи

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НУШ.		
1.	Тема 1. Організація освітнього середовища у НУШ. Інтегроване навчання у НУШ. Роль учителя у формуванні психологічно безпечного середовища. Забезпечення права вибору. Формування спільних цінностей. Ранкові зустрічі. Фізичне середовище. Розвиток відповідальності. Встановлення правил. Інтеграція. Інтеграція в освіті. Інтегроване навчання. Роль і місце інтеграції в початковій школі. Інтеграція навчальних предметів як засіб формування в учнів початкової школи цілісності сприйняття світу. Інтегроване навчання як освітня перспектива	8	10
2.	Тема 2. Процес виховання в умовах НУШ. Співпраця з батьками учнів у НУШ. Наскрізний процес виховання. Виховання морально-етичних цінностей молодших школярів. Виховання соціально-політичних цінностей молодших школярів. Спілкування з батьками, як основний шлях співпраці. Форми спілкування з батьками. Залучення батьків до освітнього процесу. Педагогіка партнерства – основний принцип співпраці з батьками.	8	10
3.	Тема 3. Організація інклюзивного навчання у НУШ. Організаційні аспекти створення інклюзивних класів початкової школи ЗЗСО. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами: організація роботи, повноваження, оплата праці. Корекційно-розвиткові заняття для учнів з ООП в початковій школі ЗЗСО. Індивідуальна програма розвитку, навчальні плани учнів початкової школи з ООП. Оцінювання учнів початкової школи з ООП.	8	10

4.	Тема 4. Дистанційне навчання у НУШ. Засоби зв'язку при дистанційному навчанні. Різні умови дистанційного навчання. Зміст освіти і дистанційне навчання. Розклади дистанційного навчання у початковій школі.	6	10
5.	Тема 5. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів. Сутність критичного мислення та його структура. Сучасні технології розвитку критичного мислення молодших школярів. Методи розвитку критичного мислення молодших школярів. Створення умов для розвитку критичного мислення молодших школярів.	8	10
6.	Тема 6. Автономія та самоуправління у НУШ. Концептуальні основи автономії сучасного ЗЗСО. Організаційна автономія. Академічна автономія. Фінансова автономія. Кадрова автономія. Піклувальні ради.	6	10
	РОЗДІЛ II. ДОКУМЕНТАЦІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НУШ.		
7.	Тема 1. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів. Сутність формуального оцінювання та його цілі. Алгоритм діяльності вчителя під час організації формуального оцінювання. Свідоцтво досягнень учня початкової школи (I, II цикли).	8	10
8.	Тема 2. Заповнення класного журналу у початкових класах НУШ. Основи ведення класного журналу у початковій школі. Особливості фіксації освітніх галузей у журналі. Підсумкове оцінювання учнів (I, II цикли).	8	10
	Всього	60	80

Тема 1. Організація освітнього середовища у НУШ. Інтегроване навчання у НУШ.

Завдання: заповнити у довільній формі порівняльну таблицю «Фактори психологічного і фізичного середовища у початковій школі»

Розробити модель освітнього середовища класу, яке відповідатиме усім принципам НУШ (можна виконати з будь-якого доступного матеріалу або зобразити за допомогою комп'ютерних програм).

Заповнити у довільній формі таблицю «Найефективніші варіанти інтеграції уроків у початковій школі»

Тема 2. Процес виховання в умовах НУШ. Співпраця з батьками учнів у НУШ

Завдання: Проаналізувати Концепцію НУШ і зробити схему «Виховання у сучасній початковій школі»

Розробити короткий конспект зустрічі з батьками учнів використовуючи будь-яку форму, враховуючи принципи партнерської взаємодії

Тема 3. Організація інклюзивного навчання у НУШ

Завдання: Проаналізувати письмово уявного учня початкової школи, який має ООП. Запропонувати, обґрунтувавши, можливі шляхи налагодження гармонійних відносин такого учня в класі.

Тема 4. Дистанційне навчання у НУШ

Завдання: Заповнити таблицю у довільній формі « Переваги та недоліки дистанційного навчання»

Розробити карту ефективного дистанційного навчання початкового класу з умовним розкладом на три дні (використати потрібно всі можливості видів, форм, режимів організації процесу).

Тема 5. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів

Завдання: Заповнити таблицю у довільній формі «Найефективніші методи розвитку критичного мислення молодших школярів»

Розробити урок розвитку критичного мислення однієї з освітніх галузей початкової школи та провести його фрагмент у групі.

Тема 6. Автономія та самоуправління у НУШ

Завдання: Заповнити таблицю у довільній формі «Переваги та недоліки автономії ЗЗСО»

Тема 7. Оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів

Завдання: Заповнити таблицю у довільній формі «Переваги та недоліки формувального оцінювання»

Заповнити свідоцтво досягнень умовного учня (орієнтуючись у досягненнях на когось з групи), та обґрунтувати їх за освітніми галузями.

Тема 8. Заповнення класного журналу у початкових класах НУШ

Завдання: Заповнити таблицю у довільній формі «Особливості фіксації освітніх галузей у журналі I та II цикли».

Заповнити одну сторінку журналу другого і одну четвертого класу з умовним списком учнів.

2.4. Орієнтовні питання до контрольних робіт за розділами

1. Забезпечення можливості дітям здійснювати вибір у класі і, відповідно, приймати самостійні рішення, усвідомлюючи при цьому їх наслідки – це?

- А) забезпечення права вибору
- Б) право, яке має кожна дитина з народження
- В) чинник самоствердження дитини
- Д) завдання від бабусі

2. Як називаються ознаки, які зазначені в Концепції Нової української школи, що, в свою чергу, рекомендовані Європейським парламентом та Радою Європи, і містять 24 риси і чесноти, що їх визнали пріоритетними понад 50 країн світу?

- А) положення
- Б) талісмани
- В) цінності
- Д) установки

3. Скільки існує основних навчальних центрів/осередків для учнів 1 класу?

- А) 1
- Б) 2
- В) 3
- Д) 4

4. Об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин та елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності – це?

- А) інтерпретація
- Б) інтеграція
- В) інклюзія
- Д) імітація

5. Міждіяльнісна інтеграція – це

А) поєднання на уроці різних видів діяльності (малювання, дослідження, розповідь)

Б) вид завдань на уроці

В) вид відпочинку на уроці

Д) поєднання на 1 уроці різних галузей освіти

6. Інтегроване навчання включає в себе ?

А) ігровий та комунікативний підходи

Б) тематичний і пленарний підходи

В) тематичний і діяльнісний підходи

Д) креативний та творчий підходи

7. Надання підтримки учням у самооцінюванні, Перегляд змісту навчальної програми, Визначення дітей з особливими освітніми потребами, Здійснення моніторингу прогресу учня та інші – це ?

А) завдання оцінювання

Б) цілі оцінювання

В) кроки оцінювання

Д) інструменти для створення аплікації

8. Скільки існує дій в алгоритмі діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання?

А) 5

Б) 4

В) 7

Д) 10

9. По яким чотирьом рівням оцінюють учнів у Свідоцтві досягненні?

А) має гарні та чудові результати, працює на достатньому рівні, потрібна допомога, потребує перенавчання

Б) низький, середній, достатній, високий

В) умілець, допитливик, лінивець

Д) має значні успіхи, демонструє помірний прогрес, досягає результату з допомогою вчителя, ще потребує уваги та допомоги

10. Виділяють які 2 види спілкування?

А) відкрите та закрите

Б) формальне й неформальне

В) групове та негрупове

Д) цікаве й нудне

11. Яку основну форму описано: «Ця модель вимагає ґрунтовної підготовки. Для таких зустрічей вчитель має підготувати результати успішності конкретної дитини, її індивідуальні досягнення. Одна справа, при всіх розказати про поганого Петрика, а інша – кожному написати лист успішності з результатами

індивідуального прогресу: у Сергійка було так, а стало ось так. А ще – додати психологічний і комунікативний аспекти, проаналізувати творче зростання дитини.»

- А) груповий конкурс
- Б) челендж
- В) індивідуальна зустріч
- Д) батьківські збори

12. Хто з відомих педагогів зазначав “школа – сім’я – громадськість”, як основу педагогіки партнерства в освіті?

- А) В.Сухомлинський
- Б) Ж.-Ж. Руссо
- В) Д. Карнегі
- Д) А.А. Бобро

13. ІПР – це?

- А) Індивідуальний прогрес роботи
- Б) Імітація перспекту руху
- В) Інклюзивна програма роботи
- Д) Індивідуальна програма розвитку

14. Керівник закладу освіти видає наказ щодо створення класу або класів з інклюзивним навчанням, щодо затвердження положення про команду психолого-педагогічного супроводу в закладі освіти, про склад цієї команди- це ?

- А) мета створення нового класу
- Б) 5 крок у алгоритмі створення інклюзивного класу
- В) завдання інклюзивного навчання
- Д) 1 крок у алгоритмі створення інклюзивного класу

15. Взаємоузгоджена комплексна діяльність команди фахівців та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєнню нею знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, її самореалізації та інтеграції в соціум – це ?

- А) Групова робота
- Б) Квест
- В) Індивідуальний супровід кожної дитини
- Д) Психолого-педагогічний супровід дитини з ООП в закладі освіти з інклюзивним навчанням

16. Головна умова дистанційного навчання?

- А) Різноманітність
- Б) Зручність
- В) Інноваційність
- Д) Безпечність

2. Скільки триває онлайн сесія для початку дітей початкової школи?

А) 35 хв

Б) 25 хв

В) 30 хв

Д) 15 хв

17. Яка програма дає можливість під час дистанційного навчання створювати онлайн клас, працювати в ньому з використанням різних форм роботи?

А) Board

Б) Kahoot

В) Zoom

Д) Google Classroom

18. Документ, який дає розгорнуте уявлення про навчальний поступ дитини в школі – це?

А) свідоцтво досягнень

Б) підсумкове свідоцтво навчання кожного тижня

В) свідоцтво про завершення дошкільного закладу

Д) свідоцтво про народження

19. Скільки разів заповнюють вчителі свідоцтво досягнень?

А) 5 разів

Б) 1 раз

В) 4 рази

Д) 2 рази

20. Чи всі предмети записуються в класний журнал початкової школи?

А) тільки основні галузі

Б) всі крім фізкультури

В) Так, всі предмети

Д) записуються тільки при наявності 20 дітей у класі

21. Наскрізний процес виховання, що ґрунтується на ...?

А) цінностях

Б) принципах

В) спілкуванні

Д) мисленні

22. Моральні зразки, поняття, вимоги, що дають можливість людині оцінювати дійсність та орієнтуватися в ній – це?

А) етика

Б) моральні цінності

В) естетика

Д) порядок у спілкуванні

23. Які ще цінності крім морально-етичних виховують у молодших школярів?

- А) естетичні
- Б) емоційно-вольові
- В) культурно-громадські
- Д) соціально-політичні

1. Науковий тип мислення, який використовується для розв'язання неординарних практичних задач, включає в себе загальне та предметне мислення, характеризується усвідомленістю, самостійністю, рефлексивністю, цілеспрямованістю, обґрунтованістю, контрольованістю та самоорганізованістю це ?

- А) Критичне мислення
- Б) Розумове мислення
- В) Емоційний тип
- Д) Абстрактне мислення

2. Сенкан, асоціативний куш, кубування, алгоритм, метод прес, есе— це

- А) форми роботи над пам'яттю
- Б) форми роботи на уроці
- В) методи роботи з технології «Критичне мислення»
- Д) завдання для створення одягу

3. Використання знань і вмінь — це ?

- А) 3 етап критичного мислення
- Б) 4 етап критичного мислення
- В) 1 етап критичного мислення
- Д) 2 етап критичного мислення

1. Право закладу приймати рішення та його здатність нести відповідальність, щодо власної освітньої діяльності — це?

- А) Організаційна автономія
- Б) Фінансова автономія
- В) Кадрова автономія
- Д) Академічна автономія закладу освіти

2. Орган самоврядування, який формується з представників органів виконавчої влади, підприємств, установ, навчальних закладів, організацій, окремих громадян з метою залучення громадськості до вирішення проблем освіти, забезпечення сприятливих умов ефективної роботи загальноосвітнього навчального закладу — це?

- А) Піклувальна рада
- Б) Наглядова рада
- В) Молодіжна рада
- Д) Громадська рада

3. Що означає фінансова автономія для закладу?

- А) значимість

- Б) потужність
- В) самостійність
- Д) масштабність

2.5. Критерії оцінювання

Методи та засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: виступи на практичних заняттях; виконання індивідуальних та групових практичних завдань під час аудиторних занять та самостійної роботи; виконання контрольних тестових завдань.

Аудиторна та самостійна робота забезпечується всіма необхідними навчально-методичними засобами, задля належного вивчення навчальної дисципліни чи окремої її теми, а саме: навчальними та навчально-методичними посібниками, презентаціями лекцій, науковою літературою та періодичними виданнями. Вивчення дисципліни включає в собі й дистанційну організацію навчання, зокрема, в системі віртуального навчального середовище НДУ ім. Миколи Гоголя – Уніком, та за допомогою платформ Google, Zoom тощо.

Поточний контроль з навчальної дисципліни проводиться в таких формах: активна робота на практичних заняттях (зокрема, активна участь у дискусії та презентації матеріалу), виконанні практичних завдань тощо.

Методи поточного контролю: усний та письмовий.

Форма модульного контролю: тестові завдання в аудиторії або у системі віртуального навчального середовище НДУ ім. Миколи Гоголя – Уніком.

Критерії оцінювання самостійної роботи: рівень знань; якість виконання практичних завдань; самостійність виконання; володіння понятійно-категорійним апаратом; вміння узагальнювати набуті знання за окремими темами та вміння робити обґрунтовані висновки тощо.

Критерії поточного (формульовального) оцінювання на практичних заняттях:

Відмінно «5» – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до наукового аналізу та прогнозування; уміє самостійно розв'язувати проблеми й практичні завдання; самостійно знаходить і використовує інформацію, виявляючи власне ставлення до неї; логічно й творчо використовує навчальний матеріал.

Добре «4» – студент володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя розвитку процесів і явищ; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела інформації; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності та творчо вирішує

практичні завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

Задовільно «3» – знання студента є достатньо повними, він вільно застосовує матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент здатен на рецензію відповіді іншого студента; здатен вирішувати практичні завдання самостійно, але за зразком.

Незадовільно «2» – студент виявляє недостатні знання й розуміння основних положень навчального матеріалу з навчальної дисципліни, поверхово аналізує події, процеси, явища; не робить самостійно узагальнень і висновків; відповідь містить часткові помилки, недостатньо осмислена; застосовує знання під час розв'язуванні завдань за зразком з допомогою.

Критерії проміжного та підсумкового оцінювання

Бали	Результати навчання, що оцінюються
30	Виготовлення пам'ятки з однієї теми курсу (може бути виготовлена вручну чи за допомогою різних комп'ютерних програм). Оцінюється: знання й розуміння теоретичного матеріалу - 5б. (відповідність темі, володіння науковою термінологією, доступність), візуальне представлення – 5б. (відповідність вимогам, щодо оформлення; яскравість, зрозумілість), чітка спрямованість на цільову аудиторію – 5б. (учням, вчителям, батькам чи інтегрована). Презентація розробки. Оцінюється: захист роботи – 5б. (чіткість, логіка викладу, представлення; наявність самостійних висновків), вміння презентувати роботу – 5б. (володіння навичками ораторського мистецтва, навичками само презентації як автора (ів) розробки), використання нестандартного (творчого) підходу до презентації – 5б.
20	Тестова контрольна робота до розділу I (20 запитань, за кожну правильну відповідь – 1б.)
20	Тестова контрольна робота до розділу II (20 запитань, за кожну правильну відповідь – 1б.)
30	Розробка та захист програми з обґрунтуванням розв'язання можливої проблеми організації НУШ (приклад ДодатокА). Оцінюється: знання й розуміння теоретичного матеріалу - 5б. (відповідність темі, володіння науковою термінологією, доступність), представлення – 5б.

	(відповідність вимогам, щодо оформлення; яскравість, зрозумілість), чітка спрямованість на цільову аудиторію – 5б. (відповідність заявленій тематиці). Презентація розробки. Оцінюється: захист роботи – 5б. (чіткість, логіка викладу, наявність самостійних висновків), вміння презентувати роботу – 5б. (володіння навичками ораторського мистецтва, навичками само презентації як автора (ів) розробки), використання нестандартного (творчого) підходу до презентації – 5б.
--	--

100 Разом

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні:

1. Ахновська І.О. Теоретичні засади формування освітнього середовища в контексті економіки знань. *Економіка і організація управління*. 2018. № 3. С.26-34.
2. Бобро А. А., Коваль Т.В. Дидактичні умови організації самостійної роботи молодших школярів. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. № 4. С. 78-82.
3. Бобро А.А., Бобро Л.В., Дубровська Л.О., Мовчан В.О. Готовність майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. № 2. С. 104-112.
4. Бібік Н. Нова українська школа: poradnik для вчителя. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2018. 206 с.
5. Варивода К. Психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх вчителів до створення психологічно безпечного освітнього середовища. *Молодий вчений*. 2017. № 9.1 с. 17-20.
6. Водолазська Т. В. Модель доброзичливого до дітей освітнього середовища. *ПостМетодика*. №5 (108), 2012. URL: <http://poippo.pl.ua/pm/pdf-1-f-w/PM108.pdf> (дата звернення: 22.09.2021).
7. Водолазська Т. Освітнє середовище як «третій учитель». *Імідж сучасного педагога*. №4 (181). 2018. С. 10-12. URL: [135715-299063-1- PB%20\(3\).pdf](http://135715-299063-1-PB%20(3).pdf) (дата звернення: 11.09.2021).
8. Гордієнко Т.В., Філоненко О.С., Бобро А.А. Особливості інклюзивного навчання здобувачів початкової освіти *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. В. В. Бурназової. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. № 3. С.7-13.
9. Гонтаровська Н. Освітнє середовище як фактор особистості дитини: монографія. Київ: «Дніпро – VAL», 2010. 623 с.
10. Косенко Д. Новий освітній простір. Мотивуючий простір. Інформаційний посібник: за заг. ред. А. Седоченко. 2019. 255 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf (дата звернення: 12.09.2021).
11. Мелешко В. Розвивальне освітнє середовище навчального закладу як умова особистісного розвитку учнів. *Педагогічний альманах*. 12, Ч.1, 2014. С. 34-38.
12. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України, 2016. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2021).

13. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. 2020 р. 70 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення: 07.09.2021).

14. Пометун О. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи: навчально-методичний посібник. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 192с.

15. Пономаренко В., Воронцова Т., Сакович О. та ін. Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ». К. : Алатон, 2020. 64 с.

16. Цимбалару А. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал*. №1, с. 41-50.

17. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посібник: за заг.ред. Цюман Т. П. К. : 2018. 56 с.

18. Шевців З. М. Модель соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи. *Нова педагогічна думка. Науково-методичний журнал*. 2016. №3 (87). С.96-99.

19. Шевців З. М. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу: монографія. К.: «Центр учбової літератури», 2017. 384с.

Додаткові:

1. Гонтаровська Н. Особливості формування навчально-виховного середовища у сільській школі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. №15, 2010. с. 68-75.

2. Кириленко Н.М. Проблеми інформаційної безпеки освітнього середовища вищого навчального закладу. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*: третя міжнар. наук.-практ. конф.: [в 2 ч.]. Ч.1. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України та ін.; за ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. Львів: ЛДУ БЖД, 2012. С. 149-151.

3. Ілляш С.Д. Інтегрований підхід до навчання у початковій школі, його педагогічна цінність. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* [Ред.-упор. В.Ільницький, А.Душний, І.Зимомря]. Дрогобич: Посвіт, 2013. Вип. 6. Ч.ІІ. С. 57-65.

4. Коваль Л. Організація інклюзивного середовища у закладі освіти. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання у

Новій українській школі», м. Тербовля. 2018. С. 46-49.

5. Совгіра С.В., Гончаренко Г.Є. Проблеми екологічної безпеки як основи життєдіяльності особистості в освітньому середовищі. *IV Всеукраїнські наукові читання пам'яті Сергія Терещука: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю* (Миколаїв, 23-24 квітня 2015 р.) Чорноморський державний університет імені Петра Могили; Миколаїв: ФОП Швець В.Д., 2015. С. 205-208.

6. Korpershoek H., Harms T., de Boer H., van Kuijk M., Doolaard S. A. Meta-Analysis of the Effects of Classroom Management Strategies and Classroom Management Programs on Students' Academic, Behavioral, Emotional, and Motivational Outcomes. *Review of Educational Research*. 2019. Vol. 86 (3). P. 643-680. URL: <https://doi.org/10.3102/0034654315626799> (дата звернення: 12.09.2021).

7. Kumar M., Liu Z. Classroom Management Strategies and Student Learning. *Advanced Journal of Social Science*. 2019. Vol. 5 (1). P. 65-72. URL: <https://doi.org/10.21467/ajss.5.1.65-72> (дата звернення: 12.09.2021).

8. Collier-Meek M. A., Sanetti L. M. H., Boyle A.M. Barriers to implementing classroom management and behavior support plans: An exploratory investigation. *Psychology in the Schools*. 2018. No 5. P. 5-17. URL: <https://doi.org/10.1002/pits.22127> (дата звернення: 12.09.2021).

Нормативно-правова база (всі зазначені нижче документи Ви можете знайти за посиланнями zakon.rada.gov.ua; mon.gov.ua):

1. Закон України «Про освіту» зі змінами 2021 рік №2145-VIII від 05.09.2017, редакція від 21.11.2021

2. Методичні рекомендації щодо адаптаційного періоду для учнів першого класу Нової Української Школи (Наказ МОН України від 20.08.2018 р. № 1096)

3. Методичні рекомендації щодо заповнення Класного журналу учнів початкових класів Нової української школи (Наказ МОН України від 02.09.2020 р. № 923)

4. Методичні рекомендації щодо організації освітнього простору Нової української школи (Наказ МОН України від 23.03.2018 р. № 283)

5. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі (Наказ МОН України № 924 від 20.08.2018)

6. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 2 класу (Наказ Міністерства освіти і науки України від 27. 08. 2019 р. № 1154)

7. Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів третіх і четвертих класів Нової української школи (Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.09.2020 № 1146)

8. Положення про Інформаційно-ресурсний центр (ІРЦ) (Постанова КМУ від 12.07.2017 №545)

9. Інформаційні матеріали щодо створення безпечного освітнього середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок у 2019/2020 н. р. (Лист Міністерства освіти і науки України від 27.06.2019 №» 1/9-414)

10. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII

11. Рекомендації для закладів освіти щодо застосування норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657- VIII (Лист МОН від 29.01.2019 № 1/19-881).

12. Методичні рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами (Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.10.2018 № 1047)

13. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 3-4 класів (Наказ МОН від 16.09.2020 №1146)

14. Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4-х класів закладів загальної середньої освіти (Наказ МОН від 13.07. 2021 № 813)

15. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у початковій школі 2020-2021(Додаток до листа МОН від 22.09.2021 № 1/9-482)

16. Наказ МОН України №1096 від 02.09.2020 «Про внесення змін до методичних рекомендацій щодо ведення Класного журналу початкових класів Нової української школи»

17. Наказ МОН від 13.04.2011 № 329 «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти»

18. Постанова КМУ від 15.08.2011. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»

19. Лист МОН України від 16.08.2019 №1/9-523 «Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019-2020 навчальному році»

20. Лист МОН від 23.03.2020 № 1/9-173 «Про організацію освітнього процесу в умовах карантину»

21. Лист МОН від 16.04.2020 № 1/9-213 «Про проведення підсумкового оцінювання та організованого завершення 2019-2020 н. р.»

22. Лист МОН від 22.07.2020 № 1/9-394 «Про переліки навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для

використання у закладах освіти у 2020/2021 навчальному році»

23. Наказ МОН від 16.09.2020 №1146 «Про оцінювання учнів 3-4 класів»

24. Наказ МОЗ від 25.09.2020 №2205 «Про санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти»

25. Лист МОН від 02.10.2020 №1/9-609 «Про організацію дистанційного навчання»

Інформаційні ресурси:

1. <http://mon.gov.ua/> - сайт Міністерства освіти і науки України.

2. <http://osvita.ua> - освіта в Україні та за кордоном (новини освіти, конкурси, олімпіади, корисні посилання, початкова освіта, середня освіта, вища освіта).

3. <http://surl.li/rgwi> Програми НУІІ 1-4 класи

4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> - Державний стандарт початкової освіти

5. <http://www.nbuv.gov.ua> Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського

Періодичні видання:

1. Початкова школа

2. Початкова освіта

3. Початкове навчання та виховання

4. Учитель початкової школи

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклад програми розв'язання проблеми організації дистанційної освіти у початкових класах НУШ

1. Актуальність проблеми

Організація дистанційного навчання в умовах воєнного стану, пандемій та інших кризових ситуацій стала критично важливою для забезпечення безперервності освітнього процесу. У початкових класах НУШ дистанційна форма навчання має низку викликів: обмежена цифрова грамотність дітей, потреба в супроводі батьків, недостатнє технічне забезпечення тощо.

2. Мета програми

Створити ефективну, доступну, інтерактивну та емоційно комфортну модель дистанційного навчання для учнів 1–4 класів відповідно до концепції НУШ.

3. Основні завдання

1. Розробити адаптовану методику дистанційного навчання для початкової школи.
2. Забезпечити педагогів і батьків інструментами цифрової підтримки.
3. Підвищити цифрову компетентність учителів, учнів і батьків.
4. Впровадити безпечні й доступні онлайн-платформи.
5. Організувати регулярний моніторинг якості дистанційної освіти.

4. Цільова аудиторія

- Учителі початкових класів
- Учні 1–4 класів
- Батьки учнів
- Адміністрація шкіл
- Методисти закладів післядипломної педагогічної освіти

5. Етапи реалізації програми

Етап 1: Діагностика та аналіз проблем (1 місяць)

- Опитування учнів, батьків і вчителів щодо труднощів дистанційного навчання
- Виявлення технічних та методичних прогалин

Етап 2: Розробка навчального середовища (2 місяці)

- Вибір і адаптація платформ (Google Classroom, Zoom, LearningApps, ClassDojo, МійКлас тощо)
- Підготовка відеоуроків, інтерактивних вправ, презентацій

Етап 3: Підвищення кваліфікації педагогів (3 місяці)

- Онлайн-курси з цифрової грамотності

- Методичні вебінари: “Ігрові методики в ZOOM”, “Оцінювання в дистанційній формі”, “Як мотивувати молодших школярів онлайн”

Етап 4: Впровадження (протягом навчального року)

- Проведення уроків за новою моделлю
- Постійна комунікація з батьками
- Психологічна підтримка дітей

Етап 5: Оцінювання та вдосконалення (кінець року)

- Аналіз результатів навчання
- Корекція програми відповідно до відгуків
- Визнання успішних практик

6. Очікувані результати

- Підвищення якості дистанційного навчання
- Залученість батьків як партнерів освітнього процесу
- Розвиток самостійності учнів
- Забезпечення рівного доступу до освіти

7. Необхідні ресурси

- Технічне обладнання (ноутбуки, планшети)
- Доступ до інтернету
- Освітні онлайн-ресурси
- Психолого-педагогічний супровід

8. Моніторинг і оцінювання

- Щомісячні онлайн-опитування учнів і батьків
- Аналіз рівня засвоєння матеріалу
- Вивчення психоемоційного стану дітей

Навчальне видання

Укладач:
А. А. БОБРО

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НУШ

Навчально-методичний посібник

2 видання, доповнене

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка та макетування – О. В. Борщ

Підписано до друку 20.06.25 р.
Гарнітура Computer Modern.
Замовлення № 148

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 6,46
Ум. друк. арк. 7,02

Папір офсетний
Ел. вид-ння

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^А
(04631)7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.